

**Міжнародні юридичні науково-практичні конференції
«АКТУАЛЬНА ЮРИСПРУДЕНЦІЯ»**

LEGAL ACTIVITY

**«ПРАВОВІ ТА БЕЗПЕКОВІ
АСПЕКТИ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ»**

**Збірник матеріалів Міжнародної юридичної
науково-практичної конференції та Круглого столу
«Уроки російсько-українських війн» (3 серпня 2022 року)**

Тези наукових доповідей

(14 жовтня 2022 року)

www.LegalActivity.com.ua

**Україна
Київ – 2022**

УДК 340.11
ББК 67.9(4Укр)
П-68

П-68 **«Правові та безпекові аспекти життя в Україні»:** збірник матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції «Актуальна юриспруденція» та Круглого столу «Уроки російсько-українських війн», м. Київ, 14 жовтня 2022 року. Тези наукових доповідей. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. 144 с.

ISBN 978-617-8043-39-1

У збірник увійшли тези наукових доповідей з актуальних проблем юриспруденції, які оприлюднені 14 жовтня 2022 року на Інтернет-сторінках сайту www.LegalActivity.com.ua, де додатково можна ознайомитися з відгуками, коментарями та науковими дискусіями учасників конференції, відвідувачів та гостей сайту. Також усі опубліковані матеріали конференції внесені до наукометричної бази Science Index (ліцензійний договір № 543-09/2013).

Збірник буде корисним і цікавим для наукових, науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів та наукових установ, докторантів, аспірантів, здобувачів наукового ступеня, студентів юридичного спрямування, юристів, адвокатів, правозахисників, працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, інших осіб.

У збірнику максимально точно збережена орфографія, пунктуація та стилістика авторських текстів, які були запропоновані учасниками конференції.

Організаційний комітет Міжнародної юридичної науково-практичної Інтернет-конференції не завжди поділяє думки учасників конференції.

Повну відповідальність за зміст тез доповідей, достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи вищих навчальних закладів та наукових установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

УДК 340.11

ISBN 978-617-8043-39-1

Усі права захищені. За будь-якого використання матеріалів конференції посилання на джерело є обов'язковим.

© Колектив авторів, 2022

© МЮНПК «Актуальна юриспруденція», 2022

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1.

Теорія та історія держави і права. Історія політичних і правових учень. Філософія права. Конституційне право. Адміністративне право і процес. Фінансове право. Інформаційне право. Міжнародне публічне право

Антонюк Уляна Василівна (м. Івано-Франківськ)

Правові основи управління відходами в Україні в умовах військової агресії.....7

Бедрій Мар'ян Миронович (м. Львів)

До питання про звичаєве право половців (XI–XIII ст.).....10

Гулям Умід Хазратович (м. Одеса)

Процедурний обов'язок імплементації рішень Європейського суду з прав людини в праві Ради Європи.....13

Кравченко Олександр Миколайович (м. Київ)

Комерційна таємниця та конфіденційна інформація у бізнес-просторі України.....15

Підгородинська Юлія Ігорівна (м. Одеса)

Екосистемний підхід у міжнародно-правовому регулюванні охорони довкілля17

Приймачук Єгор Олександрович (м. Дніпро)

Система заходів адміністративного примусу.....19

Філатов Віктор Вікторович (м. Дніпро)

До питання систематизації принципів перехідного правосуддя.....22

Юморанов Денис Ігорович (м. Київ)

Європейський досвід правового регулювання в галузі газопостачання.....25

СЕКЦІЯ 2.

Цивільне право і цивільний процес. Сімейне право. Трудове право. Право соціального забезпечення. Міжнародне приватне право

Озерський Ігор Володимирович (м. Миколаїв)

Призначення на адміністративну прокурорську посаду в Офіс Генерального прокурора після 1 вересня 2021 року у площині тлумачення підпункту 8¹ пункту 22 Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» від 19.09.2019 № 113-ІХ.....29

Шуляк Надія Олександрівна (м. Київ)

Соціальний ефект та соціальна політика: результат інвестиційної діяльності держави як інвестора з особливим статусом34

СЕКЦІЯ 3.

**Господарське право і господарсько-процесуальне право.
Земельне право. Аграрне право. Екологічне право.
Природоресурсне право**

Бегін Сергій Васильович (м. Івано-Франківськ)

Міжнародний досвід з контролю і попередження забруднення атмосферного повітря39

Вітовська Ірина Володимирівна (м. Івано-Франківськ)

Важливість дотримання екологічної безпеки в умовах сьогодення41

СЕКЦІЯ 4.

**Кримінальне право і кримінальний процес. Кримінологія та криміналістика. Кримінально-виконавче право. Судова експертиза. Судоустрій. Прокуратура та адвокатура.
Правоохоронні органи і правозахисні інституції**

Копійка Максим Романович (м. Дніпро)

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення44

Романов Максим Юрійович (м. Кропивницький)

Особливості початку досудового розслідування незаконного перешкодження організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій46

СЕКЦІЯ 5.

**Круглий стіл «Уроки російсько-українських війн»
(3 серпня 2022 року)**

Беззубко Вікторія Романівна (м. Тернопіль)

Російсько-українські війни: роздуми з позицій сьогодення50

Біняшевська Олена Іванівна (м. Тернопіль)

Уроки російсько-українських війн: історико-правовий дискурс52

Богуцький Павло Петрович (м. Київ)

Забезпечення захисту суверенітету України у контексті російської агресії56

<i>Бойко Ігор Йосипович, Лесик Оксана Володимирівна (м. Львів)</i>	
Роль національної історії держави і права в умовах сучасної війни росії проти України	60
<i>Бус Катерина Ігорівна (м. Тернопіль)</i>	
Конвалідація недійсних правочинів як інструмент захисту прав та інтересів у цивільному праві України	67
<i>Бутрин Юлія Юрївна (м. Тернопіль)</i>	
Російсько-українські війни як зіткнення цивілізацій: історико-правовий погляд	69
<i>Вівчаренко Олег Антонович (м. Івано-Франківськ)</i>	
Уроки російсько-українських війн: історико-правовий аспект	72
<i>Грубінко Андрій Васильович (м. Тернопіль)</i>	
Роль та інтереси Великої Британії в російсько-українській війні	74
<i>Drakokhrust Tetiana, Hui Li (Ternopil)</i>	
Restrictions on freedom of movement and forced demographic changes in Crimea during the ukrainian-russian war	78
<i>Книш Віталій Васильович, Розвадовський Володимир Іванович (м. Івано-Франківськ)</i>	
Проблеми міжнародно-правових гарантій безпеки для України в умовах російсько-української війни	80
<i>Кравчук Микола Володимирович (м. Тернопіль)</i>	
Уроки російсько-українських війн в добу Української Центральної Ради, Директорії	87
<i>Летняк Ірина Андріївна (м. Тернопіль)</i>	
Законодавча діяльність Західноукраїнської Народної Республіки	93
<i>Ліпкан Володимир Анатолійович (м. Київ)</i>	
Витоки сучасного неонацизму в реалізації геополітики росії на прикладі концепції «мертвої води»	97
<i>Марціясь Ірина Ігорівна (м. Тернопіль)</i>	
Українсько-білоруські відносини на початку ХХ ст.: історико-правове дослідження	101
<i>Марченко Віктор Борисович (м. Київ)</i>	
Портал Дія частково дублюватиме інформаційне забезпечення судочинства в умовах воєнного стану в Україні	104

<i>Мельник Соломія Андріївна (м. Тернопіль)</i>	
Уроки російсько-українських війн: історико-правове дослідження	107
<i>Метельський Ігор Дмитрович,</i>	
<i>Бутрин Святослав Михайлович (м. Тернопіль)</i>	
Особливості предмету кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України (незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги)	111
<i>Олійник Юрій Вадимович (м. Львів)</i>	
Невдала дипломатія Гетьмана Петра Дорошенка навколо об'єднання українських земель в ході московсько-української війни (1674–1676)	114
<i>Паращук Лілія Георгіївна (м. Тернопіль)</i>	
Проблемні аспекти найму житла внутрішньо переміщеними особами	117
<i>Подковенко Тетяна Олександрівна (м. Тернопіль)</i>	
Міграційна політика Польщі в умовах російсько-української війни	120
<i>Романів Арсен Ростиславович (м. Тернопіль)</i>	
Російсько-українська боротьба за Крим: військові та політико-правові виклики	122
<i>Романюк Дмитро Олександрович (м. Тернопіль)</i>	
Росія як перманентна загроза українській державності	127
<i>Савоцак Христина Миколаївна (м. Тернопіль)</i>	
Боротьба української нації проти російських загарбників: історико-правовий аспект	130
<i>Ухач Василь Зіновійович (м. Тернопіль)</i>	
Уроки визвольної боротьби УПА, націоналістичного підпілля з комуністичним тоталітарним режимом і його карально-репресивними структурами у 40 – сер. 50-х рр. XX ст.: історіографічний зріз	133
<i>Худий Дмитро Володимирович</i>	
Міжнародні відносини ЗУНР та їх значимість в розвитку державності	136
<i>Шевчук Оксана Романівна,</i>	
<i>Ментух Наталія Фелікссівна (м. Тернопіль)</i>	
Інвестиційна підтримка державної інформаційної безпеки України в умовах воєнного стану	139

СЕКЦІЯ 1.

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА. ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС. ФІНАНСОВЕ ПРАВО. ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО. МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО

ПРАВОВІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

АНТОНЮК Уляна Василівна,
*к.ю.н., доцент, доцент кафедри
цивільного та господарського права
і процесу Івано-Франківського
навчально-наукового юридичного
інституту Національного
університету «Одеська юридична
академія» (м. Івано-Франківськ)*

Військова агресія в Україні, яка розпочалась у лютому 2022 року, завдає нищівної шкоди не лише людській життєдіяльності, але і навколишньому природному середовищу та природним ресурсам. Тому у таких надзвичайно складних умовах, закономірно, захищати територіальну цілісність та недоторканість держави, і, водночас, продовжувати напрацьовувати правові механізми збереження та відновлення довкілля у воєнний та післявоєнний період. Як підтвердження необхідності повернення до нормальної життєдіяльності після завершення війни, і як важливий правовий механізм забезпечення охорони довкілля та захисту екологічних прав громадян в Україні, в умовах війни, 20 червня 2022 року було прийнято Закон України «Про управління відходами» [1]. І хоча даний закон вступить в дію лише через рік – у липні 2023 року, його прийняття у таких складних умовах війни, має надзвичайно цінне значення не лише у контексті адаптації екологічного законодавства України до європейських стандартів охорони довкілля та управління відходами, але і є гарантією захисту екологічних прав громадян. Зокрема, у преамбулі даного закону зазначається, що він визначає правові, організаційні, економічні засади діяльності щодо запобігання утворенню, зменшення обсягів утворення відходів, зниження негативних наслідків від діяльності з управління відходами, сприяння підготовці відходів до повторного використання, відновленню з метою запобігання їх негативному впливу на здо-

ров'я людей та навколишнє природне середовище [1]. Тому правове регулювання управління відходами в Україні як кінцеву мету передбачає саме запобігання негативного впливу відходів на життя і здоров'я людей та довкілля, що є елементами конституційного права кожного на чисте і безпечне для життя і здоров'я навколишнє середовище. Крім того, у ст. 3 Закону України «Про управління відходами» основними цілями державної політики у сфері запобігання утворенню та управління відходами є захист здоров'я людей та навколишнього природного середовища від негативного впливу відходів [1].

При цьому, основними принципами державної політики у сфері запобігання утворенню та управління відходами є запобігання – утворювач або власник відходів вживає заходів для запобігання утворенню відходів, а також для уникнення, зменшення або усунення негативного впливу відходів на здоров'я людей та навколишнє природне середовище [1].

Неоднозначно сьогодні оцінюється роль і значення прийнятого закону представниками екологічно зацікавленої громадськості та органів державної виконавчої влади. Так, як зазначають представники Міжнародної благодійної організації «Екологія. Право. Людина», прийняття зазначеного вище закону допоможе наблизити законодавство України до законодавства ЄС, впроваджує європейську ієрархію поводження з відходами, вводить систему розширеної відповідальності виробника для таких відходів, як упакування, батарейки та батареї, відходи електричного та електронного обладнання, регулює розробку та реалізацію регіональних та місцевих планів управління відходами, запроваджує інформаційну систему управління відходами з різноманітними реєстрами у формі відкритих даних, вдосконалює дозвільну систему в сфері поводження з відходами, але, в цілому, вони не схвалюють прийняття даного нормативно-правового акту [2].

Представники проекту «Інтеграція сталого розвитку в Україні відповідно до Європейського зеленого курсу», який реалізовується консорціумом громадських організацій: «DiXi Group» (координатор), Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля», Асоціація «Енергоефективні міста України», «Українська академія лідерства», «Жіночий енергетичний клуб України», «ДЗИГА», «ПЛАТО», вказують на те, що Закон України «Про управління відходами» має врегулювати і покращити ситуацію в Україні щодо поводження з відходами. Але, попри позитивні аспекти даного закону, такі як впровадження європейської ієрархії поводження з відходами та створення умов для побудови в Україні сучасної сміттєпереробної інфраструктури, констатують, що неврегульованими залишаються питання стимулів для розвитку циркулярної економіки [3].

Водночас, представники профільного Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України позитивно оцінюючи даний закон, вказують на наступні його переваги: запровадження європейської ієрархії поводження із відходами; організація планування системи управління відходами на національному, регіональному та місцевому рівнях; закриття старих сміттєзвалищ; створення умов для побудови в Україні сучасної сміттєпереробної інфраструктури за європейськими правилами і відкриття кордонів для інвесторів; запровадження європейського принципу «забруднювач платить»; встановлення розширеної відпові-

дальності виробника тощо. Крім того, як зазначають у Міністерстві захисту довкілля та природних ресурсів України, даний закон лише встановлює рамки нових сучасних правил функціонування системи управління відходами в Україні і на його основі будуть розробляти ще низку інших необхідних секторальних законів, кінцева мета яких – зробити поводження із відходами ефективнішим і безпечнішим для людей і довкілля [4].

Таким чином, прийняття спеціального закону щодо управління відходами в Україні в умовах військової агресії, має, на наше переконання, надзвичайно важливе значення, адже питання охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки є актуальними та нагальними, навіть в умовах війни і потребують нагального реагування з боку держави. Сьогодні, коли закон ще не вступив в дію, дуже складно оцінити його позитивні чи негативні перспективи. Безумовно, що даний закон містить як ряд необхідних європейських системних кроків щодо управління відходами, так і має недоліки та недоопрацювання, на які, цілком слушно, вказують представники громадськості. Тому, у сучасних умовах, важливо, наскільки це можливо у воєнний час, налагодити діалог державних та громадських інституцій щодо створення у перспективі європейської моделі поводження з відходами та дієвих і ефективних механізмів управління відходами в Україні з метою забезпечення та захисту права кожного на чисте і безпечне для життя і здоров'я довкілля та пов'язані з ним права.

Список використаних джерел:

1. Про управління відходами: Закон України від 20 червня 2022 року № 2320-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>. (дата звернення 05 жовтня 2022 року).
2. Міжнародна благодійна організація «Екологія-Право-Людина»: Аналізуємо діяльність і бездіяльність влади навіть під час війни. *Екоревізор*. 2022. № 8. Травень-липень. URL: <http://epl.org.ua/eco-analytics/ekorevizor-8-traven-lypen-2022>. (дата звернення 05 жовтня 2022 року).
3. Романко С. Чи достатньо нового Закону для впровадження європейської системи управління відходами в Україні. URL: <https://dixigroup.org/comment/chi-dostatno-novogo-zakonu-dlya-vprovadzhennya-%D1%94vropejsko%D1%97-sistemi-upravlinnya-vidhodami-v-ukra%D1%97ni/>. (дата звернення 05 жовтня 2022 року).
4. В Україні стартує реформа управління відходами: Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/news/39325.html>. (дата звернення 05 жовтня 2022 року).

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗВИЧАЄВЕ ПРАВО ПОЛОВЦІВ (XI–XIII СТ.)

БЕДРІЙ Мар'ян Миронович,
*к.ю.н., доцент, адвокат, доцент
кафедри історії держави, права
та політико-правових учень
юридичного факультету
Львівського національного
університету ім. Івана Франка
(м. Львів)*

Державотворення та правовий розвиток України на сучасному етапі вимагають ретельного вивчення історичних процесів і суспільних явищ, які стали передумовами для закладення фундаменту національної правової системи. Як відомо, звичаєве право є основою правової традиції та правової культури українського народу. Щоправда, завуження цього явища виключно давньоруською спадщиною є, вочевидь, невдалим рішенням і потребує новітніх переосмислень. Зокрема поза належною науковою увагою залишається звичаєве право половців у XI–XIII ст.

Половці були середньовічним союзом племен здебільшого тюркського походження, які у ті часи вели кочовий спосіб життя. Назва «половці» переважає у давньоруських джерелах, як правило, стосовно тої частини племен, що розміщувалися на захід від р. Волга. Натомість в інших джерелах поширеними є альтернативні назви – кумани, комани, кипчаки, кімаки тощо. При чому, етнонім «кипчаки» вперше згаданий у тюркських рунічних написах першої пол. VIII ст. [1, с. 350]. О. Прицак пояснив згадані термінологічні розбіжності етнонімів лінгвістичними особливостями, адже як половець, так і кипчак означали «мешканець пологого (піщаного) степу» в давньоруській і тюркській мовах відповідно [2, с. 112].

Етногенетичні корені половців, ймовірно, варто відслідковувати з часу розпаду Тюркського каганату VI–VIII ст. та каганату кімаків IX–X ст. Прибувши у причорноморські степи в XI ст., половці асимілювали частину кочових племен (печенігів, огузів тощо), які там проживали [1, с. 350]. З XI ст. до приходу монголо-татар половці домінували в євразійських степах від Алтаю до Нижнього Дунаю. Ця територія у згаданий час була відомою як Дешт-і-Кипчак, що з перської мови означало «Кипчацький степ» [3, с. 2196].

Спочатку відносини половців з Київською Руссю були типовими для відносин тогочасної держави з кочівниками. Половці нападали на Русь у намаганнях отримати певну здобич і контроль над територією, що тривало з середини XI ст. Однак згодом руські князі почали залучати половців до спільних походів і оборони територій, здійснювали торгівлю й укладали династичні союзи. Провідну роль половців у причорноморських степах нівелювала монголо-татарська навала XIII ст. Більшість половців були асимільовані серед русичів і татар, а частина

емігрували в Угорщину, Болгарію та інші держави. Монголо-татари перейняли кипчацьку мову, окремі звичаї та низку інших культурних надбань половців [3, с. 2197]. Внаслідок недостатності першоджерел немає об'єктивної можливості повно реконструювати правову систему половців, проте існує доцільність проаналізувати деякі правові звичаї цього народу. Зокрема значний інтерес становлять з'їзд князів, дипломатичні шлюби та покарання за крадіжку.

З'їзд князів. Цікаву інформацію для пізнання звичаєвого права половців містить «Легенда про полоненого половця». Згідно з цією легендою жоден рід чи плем'я не надіслало викупу за бранця, який був у полоні русича. У ній йдеться також про з'їзд половецьких князів, на який прибув бранець після повернення з полону [4]. Достовірних джерел про цей інститут половецького права не збереглося, проте низка чинників вказують на значну ймовірність його існування. Половці становили міжплемінне об'єднання, в якому кожне плем'я (орду) очолювали керівники, котрих називали князями, ханами тощо. Іноді певна орда (плем'я) займала чільне місце серед половців, проте жодна не змогла централізувати владу [1, с. 350].

Наприкінці XII ст. хан Кончак здійснив спробу об'єднати усіх половців у єдину державу та передати владу над нею своєму сину Юрію, хоча серед кочівників (наприклад, печенігів) існував звичай переходу влади за побічною лінією спорідненості. Літописець називав Юрія «найбільшим серед половців». Однак політичне об'єднання, створене Кончаком не було тривким. Йому не вдалося створити повноцінного владного апарату. Відтак, об'єднана половецька держава не відбулася [5, с. 1020]. За умов відсутності єдиної половецької держави з'їзд князів-ханів (керівників племен і племінних об'єднань) міг бути інститутом, що з'єднував розрізнені половецькі угруповання в консолідовану спільноту. Через нього згадані племена могли погоджувати спільні дії, координувати взаємозв'язок і вирішувати інші завдання.

Дипломатичний шлюб. Історії відомі численні випадки укладення шлюбів між руськими та половецькими родинами. Не винятком були такі шлюби і серед княжих родів (відомо близько десяти літописних згадок). До прикладу, київський князь Святополк у 1094 р. одружився з донькою половецького хана Тугоркана. Такі шлюби носили насамперед дипломатичний характер, адже шлюб сина руського князя та доньки половецького хана, як правило, передувало укладення мирного договору між ними. Так, шлюби синів Мономаха та Олега Святославовича з половчанками відбувалися після укладення миру з їхнім батьком ханом Аєпою. Це дає підстави для дослідників (П. Толочка, В. Половця та ін.) обґрунтовано припустити, що шлюби між руськими і половецькими правлячими родинами були гарантією попередньо укладеного мирного договору [6, с. 119-122].

Варто також зауважити, що за загальним правилом одружувалися саме син руського князя та донька половецького хана, а не навпаки. У ті часи жінка, що потрапляла в сім'ю чоловіка, як правило, переймала його релігію. Тому руські князі вважали неприйнятним віддавати доньку в половецьку сім'ю, що сповідувала іншу релігію [7, с. 41-42]. Спочатку серед половців була найпоширенішою середньоазійська релігія тенґрі з культом предка-вовка, а також існували й інші релігії (християнство, маніхеїзм та ін.). Однак з 40-х р. XI ст. половці активно

переходили в іслам, який поступово перейняв першість серед половецьких віросповідань [2, с. 117]. Відтак, прийняття половчанки в християнську руську сім'ю вважалося допустимою і набожною справою. Разом із половецькою принцесою до княжого двору прибували її подружки та служниці, які також часто виходили заміж за місцевих бояр та інших русичів [7, с. 42-43].

Покарання за крадіжку. До сьогодні збереглося обмаль відомостей про характерні риси кримінального права половців. При цьому значний інтерес викликає інформація про кипчаків арабського мандрівника Ібна Баттути (1304–1377), який писав наступне: «Їхня худоба не має пастухів, ані вартових внаслідок суворості їхніх постанов за крадіжку. А постанова така, що той, у кого знайшли вкраденого коня, зобов'язаний повернути його господарю, і разом з тим дати йому 9 таких самих коней, а якщо він не спроможний зробити це, то відбирають у нього за це дітей, якщо ж він не має дітей, то його зарізають так, як зарізується вівця» [5, с. 1028]. Водночас збереглися відомості про баранту – так у половецькому звичаєвому праві називався злочин, при якому викрадалося ціле стадо худоби. Крім того, серед половців була поширеною кровна помста [8, с. 141]. Ці обставини дозволяють засумніватися в ефективності механізмів кримінальної відповідальності звичаєвого права половців.

Таким чином, історико-юридичний аналіз звичаєвого права половців свідчить про відповідний ступінь розвитку їхнього додержавного суспільства та наявність важливих передумов для формування правової системи об'єднаної держави, що не була ними створена. У половецькому праві присутні чимало спільних рис з іншими тогочасними кочовими народами, проте були й особливості, вироблені набутим досвідом і взаємодією зі сусідніми державами (насамперед Київською Руссю). В цілому звичаєве право половців XI–XIII ст. містило дієві норми, що впорядковували суспільні відносини та досягали значимих результатів у різноманітних сферах.

Список використаних джерел:

1. Квітницький М. В. Половці. *Енциклопедія історії України*: у 10 т. / ред. кол. В. А. Смолій (гол.) та ін. Т. 8: Па-Прик. Київ: Наукова думка, 2011. С. 350.
2. Прицак О. Половці. *Український історик*. 1973. № 1-2. С. 112–118.
3. Ждан М. Половці. *Енциклопедія українознавства* / голов. ред. В. Кубійович. Т. 6. Львів: НТШ, 1996. С. 2195–2197.
4. Голубовский П. В. Печенеги, торки, половцы до нашествия татар. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=63101&p=63.
5. Історія української культури: у п'яти томах / Гол. ред. Б. Є. Патон. Т. 1 Історія культури давнього населення України / Гол. ред. П. П. Толочко. Київ: Наукова думка, 2001. 1136 с.
6. Толочко П. П. Кочевые народы степей и Киевская Русь. Киев: Алетейя, 2003. 160 с.
7. Половец В. М. Половці. Чернігів: Просвіта, 2007. 136 с.
8. Плетнева А. С. Половцы. Москва: Наука, 1990. 208 с.

ПРОЦЕДУРНИЙ ОBOB'ЯЗОК ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В ПРАВІ РАДИ ЄВРОПИ

ГУЛЯМ Умід Хазратович,
*аспірант кафедри міжнародного
та європейського права
Національного університету
«Одеська юридична академія»
(м. Одеса)*

Епоха після 1945 року стала свідком появи різноманітних угод про права людини, які виходять з посилки, що люди, як люди, за своєю природою мають певні основні права, які не повинні порушуватися іншими, особливо державними органами. Серед існуючих зобов'язань в галузі прав людини виділяють позитивні та негативні зобов'язання [1, с. 42]. Негативні зобов'язання – це норми, згідно з якими держави зобов'язані утримуватися від поведінки, яка може становити порушення права, якими мають їхні громадяни. Позитивні зобов'язання, навпаки, охоплюють норми, які зобов'язують держави активно вживати заходів для забезпечення повного застосування прав, закріплених у відповідній угоді. Імплементация передбачає, в першу чергу, виконання позитивних зобов'язань, точний обсяг та зміст яких залежать від застосовуваного права та контексту його застосування. Вони можуть включати обов'язок здійснення законодавчих змін та творення національної судової практики, що відповідає б міжнародному зобов'язанню.

На відміну від негативних зобов'язань щодо прав людини, встановлені позитивні зобов'язання не лише забезпечують захист окремих осіб перед державою, але також призначені як гарантії для окремих осіб щодо можливих порушень, здійснених іншими приватними суб'єктами [4, с. 43]. Тут йдеться про те, що якщо таке порушення сталося, держава, залежно від обставин, може бути зобов'язана розслідувати та покарати шкоду, заподіяну її громадянину. Хоча позитивні зобов'язання можна знайти в кількох міжнародних режимах прав людини, ЄСПЛ розробив найбільш докладну практику, що стосується доктрини позитивних зобов'язань. З цієї причини цей розділ зосереджений на позитивних зобов'язаннях, що впливають з ЄКПЛ.

Як відомо, відповідно до пункту 1 статті 46 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі: ЄКПЛ) держави-члени повинні виконувати рішення Суду в будь-якій справі, стороною якої вони є [2, с. 46]. Зобов'язання «здійснити відшкодування» має три складові. Якщо Суд визнав за необхідне присудити справедливую сатисфакцію, держава зобов'язана виплатити заявникам відповідні суми. Вжиття індивідуальних заходів на користь заявника може бути необхідним для забезпечення того, щоб останнього, наскільки це можливо, було поставлено в ту саму ситуацію, в якій він чи вона перебували до порушення Конвенції. Це може передбачати, наприклад, необхідність

покласти край, якщо це можливо заднім числом, протиправній ситуації. Крім того, державам, можливо, доведеться вжити заходів загального характеру, таких як поправки до законодавства, щоб запобігти подальшим порушенням подібного характеру [5, с. 312–313].

З огляду на те, що держави взяли на себе зобов'язання забезпечити користування правами, гарантованими Конвенцією, кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією (стаття 1 Конвенції), і що тлумачення положень Конвенції в кінцевому рахунку належить Суду (див. статтю 19 у поєднанні зі статтею 44 ЄКПЛ), тлумачення, дані Судом у його рішеннях, є невід'ємною частиною відповідних статей Конвенції та, отже, мають юридичну силу Конвенції *erga omnes*. Рішення Суду мають таким чином, згідно з відомою французькою формулою «*autorité de la chose interprétée*» [7, с. 48], тобто авторитет тлумачення. Дійсно, само собою зрозуміло, що рішення Суду матимуть наслідки, що виходять за межі конкретної справи.

Рішення Суду, по суті, служать не тільки вирішенню справи, що подана на розгляд суду, але в цілому роз'яснюють та розвивають конвенційні норми, тим самим сприяючи дотриманню державами зобов'язань, взятих ними як Договірними сторонами [6, с. 444]. Це означає, що держави-учасниці, окрім виконання рішень Суду, винесених у справах, у яких вони є сторонами, також повинні враховувати можливі наслідки, які рішення, винесені в інших справах, можуть мати для їх власної правової системи та юридичної практики.

Важливо підкреслити, що рішення Суду мають декларативний характер і не мають прямого впливу на внутрішнє законодавство держав: Суд не може скасовувати, скасовувати чи змінювати національні положення чи рішення. Він вирішує, чи було порушено положення Конвенції в оскаржуваній справі, зазвичай не вказуючи, що потрібно зробити, щоб усунути порушення та запобігти подальшим подібним порушенням. Повноваження Суду не включають можливості видачу наказу державі-відповідачу вжити конкретних заходів для усунення виявленого порушення, на відміну від Міжамериканського суду з прав людини, який відповідно до статті 63 § 1 Американської конвенції з прав людини, «може постановити, якщо це доцільно, що наслідки заходу або ситуації, які становлять порушення [положення Конвенції], мають бути виправлені» [3, с. 90]. Таким чином, зобов'язання, покладені на державу у зв'язку з виявленням порушення Конвенції з її боку, є зобов'язаннями результату. За умови контролю з боку Комітету міністрів держава-відповідач залишається вільною у виборі засобів, за допомогою яких вона виконуватиме своє юридичне зобов'язання згідно зі статтею 46 Конвенції, за умови, що такі засоби сумісні з висновками, викладеними в рішенні Суду.

Список використаних джерел:

1. Бадида А. Ю., Лемак В. В. Позитивні зобов'язання держави в контексті практики Європейського суду з прав людини. *Публічне право: науково-практичний юридичний журнал*, 2017, № 2 (26).
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, 1950.

3. Левенець А. В. Особливості міжамериканської системи захисту прав людини. *Правовий вимір конституційної та кримінальної юрисдикції в Україні та світі*: 3-і юр. читання : матер. ювілейної всеукр. дистанційн. наук. конф. (Одеса, 10 квіт. 2020 р.). Одеса : Фенікс, 2020. С. 89–93.

4. Новіцький В. В. Юридичні гарантії прав людини: порівняльно-правовий аналіз. . дис. ... докт. філософії : 081. Київ, 2021. 270 с.

5. Севостьянова Н. І. Виконання рішень Європейського суду з права людини як форма імплементаційних процесів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. Вип. 52. С. 310–315.

6. Селезньов В. Є. Застосування практики Європейського суду з прав людини як шлях до ефективного захисту прав людини в Україні. *Правове забезпечення ефективного виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини* Матеріали 2-ї Міжнародної науково--практичної конференції (Одеса, 20–21 вересня 2013 р.). С. 444–453.

7. Французько-український словник юридичних термінів / За ред. С.В. Ківалова. Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2016. – 372 с.

КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ ТА КОНФІДЕНЦІЙНА ІНФОРМАЦІЯ У БІЗНЕС-ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

КРАВЧЕНКО Олександр Миколайович,
*к.ю.н., докторант Національного
університету біоресурсів
і природокористування України (м. Київ)*

Задум наукової розвідки зумовлений станом механізмів реалізації державної політики та законодавства України у сфері охорони комерційної таємниці (КТ), та конфіденційної інформації (КІ) у бізнес-просторі України. Пошуку напрямів удосконалення правових та інституційних механізмів охорони КТ та КІ, а також порівняння наявних нормативно-правових документів з метою удосконалення законодавчої бази України. Сьогодні суттєвою прогалиною правового регулювання комерційної таємниці залишається правова невизначеність змісту інформації, яка може вважатись у якості досліджуваного об'єкта права інтелектуальної власності.

Нами був запропонований проект Закону України «Про комерційну таємницю», який відповідає сучасним загрозам КТ в тому числі у випадку АТО або бойових діях, чи під час інших спеціальних операціях. У статті 15 нашого проекту вказано, що дії щодо охорони комерційної таємниці при проведенні АТО або бойових діях, а також під час інших спеціальних операціях, власник

комерційної таємниці на власний розсуд, але в межах законодавства України вирішує, які дії потрібно проводити щодо охорони комерційної таємниці. Обов'язок у сприянні суб'єктам господарювання, щодо охорони комерційної таємниці при проведенні АТО або бойових діях, а також інших спеціальних операціях покладається на Службу безпеки України та інші правоохоронні органи України. У разі заподіяння суб'єкту господарювання збитків шляхом витоку інформації, що становить комерційну таємницю з органів, які уповноважені здійснювати певні дії, щодо охорони комерційної таємниці при проведенні АТО або бойових діях, а також інших спеціальних операціях збитки відшкодовуються винними органами. [1, дод. А].

Аспекти щодо дистинкції між КТ та КІ, нами було розглянуто у попередньому науковому доробку [2, с. 35-38]. Аналіз дивергенції між КТ та КІ свідчить, що на законодавчому рівні потрібно чітко відокремити їх. Нині різниці практично немає, а власник комерційно цінної інформації самостійно визначає де КІ, а де КТ. З нашої точки зору, КІ – це секретна інформація, що стосується фізичної особи, а КТ – це секретна інформація, що стосується юридичних осіб, підприємств, установ та організацій, ФОП, яка має комерційну цінність, що позитивно впливає на прибуток суб'єктів господарювання. Законодавцю потрібно виключити з визначення конфіденційної інформації згадки про юридичну особу – це потрібно для поліпшення бізнес-простору України. І сформулювати визначення КІ наприклад так: конфіденційна інформація – це інформація, доступ до якої обмежено фізичною особою та яка може поширюватися у визначеному порядку за її бажанням відповідно до передбачених нею умов.

Щодо охорони комерційної таємниці прийняти Закон України «Про комерційну таємницю», де чітко сформулювати правила заходів охорони КТ у бізнес-просторі України. Більш детально охорона та методи захисту КТ, були нами розкриті у попередніх наукових розвідках [3-11].

Список використаних джерел:

1. Кравченко О. М. Адміністративно-правові засади охорони комерційної таємниці в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2019. 253 с.
2. Кравченко О. М. Дистинкція між конфіденційною інформацією та комерційною таємницею. *Право та закон: теорія, методологія, практика* : зб. матеріалів Міжн. юрид. наук.-практ. конф. «Актуальна юриспруденція» (Київ, 15.4.2021). Київ : Центр учбової літератури, 2021. С. 35–38.
3. Кравченко О. М. Суб'єкти та їх повноваження щодо охорони комерційної таємниці в Україні. *Органи публічної влади в Україні: теорія та практика*: колект. моногр. Київ : МОН України; НУ «Одеська юридична академія», 2019. С. 133–156.
4. Кравченко О. М. Ways of adaptation of Ukraine to international standards of legal protection of trade secret. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2018. № 5. С. 75–79.
5. Кравченко О. М. Охорона комерційної таємниці підприємств, установ та організацій від комерційного шпигунства. *Recht der Osteuropäischen Staaten*. № 4/2018. С. 152–156.

6. Кравченко О. М. Охорона комерційної таємниці суб'єктів господарювання від актів недобросовісної конкуренції, комерційного, промислового, економічного шпигунства. *Jurnalul juridic national: teorie si practica*. 2019. № 1 (35). С. 91–93.

7. Кравченко О. М. Нормативно-правові заходи забезпечення комерційної таємниці в Україні. *Recht der Osteuropäischen Staaten*. № 1/2019. С. 82–89.

8. Кравченко О. М. Структура правовідносин у сфері охорони комерційної таємниці в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. № 3. С. 137–145.

9. Кравченко О. М. Економічне шпигунство. *Публічне право*. 2017. № 4 (28). С. 224–228.

10. Кравченко О. М. Комерційне шпигунство. *Вісник Південного регіонального центру Нац. акад. правових наук України*. 2017. № 11. С. 41–48.

11. Кравченко О. М. Право Служби безпеки України та Національного антикорупційного бюро України на доступ до комерційної таємниці суб'єктів господарювання. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2018. № 1 (23). С. 130–136.

ЕКОСИСТЕМНИЙ ПІДХІД У МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ

ПІДГОРОДИНСЬКА Юлія Ігорівна,
*аспірантка кафедри загальноправових дисциплін та міжнародного права
Одеського національного університету
ім. І. І. Мечникова (м. Одеса)*

Сучасний стан міжнародно-правового регулювання охорони навколишнього середовища демонструє значний рівень фрагментації, адже відповідні міжнародні договори присвячені охороні не стільки навколишнього середовища загалом, скільки окремих його елементів, як-то: певних видів флори та фауни, окремих географічних об'єктів та просторів. Разом з тим, довкілля є цілісною системою, у якій завдання шкоди одним елементам часто призводить до руйнування інших та системи у цілому. Отже, взаємозалежність та цілісність навколишнього середовища є факторами, що мають враховуватися при розробленні ефективних засобів охорони навколишнього середовища. Із цими факторами безпосередньо пов'язаний екосистемний підхід щодо збереження та захисту довкілля у міжнародному праві.

Ряд міжнародних екологічних угод вже визнали внутрішню цінність екосистем. Вважається, що одними з перших таких актів стали Конвенція ООН про біологічне різноманіття 1992 р. та Протокол про охорону навколишнього

середовища 1991 р. до Договору про Антарктику, який є прикладом екосистемного підходу до охорони довкілля *global commons*. На регіональному рівні в рамках першої спільної зустрічі Балтійської комісії з охорони морського середовища та Комісії із захисту морського середовища Північно-Східної Атлантики у 2003 р. домовилися застосувати екосистемний підхід до управління людською діяльністю. У цьому підході людська діяльність розглядається як компонент екосистем. Як наслідок, вона повинна здійснюватися відповідно до можливостей екосистем [1, с. 14]. У транскордонному контексті стаття 20 Конвенція про право несудноплавних видів використання міжнародних водотоків 1997 р. передбачає, що держави «окремо та, якщо це доречно, спільно захищають і зберігають екосистеми міжнародних водотоків» [2]. Важливо, що це положення міститься саме в угоді, яка у інших аспектах стосується традиційного забезпечення суверенних прав держав.

Прийняття природоохоронного законодавства, яке б базувалося на екосистемному підході, є важливим також для України. Особливо актуальним це завдання стає у контексті європейської інтеграції, адже відповідні акти європейського права розроблені з урахуванням необхідності збереження екосистем. Зокрема, екосистемний підхід мав великий вплив на політику щодо використання та управління природними ресурсами, а також є відправною точкою для Рамкової директиви ЄС щодо морської стратегії 2008 р.

Відповідно до директиви, стратегія має дотримуватися екосистемного підходу. Це означає, зокрема, що вона має базуватися на найкращих доступних наукових знаннях про екосистеми та їх динаміку. На практиці цей припис має ряд проблем, які свідчать про те, що практичне впровадження екосистемного підходу як наукової основи морської стратегії ЄС знаходиться на ранніх стадіях.

Застосування екосистемного підходу передбачає бачення цілісної перспективи, постійний розвиток знань про моря та їх використання, застосування принципу обережності та гнучкого менеджменту. У всіх напрямках стратегії однією з головних проблем, пов'язаних із цією темою, є оцінка кумулятивних ефектів, які можуть виникнути в результаті поєднання різних проектів і заходів, а також потенційної відсутності цілісної системи даних і відповідного інструменту їх оцінки [3].

На жаль, як вже було зазначено на початку доповіді, викладені вище тези щодо необхідності розроблення цілісного та системного правового регулювання відносин з охорони довкілля поки що не стали частиною практики. Більш того, наразі можна казати про фрагментацію як міжнародного права навколишнього середовища, так і міжнародної охорони довкілля. Йдеться про існування доволі детальних, але роз'єднаного регулювання окремих сфер та питань охорони довкілля. Наприклад, доволі детально регламентованими є охорона озонного шару, захист від забруднення окремих водних середовищ, охорона деяких видів тварин тощо. Але така охорона у результаті не гарантує навіть їхнього захисту, адже руйнування інших елементів відповідних екосистем може справити негативний вплив також на ці «захищені» об'єкти.

Іншим негативним аспектом фрагментації міжнародного права навколишнього середовища є відсутність єдиної системи органів або одного органу чи ор-

ганізації, яка б здійснювала контроль за дотриманням міжнародних договорів з охорони довкілля та стала б необхідним елементом екосистемного підходу.

Список використаних джерел:

1. Bodansky, D., Brunnée, J., Hey, E. International Environmental Law: Mapping the Field. *The Oxford Handbook of International Environmental Law*: edited by D. Bodansky, J. Brunnée and E. Hey. Oxford: Oxford University Press, 2007. P. 1–28.

2. Конвенция о праве несудоходных видов использования международных водотоков 1997 г.; ООН. URL: https://www.un.org/ru /documents/decl_conv/conventions/watercrs.shtml.

3. Policy Brief: Implementing the Ecosystem-Based Approach in Maritime Spatial Planning (October 2018); European Maritime Strategy Platform; European Commission. . URL: https://maritime-spatial-planning.ec.europa.eu/sites/default/files/20181025_ebainmsp_policybrief_mspplatform.pdf.

СИСТЕМА ЗАХОДІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРИМУСУ

ПРИЙМАЧУК Єгор Олександрович,
*курсант факультету підготовки
фахівців для підрозділів кримінальної
поліції ДДУВС (м. Дніпро)*

Адміністративний примус є сукупністю самих різноманітних заходів, що відрізняються суб'єктом та цілями застосування, безпосереднім об'єктом впливу, правовою регламентацією. На наш погляд найбільш значущими з цих заходів є: заходи адміністративного попередження, заходи адміністративного припинення та заходи адміністративної відповідальності.

Першу групу заходів адміністративного примусу складають заходи адміністративного попередження. Вони застосовуються, як правило, в одноосібному порядку посадовими особами органів виконавчої влади (найчастіше тими, що здійснюють контроль-наглядові функції). Ціль їх застосування – запобігання, профілактика як правопорушень, так і суспільно небезпечних наслідків об'єктивного характеру, тобто. незалежних від людини. Тому підстави застосування адміністративного попередження – і протиправне діяння, і катастрофи природного, техногенного, екологічного характеру. Запобіжні заходи можуть застосовуватися лише до скоєння правопорушення або настання шкідливих наслідків з незалежних від людини обставин [3, с. 32].

Запобіжні заходи можуть бути диференційовані на заходи, звернені на особистість індивіда (вимога пред'явити документи; огляд; усунення від виконання службових, трудових або інших обов'язків), заходи майнового характеру (вилу-

чення майна; адміністративний штраф; конфіскація), заходи організаційного характеру (видворення; відгук, анулювання чи позбавлення ліцензії; «комендантська година»), заходи морального характеру (попередження; усне зауваження), заходи медико-санітарного характеру (медичний огляд; усунення від роботи інфекційних хворих; карантин; переміщення в психіатричний лікувальний заклад) [4, с. 40].

Наступною самостійною групою заходів адміністративного примусу виступають заходи адміністративного припинення. Застосовуються з метою примусового припинення вчинення правопорушення чи заподіяння шкоди об'єктивного характеру. Період, протягом якого можливе застосування запобіжних заходів, цей час вчинення правопорушення, заподіяння шкоди чи безпосередньо після вчинення правопорушення. Застосовуються заходи адміністративного припинення широким колом суб'єктів, головним чином, посадовими особами органів виконавчої влади, що реалізують контрольні-наглядові функції.

Запобіжні заходи можуть мати як самостійний характер (вимогу припинити протиправну поведінку; застосування фізичної сили, спеціальних засобів, вогнепальної зброї; зупинення діяльності; знос самовільно зведеної будівлі), так і допоміжний, забезпечувальний (адміністративне затримання та доставлення; привід).

Дані заходи крім запобіжного заходу правопорушення мають на меті встановлення особи порушника, складання протоколу про адміністративне правопорушення за неможливості його складання на місці виявлення адміністративного правопорушення, забезпечення своєчасного та правильного розгляду справи про адміністративне правопорушення та виконання прийнятої у справі ухвали.

Запобіжні заходи одні з найрепресивніших, оскільки можуть спричинити заподіяння шкоди здоров'ю або навіть життю людини (застосування вогнепальної зброї). Адміністративно-запобіжні заходи схожі на заходи кримінального припинення (арешт, застава, підписка про невиїзд), проте принципова відмінність полягає в тому, що кримінально-запобіжні заходи мають виключно забезпечувальний характер (у рамках провадження у кримінальній справі). Аналогічні заходи застосовуються і на підставі норм цивільного права – наприклад, арешт, опис майна боржника [2, с. 77].

Серед заходів адміністративного припинення може бути виділено: заходи, звернені на особистість індивіда (вимога припинити протиправну поведінку; адміністративне затримання), заходи майнового характеру (зупинення діяльності; вилучення речей, документів, зброї та боєприпасів), заходи фінансового характеру (скорочення або припинення бюджетного фінансування; вилучення бюджетних коштів, що використовуються не за цільовим призначенням), заходи технічного характеру (зупинення будівельних, ремонтних, видобувних, геологорозвідувальних робіт; призупинення діяльності підприємств громадського харчування – кафе, барів, ресторанів за порушення правил пожежної безпеки, санітарно-гігієнічних норм і т.д.), заходи, пов'язані з дозвільною системою (зупинення, відкликання або анулювання ліцензії, дозволи, атестати, свідоцтва про акредитацію; скорочення терміну перебування іноземного громадянина). Як

видно, деякі заходи можуть бути застосовані та як запобіжні, і як запобіжні залежно від підстав та умов їх реалізації.

Найбільший ступінь правового регулювання мають адміністративні заходи відповідальності (адміністративні покарання). Це специфічний різновид заходів адміністративного примусу, що має двояку правову природу. Ці заходи є і примусовими заходами, і в той же час мірами відповідальності [3, с. 54]. Цілі адміністративних покарань визначено Кодексом України про адміністративні правопорушення – це попередження вчинення нових правопорушень як самим правопорушником, і іншими особами. Підставою застосування адміністративних покарань виступає лише адміністративне правопорушення. Список адміністративних покарань вичерпним чином встановлено у кодексі про адміністративні правопорушення [1].

Адміністративні покарання за своїм характером є заходами морального, фізичного, майнового та організаційного характеру. Порядок призначення адміністративних покарань чітко врегульовано Кодексом України про адміністративні покарання правопорушення.

Науковий керівник: Максимова Маргарита Костянтинівна, викладач кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності ДДУВС

Список використаних джерел

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
2. Кострюк П. Є. Адміністративний припинення як міра адміністративного Примус: монографія: Лабораторія книги, 2010. – 164 с.
3. Соколов А. Ю. Заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення: монографія. : 2015. – 320 с.
4. Щербакова К. В. Поняття та види заходів адміністративного примусу // Молодий вчений. – 2017. – № 33 (167). – С. 38–41.

ДО ПИТАННЯ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ПЕРЕХІДНОГО ПРАВОСУДДЯ

ФІЛАТОВ Віктор Вікторович,
*к.ю.н., доцент, доцент кафедри
публічного та приватного права
Університету митної справи
та фінансів (м. Дніпро)*

На сучасному етапі розвитку є потреба в систематизації принципів перехідного правосуддя та осмисленні їхньої правової природи. Необхідно відзначити, що принципи перехідного правосуддя закріплені в Інструкційній записці Генерального Секретаря ООН «Підхід ООН до правосуддя перехідного періоду». У документі систематизовані наступні принципи: 1) врахування політичного контексту в процесі реалізації перехідного правосуддя; 2) посилення національних механізмів здійснення перехідного правосуддя; 3) забезпечення принципу жертвоцентризму; 4) пошук першопричин конфлікту; 5) запровадження компенсаційних підходів на постконфліктному етапі розвитку держав; 6) залученість міжнародної спільноти до перехідних процесів [1]. Серед зарубіжних вчених питання принципів перехідного правосуддя дискутується не достатньо активно. На нашу думку, це пов'язане із прийняттям нормативного визначення цієї категорії та концентрацією на практичних аспектах реалізації механізмів перехідного правосуддя.

Однак, наведемо декілька праць зарубіжних вчених, в яких розкривається питання принципів перехідного правосуддя. Так, Марк Окова акцентує увагу на трьох ключових аргументах: 1) принципи перехідного правосуддя повинні мати міжнародний характер (у такому випадку, місцеві політичні еліти сприйматимуть правосуддя перехідного періоду як об'єктивний процес пошуку історичної правди; 2) зіткнувшись із серйозним міжнародним тиском, деякі держави можуть підкоритися вимогам запровадити механізм правосуддя перехідного періоду просто тому, що невиконання цього має несприятливі міжнародні наслідки для самих еліт та їхніх держав загалом; 3) принципи забезпечують прийняття правосуддя перехідного періоду, яке залежить від місцевих структур влади та політичних торгівлі переговорів [2, с. 14]. Слід припустити, що принципи перехідного правосуддя виконують як системоутворюючу, так і ідеологічну роль в контексті сприйняття досліджуваної моделі та застосування її напрямків.

Доволі знаковим документом, у контексті формалізації вихідних засад перехідного правосуддя є Чикагські принципи постконфліктного правосуддя, в яких наголошено, що внутрішня стабільність, безпека та демократичне управління після жорстокості зміцнюються завдяки відданості справедливості, відкритому зіткненню зі спадщиною минулого насильства та захисту прав людини. В документі закріплено наступні принципи постконфліктного правосуддя: 1) переслідування (держави повинні переслідувати винних у грубих порушеннях прав людини та гуманітарного права); 2) пошук правди та розслідування мину-

лих порушень (держави повинні поважати право на правду та заохочувати офіційні розслідування минулих порушень); 3) право жертв на відшкодування (держави повинні визнавати особливий статус жертв, забезпечувати доступ до правосуддя та розробляти засоби правового захисту та відшкодування); 4) перевірка та санкції (держави повинні впроваджувати політику спеціальних адміністративних заходів); 5) меморіалізація та збереження історичної пам'яті (держави повинні підтримувати офіційні програми та народні ініціативи щодо вшанування пам'яті жертв); 6) поєднання традиційних та релігійних підходів до перехідного правосуддя; 7) інституційна реформа та ефективне управління (держави повинні впроваджувати реформи для підтримки верховенства права та відновлення довіри суспільства) [3].

Вітчизняні дослідники А. М. Чвалюк та Б. В. Бабін аналізуючи це питання доходять висновку, що базова система принципів вітчизняної моделі перехідного правосуддя має включати: примат норм міжнародного права; об'єктивну (судову) істину; універсальну справедливість; постконфліктну модернізацію суспільних відносин; оперативність та своєчасність. Науковці зауважують, що запропоновані принципи – це лише загальні засади, в яких важко врахувати усі особливості, пов'язані зі специфікою й цільовою спрямованістю механізмів перехідного правосуддя [4, с. 102]. На нашу думку, науковці підходять до визначення принципів перехідного правосуддя дещо упереджено, концентруючись виключно на національному контексті, і не враховуючи міжнародно-правового характеру досліджуваної моделі. Це призводить до того, що окреслені ними принципи не розкривають і половини цілей перехідного правосуддя.

Більш розгорнуте бачення цієї категорії представляють у своїй роботі А. Б. Блага та О. А. Мартиненко, які до числа принципів перехідного правосуддя відносять: забезпечення кримінального переслідування воєнних злочинців, запровадження часткової амністії для окремих категорій комбатантів, реалізацію люстраційних процесів, відновлення прав жертв конфлікту [5, с. 33]. Слід зазначити, що науковці по суті ототожнюють принципи з напрямками досліджуваної моделі, що, на наш погляд, дещо некоректно. Вважаємо, що джерелом принципів перехідного правосуддя повинні бути міжнародно-правові акти, які ми проаналізували вище, оскільки саме в них містяться підвалини миробудування.

Якщо систематизувати та узгодити міжнародно-правові документи, то до числа принципів перехідного правосуддя слід віднести: 1) припинення безкарності та забезпечення кримінального переслідування винних; 2) забезпечення жертвоцентризму та права на сатисфакцію; 3) пошук першопричин конфлікту та історичної правди; 4) посилення верховенства права та національних механізмів перехідного правосуддя; 5) сприяння примиренню, не повторенню та збереженню історичної пам'яті; 6) врахування політичного контексту в процесі реалізації перехідного правосуддя; 7) запровадження інституційних реформ та розбудова громадянського суспільства; 8) поєднання традиційних та релігійних підходів до перехідного правосуддя; 9) відновлення довіри до влади та підтвердження соціальних цінностей. Вбачається, що означені міжнародно-правові принципи доцільно поділити на дві групи:

– ідеологічні (стосуються філософсько-правове підґрунтя моделі перехідного правосуддя та окреслюють вихідні засади розбудови політики постконфліктного розвитку). До цієї групи принципів, наприклад, варто зарахувати принципи жертвоцентризму та сприяння примиренню, не повторенню та збереженню історичної пам'яті;

– практичні (відображають змістовне наповнення моделі перехідного правосуддя та визначають вихідні засади реалізації напрямків перехідного правосуддя). У якості прикладу наведемо принципи запровадження інституційних реформ, припинення безкарності та кримінального переслідування винних осіб.

Вищенаведена позиція вітчизняних вчених наводить на думку про необхідність виділення системи національних принципів перехідного правосуддя, які повинні існувати паралельно з міжнародними та мати безпосередній зв'язок з національним контекстом. На нашу думку, це дасть змогу індивідуалізувати перехідні процеси та пов'язати їх з особливостями постконфліктного розвитку конкретної держави. Ця ідея не суперечить теорії перехідного правосуддя, оскільки остання формується на основі гармонійного поєднання узагальненого історичного досвіду та національного контексту. Національні принципи перехідного правосуддя дадуть змогу додатково деталізувати та закріпити наміри постконфліктного (поставторитарного) врегулювання конфлікту, а також досягнення сталого розвитку. Ці принципи повинні формалізуватися у національних стратегіях перехідного правосуддя, а також нормативно-правових актах, які окреслюють засади державної політики перехідного періоду.

Пропонуємо до числа таких принципів віднести: 1) примат норм міжнародного права; 2) взаємодія з громадянським суспільством в рамках реалізації стратегії перехідного правосуддя; 3) розбудова суспільного діалогу між сторонами конфлікту; 4) активізація постконфліктної нормотворчості; 5) обов'язкова залученість міжнародної спільноти до перехідних процесів. В цілому пропонуємо під принципами перехідного правосуддя розуміти систему формалізованих міжнародних та національних вихідних засад розбудови політики перехідного періоду і реалізації її окремих напрямків, в яких розкриваються ідеологічні та практичні питання концепції перехідного правосуддя та відбувається поєднання узагальненого історичного досвіду та національного контексту.

Список використаних джерел:

1. United Nations Approach to Transitional Justice: Guidance note of the Secretary-General. URL: chrome-extension://efaidnbnmnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.un.org/ruleoflaw/files/TJ_Guidance_Note_March_2010FINAL.pdf (access date: 12.09.2022).

2. Mark Okowa Examining the principles of transitional justice compliance in post-conflict States. *Journal of Humanities and Social Sciences*. 2022. Vol. 2 (4). Pp. 13–19.

3. Cherif Bassiouni The Chicago Principles on Post-Conflict Justice. US: Chicago Council on Global Affairs. 2007. 55 p.

4. Чвалюк А. М., Бабін Б. В. Принципи перехідного правосуддя. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2021. № 4. С. 96–106.

5. Блага А. Б., Мартиненко О. А. Концепція перехідного правосуддя в Україні: уведення в площину юридичної науки. *Юридичний вісник*. 2019. № 4. С. 30–35.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ГАЛУЗІ ГАЗОПОСТАЧАННЯ

ЮМОРАНОВ Денис Ігорович,
*аспірант, Науково-дослідний
інститут публічного права
(м. Київ)*

Отримавши у червні 2022 року статус кандидата у члени ЄС, Україна продовжує рух в сторону євроінтеграції та зобов'язана ще виконати ряд умов, передбачених Угодою про асоціацію між Європейським Союзом і Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з однієї сторони, та між Україною, з іншої сторони. Зокрема, в рамках Угоди про асоціацію, стосовно транспортування газу, зокрема доступу третьої сторони до стаціонарної інфраструктури, Україна має адаптувати своє законодавство, як зазначено в Додатку XXVII до цієї Угоди та Договору про заснування Енергетичного Співтовариства 2005 року [1]. Для виконання зазначеного завдання безпосередній інтерес становить європейський досвід правового регулювання в галузі газопостачання (транспортування газу як складова відносин функціонування ринку природного газу), що вимагає проведення науково-практичного аналізу законодавства ЄС в газовій сфері, наведеного у зазначеному Додатку [2]. Адже в існуючих публікаціях з питань регулювання ринку природного газу в ЄС, які є передусім працями економічного спрямування [3; 4], аналіз актів ЄС в цій сфері не здійснюється. А без цього неможливо визначити європейські вектори розбудови вітчизняного ринку газу за європейським зразком і на основі європейського законодавства.

Перш за все варто звернути увагу, що система регулювання європейських енергетичних ринків (в т.ч. ринку природного газу) фактично розділена на два рівні: національний рівень і рівень Європейського Союзу. На національному рівні Директива про електроенергетику та Директива про газ вимагають від держав-членів призначати національні регуляторні органи (далі – НРО), незалежні органи, які несуть основну відповідальність за встановлення національних тарифів на транспортування та розподіл, співпрацюють з іншими НРО з транскордонних питань, здійснюють моніторинг інвестиційних планів національних операторів систем передачі (далі – ОСП) та забезпечують прозорість даних про споживання для споживачів. На рівні Європейського Союзу «Регламент ACER» передбачає створення та правовий статус Агентства зі співробітництва регуляторів енерге-

тики (далі – ACER). Він визначає його завдання, зокрема ті, що стосуються НРО, умов доступу до транскордонної інфраструктури та операційної безпеки, зобов'язань щодо консультацій та прозорості, зобов'язань щодо моніторингу та звітності щодо секторів електроенергії та природного газу, організаційної структури та бюджету. Регламент ACER неодноразово перероблявся та доповнювався з метою закріплення нових завдань, щоб відобразити посилену роль ACER в Енергетичному союзі та дозволити ACER створювати місцеві офіси в державах-членах. ACER та НРО складають ядро європейської системи регулювання електроенергії та газу та отримують підтримку від низки інших органів.

З метою уніфікації підходів в правовому регулюванні, досягнення Європейської енергетичної ефективності, організації загального для Європи інтегрованого ринку енергетики (в т.ч. ринку природного газу) було прийнято ряд актів європейського законодавства, які загальноприйнято називати трьома енергетичними пакетами: 1) перший енергетичний пакет, період реалізації якого становив 1990–2002 рр. Основні мета та завдання цього пакета полягали у лібералізації ринків природного газу, а саме було створено прозоре конкурентне середовище, підвищення рівня функціональної ефективності газових ринків; забезпечено прозорість процесу тарифоутворення; 2) другий енергетичний пакет, період реалізації якого становив 2003–2008 рр. Основні мета та завдання цього пакета полягали у розробленні заходів щодо попереднього узгодження рішень для максимізації синхронності та узгодженості інтересів для зацікавлених учасників; 3) третій енергетичний пакет, який набрав чинності у 2009 році [3, с. 94-95]. Основні елементи третього пакету включають розмежування (анбандлинг) власності, яке передбачає відокремлення операцій з виробництва та продажу компаній від їхніх мереж постачання, а також створення НРО для кожної держави-члена, а також створення ACER. Основою третього енергетичного пакету стали два документи: Директива європейського парламенту та ради 2009/73/ЄС від 13 липня 2009 року про спільні правила внутрішнього ринку природного газу (далі – Директива) [5] та Регламент (ЄС) № 715/2009 Європейського парламенту та ради від 13 липня 2009 року про умови доступу до мереж транспортування природного газу (далі – Регламент) [6].

Директива встановлює зобов'язання газових підприємств щодо надання державних послуг та захисту споживачів, процедури авторизації, моніторинг безпеки газопостачання, регіональну солідарність, сприяння регіональній співпраці та технічні правила. Директива містить положення про відокремлення систем транспортування та операторів ГТС, їх призначення та їх сертифікацію НРО, їх сертифікацію по відношенню до третіх країн, відокремлення власників систем транспортування та операторів систем зберігання, а також обов'язки для цих суб'єктів. Як альтернативу розмежування (анбандлингу), держави-члени можуть вибрати створення незалежних системних операторів. Оператори систем розподілу повинні бути відокремлені. Директива регулює призначення операторів систем розподілу, їхні завдання та можливість для держав-членів призначати закриті системи розподілу. Директива регулює доступ до системи, зокрема доступ третіх сторін, доступ до сховищ, доступ до мереж магістральних трубопроводів, відмову в доступі, нову інфраструктуру, відкриття ринку та взаємність, а також мож-

ливе призначення прямих ліній. Також містить положення про роздрібні ринки, захисні заходи та рівні умови гри. Директива вимагає від держав-членів створення НРО та визначає їхні цілі, обов'язки та організаційну структуру. У 2019 році до Директиви було внесено зміни, що призвело до поширення правил ЄС на трубопроводи, які з'єднують держави-члени та треті країни. Метою цих змін було забезпечення того, щоб правила, які регулюють внутрішній газовий ринок ЄС, застосовувалися до газотранспортних ліній між державою-членом і третьою країною, аж до кордону території держави-члена, на суші або на морі.

Регламент у свою чергу засновує Європейську мережу операторів систем транспортування газу (ENTSOG), дочірню організацію ENTSO-E, яка так само співпрацює з ACER. Регламент встановлює мережеві коди. Крім того, він встановлює вільний і недискримінаційний доступ третіх сторін до газотранспортних мереж на європейських ринках природного газу, забезпечуючи тим самим принцип вільної конкуренції. Регламент, зокрема, передбачає прозорість тарифів і методологій розрахунку для доступу до мереж, послуг доступу третіх сторін, принципів механізмів розподілу пропускної спроможності та процедур управління перевантаженнями, вимог до прозорості, правил балансування та плати за дисбаланс, торгівлю правами на пропускну здатність, вказівки щодо мінімального ступеня гармонізації, відповідності регуляторних органів і зобов'язань держав-членів щодо звітності перед Комісією.

Таким чином, за результатами імплементації в законодавство України вищезазначених ключових європейських актів в галузі газопостачання можна дати оцінку стану виконання Україною Угоди про асоціацію, в результаті чого в Україні має бути забезпечено: відокремлення функцій транспортування, зберігання та розподілу газу від функції постачання - «анбандлінг» оператора ГТС і газосховищ, а також операторів газорозподільних мереж; створення незалежного національного регулятора ринку; відкриття ринку для конкуренції, право усіх споживачів обирати постачальника газу; надання вільного та недискримінаційного доступу третіх сторін до мереж; запровадження політики безпеки постачання газу із регулярним моніторингом; моніторинг діяльності гравців ринку газу на предмет дотримання стандартів якості та режиму конкуренції; цільовий соціальний захист вразливих споживачів [7, с. 34].

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Європейським Союзом і Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з однієї сторони, та між Україною, з іншої сторони, підписана 21 березня та 27 червня 2014 року та набрала чинності 1 вересня 2017 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.
2. Рішення № __/2019 Ради асоціації між Україною та ЄС від 2019 року про внесення змін і доповнень до Додатка XXVII до Угоди про асоціацію, затверджене Законом № 2739-VIII від 06.06.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-19#Text.

3. Коротя М. І. Європейський досвід регулювання ринку природного газу: розподіл, транспортування. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. Том 30 (69). № 4, 2019. С. 93–98.

4. Стуконог Я. П. Особливості механізму регулювання ринку природного газу ЄС. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2014. Вип. 118 (частина І). С. 192–202.

5. Директива європейського парламенту та ради 2009/73/ЄС від 13 липня 2009 року про спільні правила внутрішнього ринку природного газу та про скасування Директиви 2003/55/ЄС. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/EU090144>.

6. Регламент (ЄС) No 715/2009 Європейського парламенту та ради від 13 липня 2009 року про умови доступу до мереж транспортування природного газу та яким скасовується Регламент (ЄС) No 1775/2005. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32009R0715>.

7. Огляд результатів виконання Угоди про асоціацію та ПВЗВТ між Україною та ЄС: розвиток ринків (квітень 2021). Огляд підготовлено Центром аналізу міжнародної торгівлі Trade+ при Київській школі економіки на замовлення Офісу Віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. Автором огляду є дослідник Центру Trade+ Світлана Таран. 50 с. <https://kse.ua/ua/kse-research/oglyad-rezultatив-vikonannya-ugodi-pro-asotsiatsiyu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes-rozvitok-rinkiv/>.

СЕКЦІЯ 2.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС. СІМЕЙНЕ ПРАВО. ТРУДОВЕ ПРАВО. ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ. МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

ПРИЗНАЧЕННЯ НА АДМІНІСТРАТИВНУ ПРОКУРОРСЬКУ ПОСАДУ В ОФІС ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА ПІСЛЯ 1 ВЕРЕСНЯ 2021 РОКУ У ПЛОЩИНІ ТЛУМАЧЕННЯ ПІДПУНКТУ 8¹ ПУНКТУ 22 ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ДЕЯКИХ ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ УКРАЇНИ ЩОДО ПЕРШОЧЕРГОВИХ ЗАХОДІВ ІЗ РЕФОРМИ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ» ВІД 19.09.2019 № 113-ІХ

ОЗЕРСЬКИЙ Ігор Володимирович,
*д.ю.н., професор, академік НАН
ВО України, професор кафедри
цивільного та кримінального права
і процесу Чорноморського
національного університету
імені Петра Могили (м. Миколаїв)*

Відповідно до частини другої статті 19 Конституції України встановлено, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Згідно статті 22 Конституції України, конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Також, статтею 24 Європейської соціальної хартії, ратифікованої Україною 14.09.2006 року, з метою забезпечення ефективного здійснення права працівників на захист у випадках звільнення.

Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02 червня 2016 року № 1401-VIII (далі – Закон № 1401-VIII), який набрав чинності з 30 вересня 2016 року, виключено із Конституції України розділ VII «Прокуратура» та доповнено Конституцію України статтею 131-1, якою передбачено, що в Україні діє прокуратура. Організація та порядок діяльності прокуратури визначаються законом. Прокуратуру в Україні очолює Генеральний прокурор, якого призначає на посаду та звільняє з посади за згодою Верховної Ради України Президент України. Правові засади організації і діяльності проку-

ратури України, статус прокурорів, порядок здійснення прокурорського самоврядування, а також систему прокуратури України визначає Закон України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII (далі – Закон № 1697-VII, у редакції станом на час виникнення спірних правовідносин). Статтею 4 Закону № 1697-VII унормовано, що організація та діяльність прокуратури України, статус прокурорів визначаються Конституцією України, цим та іншими законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

25 вересня 2019 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» від 19.09.2019 року, № 113-IX, яким власне і запроваджено реформування системи органів прокуратури. Питання призначення прокурорів Генеральної прокуратури України до Офісу Генерального прокурора регулюється зазначеним Законом та відповідними змінами внесеними до Закону України «Про прокуратуру» (2014 р.). Однак, існують колізійні моменти щодо звільнених за наслідками атестації та поновлених за рішенням суду прокурорів, а також тих, які перебували під час реформування Генеральної прокуратури в Офіс Генерального прокурора у декретній відпустці. Спершу розглянемо можливість призначення на адміністративні посади прокурорів, що були поновлені на посаді за рішенням суду.

Для прикладу, в одному із рішень Окружного адміністративного суду міста Києва від 15.07.2020 року, № 640/24863/19, за адміністративним позовом звільненої прокурорки до Офісу Генерального прокурора у справі про визнання протиправними та скасування рішення Першої кадрової комісії (утвореної наказом Генерального прокурора № 234 від 17.10.2019) від 29.10.2019 року, було скасоване рішення про неуспішне проходження атестації, скасований наказ Генерального прокурора про звільнення позивачки та виписана вимога про поновлення останньої на посаді. Відповідно до ч. 2 ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Відповідно до ст. ст. 38, 43 Конституції України громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, користуються рівним правом доступу до державної служби, до служби в органах місцевого самоврядування. Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується, а держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності.

Однією з гарантій незалежності прокурора, що передбачена ст. 16 Закону України Про прокуратуру, є особливий порядок призначення прокурора на посаду, звільнення з посади, притягнення до дисциплінарної відповідальності. Згідно з ч. 3 цієї статті Закону, прокурор призначається на посаду безстроково та може бути звільнений з посади, його повноваження на посаді можуть бути припинені лише з підстав та в порядку, передбачених законом. Відповідно до правової позиції Верховного Суду України, викладеній у постанові від 17.02.2015 у справі

№ 21- 8a15, за загальним правилом, пріоритетними є норми спеціального законодавства, а трудове законодавство підлягає застосуванню у випадках, якщо нормами спеціального законодавства не врегульовано спірні правовідносини або коли про це йдеться у спеціальному законі. Аналогічна позиція неодноразово висловлена Верховним Судом, зокрема у постановках від 31.01.2018 у справі № 803/31/16, від 30.07.2019 у справі № 804/406/16, від 08.08.2019 у справі № 813/150/16.

У п. 70 рішення Європейського суду з прав людини від 20.10.2011 у справі «Рисовський проти України» Суд зазначив, що принцип належного урядування, зокрема передбачає, що державні органи повинні діяти в належній і якомога послідовний спосіб. При цьому, на них покладено обов'язок запровадити внутрішні процедури, які посилять прозорість і ясність їхніх дій, мінімізують ризик помилок і сприятимуть юридичній визначеності у правовідносинах. Державні органи, які не впроваджують або не дотримуються своїх власних процедур, не повинні мати можливість уникати виконання своїх обов'язків.

Суд вказує, що правонаступництво Офісу Генерального прокурора за Генеральною прокуратурою України може мати місце тільки у разі ліквідації/реорганізації Генеральної прокуратури України. Однак в даному випадку ні реорганізація, ні ліквідація Генеральної прокуратури України, де був працевлаштований позивач не відбувалася. Згідно листа Генеральної прокуратури України від 30.10.2019 за вих. № 19/4-1798 вих-19, станом на 23.10.2019 Офіс Генерального прокурора не було утворено, Генеральна прокуратура України не ліквідована, накази про скорочення штатної чисельності не видавалися. Наказом Генеральної прокуратури України № 358 від 27.12.2019 «Про окремі питання забезпечення початку роботи Офісу Генерального прокурора». Відповідно до пункту 1 цього наказу, юридичну особу «Генеральна прокуратура України» перейменовано в «Офіс Генерального прокурора» без зміни ідентифікаційного коду юридичної особи. Згідно з даними Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, фактично мала місце лише зміна назви юридичної особи Генеральної прокуратури України на Офіс Генерального прокурора, і така зміна була здійснена після звільнення позивача з посади, у зв'язку з прийняттям наказу Генерального прокурора від 23.12.2019 № 351, опублікованого у газеті Голос України 23.12.2019, яким визначено, що днем початку роботи Офісу Генерального прокурора є 02.01.2020.

Отож, скасування судом спірного наказу має наслідком поновлення позивача на посаді, яку він займав до звільнення з наступного дня після звільнення, тобто з 18.10.2019, оскільки день звільнення є останнім днем роботи. Аналогічна правова позиція викладена в рішеннях № 440/4510/19 від 29.05.2020, № 560/4122/19. Більш того, оскаржуваний наказ про звільнення позивача з посади від 14.11.2019 № 1512ц не відповідає вимогам Закону України «Про прокуратуру» (2014 р.) та ставить позивача у стан правової невизначеності, оскільки його зміст не дозволяє позивачу встановити дійсні підстави звільнення та спрогнозувати подальші свої дії, зокрема, щодо оскарження такого наказу. Мабуть саме тому, Шостий Апеляційний адміністративний суд, справа № 640/24863/19 від 08 жовтня 2020 року, апеляційну скаргу Офісу Генерального прокурора – зали-

шив без задоволення, а рішення Окружного адміністративного суду міста Києва від 15 липня 2020 року – без змін.

Означені вище рішення національних судів, відкривають можливість для поновленого працівника, бути призначеним на адміністративну посаду в прокуратурі, адже згідно з підпунктом 1 пункту 8 розділу II «Прикінцеві і перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» (2019 р.), передбачено, що положення щодо проходження прокурорами атестації, передбачені цим розділом, не поширюються на Генерального прокурора, а також прокурорів, яких після набрання чинності цим Законом призначено на адміністративні посади, передбачені п.п. 1-15 ч. 1 ст. 39 Закону України «Про прокуратуру» (2014 р.). Згідно із статтею 39 Закону України «Про прокуратуру» (2014 р.) не потребують рекомендації Ради прокурорів України адміністративні посади, які передбачені пунктом 4 та 5 частини першої цієї статті, а саме керівника підрозділу та заступника керівника підрозділу Офісу Генерального прокурора України.

Також, основні напрями організації кадрової роботи в органах прокуратури України регулюються «Положенням про організацію кадрової роботи в органах прокуратури України», затвердженого наказом Генерального прокурора від 10.02.2022 № 25 (далі – Положення). Розділом III «Положення» визначено порядок переміщення прокурора, а також переведення прокурора на посаду до іншого органу прокуратури. Так, зокрема, передбачено, що призначення на посаду прокурора в порядку переведення з іншого органу прокуратури того самого або вищого рівня здійснюється уповноваженим керівником прокуратури на підставі заяви працівника, тобто без подання відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження. Пунктом 7 розділу IV «Положення» передбачено, що призначення на адміністративні посади в Офісі Генерального прокурора та обласних прокуратурах, яке проводиться без рекомендації Ради прокурорів України, здійснюється на підставі заяви прокурора, а також мотивованої рекомендації керівника самостійного структурного підрозділу, погодженої із першим заступником або заступником керівника відповідного органу прокуратури згідно з розподілом обов'язків. І у цьому разі варто нагадати, що Генеральна прокуратура України є рівнозначним органом Офісу Генерального прокурора.

Звичайно, що сумніви щодо викладеного можуть корелювати з положеннями підпункту 8¹) пункту 22 Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» (2019 р.), де вписано, що після 1 вересня 2021 року визначені відповідно до цього пункту порядки та процедури застосовуються до правовідносин, розпочатих до зазначеної дати. Натомість, у цьому пункті чітко вписано що визначені відповідно до пункту 22 порядки та процедури застосовуються до правовідносин, розпочатих до 1 вересня 2021 року. Зважаючи на те, що суд скасував рішення кадрової комісії за результатами проходження тестування, а повторне проходження, навіть поновленим прокурором атестації або одного з її етапів згідно п. 17 Розділу II Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» (2019 р.) забороняється, то ніяких для поновленого прокурора

«розпочатих правовідносин» у розумінні змісту пункту 22 фактично не відбулося, а відтак останній може бути призначений на адміністративну посаду.

Щодо прокурорів, які перебували під час реформування Генеральної прокуратури в Офіс Генерального прокурора у декретній відпустці, то вони теж з огляду на підпункт 8¹) пункту 22 Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» (2019 р.), вважаються такими, що не розпочали правовідносини у розумінні порядків та процедур передбачених пунктом 22 означеного Закону до 1 вересня 2021 року. На період відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею шести років, яка надається відповідно до норм ст. 18 та ст. 25 Закону України «Про відпустки» (1996 р.), за працівником так само зберігається місце роботи (посада). Також, варто зазначити, згідно з ч. 8 ст. 79 КЗпП України та ч. 3 ст. 12 Закону України «Про відпустки» (1996 р.), передбачено можливість відкликання роботодавцем працівника лише з щорічної відпустки у виняткових випадках, визначених законом, стосовно ж відпустки для догляду за дитиною таке положення відсутнє, а тому навіть відкликати таких працівників (прокурорів) для проходження атестації кадрові комісії і не вправі. Відтак, прокурор, який вийшов з декретної відпустки може претендувати на адміністративну посаду, адже згідно підпунктом 1 пункту 8 розділу II «Прикінцеві і перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» (2019 р.), передбачено, що положення щодо проходження прокурорами атестації, передбачені цим розділом, не поширюються на Генерального прокурора, а також прокурорів, яких після набрання чинності цим Законом призначено на адміністративні посади, передбачені п.п. 1-15 ч. 1 ст. 39 Закону України «Про прокуратуру» (2014 р.).

Ураховуючи норми чинного законодавства вбачається, що до Офісу Генерального прокурора на посади керівника підрозділу та заступника керівника підрозділу можливо призначати працівників, які продовжують обіймати посаду прокурора Генеральної прокуратури України після 1 вересня 2021 на підставі заяви цього прокурора, а також мотивованої рекомендації керівника самостійного структурного підрозділу, погодженої із першим заступником або заступником керівника Офісу Генерального прокурора згідно з розподілом обов'язків. При цьому (у разі такого призначення після 01.09.2021) чинним законодавством не передбачено проходження будь-якого етапу атестації та відсутня необхідність у поданні відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження.

СОЦІАЛЬНИЙ ЕФЕКТ ТА СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: РЕЗУЛЬТАТ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ ЯК ІНВЕСТОРА З ОСОБЛИВИМ СТАТУСОМ

ШУЛЯК Надія Олександрівна,
магістр правознавства, пошукач
юридичного інституту ДВНЗ
«Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана»
(м. Київ)

У відповідності до Закону України від 18.09.91 р. «Про інвестиційну діяльність» [1] інвестиційна діяльність визначена як сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб та держави щодо реалізації інвестицій з метою отримання доходу або прибутку. Вона здійснюється на основі:

- приватного інвестування, яке здійснюється громадянами, недержавними підприємствами, господарськими асоціаціями, а також громадськими та релігійними організаціями;
- державного інвестування, яке здійснюється органами влади та управління України, а також державними підприємствами та установами;
- іноземного інвестування, яке здійснюється іноземними державами, юридичними та фізичними особами;
- спільного інвестування, яке здійснюється громадянами та юридичними особами України та інших держав.

Визначення інвестицій є різноманітним, найпростіше, – це переклад. Інвестиції в перекладі з англійської (*investments*) означають «капіталовкладення». В цей же час, онлайн словник Кембріджу визначає інвестиції набагато ширше, – як акт вкладення грошей, зусиль, часу тощо в щось для отримання прибутку чи переваги, або гроші, зусилля, час тощо. [2]

У вітчизняному та зарубіжному законодавстві і літературі є декілька визначень інвестицій.

У ч. 1 ст. 326 ГК України [3] визначає, що *інвестиціями у сфері господарювання* визнаються довгострокові вкладення різних видів майна, інтелектуальних цінностей та майнових прав в об'єкти господарської діяльності з метою одержання доходу (прибутку) або досягнення іншого соціального ефекту. У свою чергу, Податкового кодексу України [4] (п. 14.1.81.) закріплено, що *інвестиції* – господарські операції, які передбачають придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та/або цінних паперів в обмін на кошти або майно.

На думку О. М. Вінник, інвестиції визначаються як майнові та інтелектуальні цінності, що мають грошову оцінку і вкладаються в об'єкти господарської діяльності та інших сфер суспільної діяльності (науку, культуру, охорону здо-

ров'я та ін.) з метою досягнення певного соціально-економічного ефекту, в тому числі отримання прибутку [5].

У свою чергу, Р. Б. Шишка, аналізуючи правову природу інвестицій, узагальнює, що інвестиції за своєю суттю є нічим іншим як майновими або речовими правами, які передаються одним власником іншому для організації, підтримки або вдосконалення виробництва, в більшості випадків для отримання прибутку [6].

Науковці виділяють наступні **ознаки інвестицій**:

а) **форма вираження**. Необхідно зазначити, що інвестиції можуть мати **матеріальну** (кошти, рухоме та нерухоме майно) або **інтелектуальну форму** (торгова марка, ноу-хау, винаходи, розробки, інвестиційні проекти та ін.). Це твердження можна обґрунтувати ст. 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність», в якій прямо вказується, що до інвестицій необхідно відносити грошові кошти, рухоме та нерухоме майно, що становить собою матеріальний вираз і майнові права, які випливають із авторського права, досвід та інші інтелектуальні цінності, до яких можна віднести сукупність технічних, технологічних та інших знань;

б) **інвестиції є цінностями, вартість яких може бути виражена в грошовому еквіваленті**. Але цей факт не повинен приводити до того, що інвестиції повинні вкладатися лише у вигляді грошових сум. Під цим твердженням розуміється те, що інвестиції в обов'язковому порядку повинні проходити певне оцінювання, тобто під час зарахування їх на баланс підприємства вони повинні мати грошове вираження;

в) **інвестиції завжди спрямовані на відтворення**, тобто об'єктами вкладення інвестицій є об'єкти господарської діяльності або інших сфер суспільного життя (наука, культура, соціальна сфера) й основною метою такого залучення інвестицій є покращення роботи цього суб'єкта господарювання;

г) **інвестиції вкладаються з метою отримання прибутку або досягнення іншого соціального ефекту**. Ця ознака передбачає одержання кінцевого результату проведення інвестиційної діяльності, тобто отримання результату, який планувався під час здійснення інвестицій. Однак виникає питання з приводу доцільності застосування «соціального ефекту» як мети розміщення інвестиції. Поняття відповідної категорії у вітчизняному законодавстві не закріплено. У загальному розумінні соціальний ефект передбачає будь-який результативний вплив на суспільство як позитивний, так і негативний. З цього приводу О. Р. Кібенко зауважує, що, безперечно, у п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність» мається на увазі позитивний соціальний ефект, що, іншими словами, можна означити як суспільно-корисну діяльність інвестора. Очевидним прикладом такої діяльності, продовжує вчений, є благодійна діяльність [7].

Найбільш прямим та «профільним» визначенням є таке, що міститься у ст. 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р., в якій пропонується таке визначення інвестицій: «Інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досяга-

ється соціальний та екологічний ефект». Якщо керуватись таким визначенням, то інвестиції мають наступні ознаки:

1. Інвестиціями можуть бути всі види майнових та інтелектуальних цінностей (форма інвестицій).

2. Інвестиції вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності (об'єкт інвестицій).

3. В результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект (мета інвестицій).

Якщо особливо зупинитись на результатах, меті інвестицій, то в результаті успішного здійснення інвестиційної діяльності, повинне отримуватись прибуток (дохід) або досягатись соціальний ефект.

Соціальний ефект, як результат сприяння тій або іншій соціально значущій проблемі, є водночас оцінкою впливу інвестицій на поліпшення рівня і якості життя людини. Соціальний ефект є комплексним, тому повинен включати, крім соціальних наслідків реалізації інвестиційного процесу, і аналіз впливу умов його здійснення на результат.

Актуальність проблеми визначення змісту та оцінки соціального ефекту інвестицій зумовлена посиленням впливу соціальних факторів на динамічний розвиток економічної системи країни та налагодження конкурентоспроможного виробництва. За таких умов великого значення набуває облік впливу позитивних факторів на загальну (частіше економічну) ефективність інвестицій. Визначення розміру соціального ефекту інвестицій повинно впливати на відбір оптимального інвестиційного проекту та одночасно сприяти покращенню соціальної ситуації в галузі, куди спрямовані інвестиції, а також у «споріднені» сфери діяльності, які також відчувають ефекти від інвестицій.

Соціальний ефект є своєрідним аналогом економічного ефекту в традиційних підходах до оцінки інвестицій. Він не завжди може розраховуватись за принципом «вкладення – витрати – вигоди – прибуток». Проте з огляду на те, що соціальний ефект є результатом перетворень у соціальній сфері, його обчислення повинно бути спрямоване на чіткий результат. З цією метою індикатори ефекту визначаються через натуральні показники інвестиційної діяльності на соціальне благо громадян і суспільства в цілому. Аналізуючи зміст соціального ефекту інвестицій, зазначимо, що останній може бути двох видів: особистий та суспільний. Особистий соціальний ефект досягається при звичайних споживчих відносинах. Суспільний – не має індивідуального характеру і поширюється на необмежене (чи визначене) коло осіб. Слід погодитися з Г. Виноградовою стосовно того, що суспільний соціальний ефект досягається при здійсненні інвестування з основною метою – отримання прибутку. У цьому значенні суспільний соціальний ефект проявляється у створенні (збереженні) робочих місць, підвищенні ефективності виробництва (сфери послуг), розбудові необхідної інфраструктури, збільшенні надходжень до державного бюджету тощо [8].

Необхідно зазначити, що така позиція щодо особливості досягнення соціального ефекту при наявності основної мети – економічного ефекту, а особливо у випадку, коли інвестором є держава, є суперечливою.

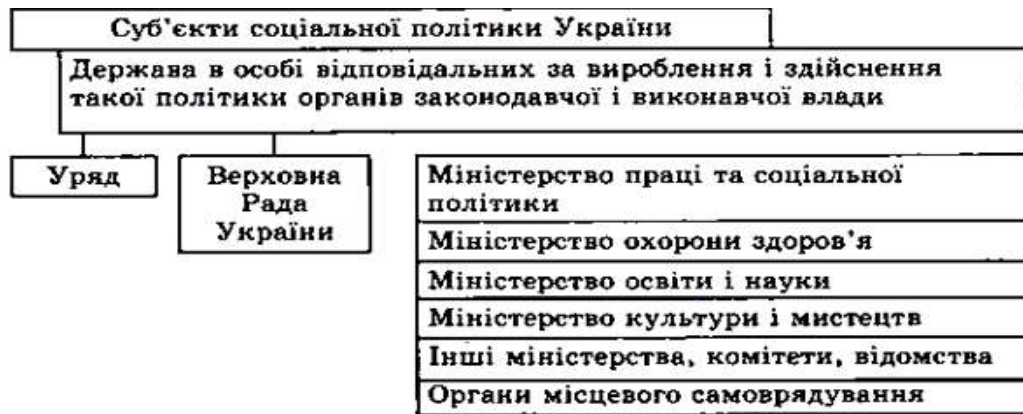
Якщо звузити об'єкт дослідження мети інвестиційної діяльності до мети здійснення інвестиційної діяльності з боку держави, то можна виявити наступну кореляцію соціального ефекту із здійсненням соціальної політики.

Соціальний ефект та соціальна політика є взаємопов'язаними питаннями, оскільки по суті соціальна політика реалізується, в тому числі, в результаті інвестиційної діяльності держави у формі здійснення державних інвестиційних програм, фінансування витратних статей бюджету України, створення суб'єктів господарювання, установ, як продовжують фінансуватись державою. Зокрема, держава має наступні методи впливу на розвиток соціальної сфери:

- правове забезпечення соціального захисту населення, прийняття відповідних законодавчих та нормативних актів;
- прямі державні витрати із бюджетів різних рівнів на фінансування соціальної сфери (розвиток освіти, науки, медичне обслуговування, охорона навколишнього середовища тощо);
- соціальні трансферти у вигляді різного роду соціальних субсидій;
- впровадження ефективної прогресивної системи оподаткування індивідуальних грошових доходів населення;
- прогнозування стану загальнонаціональних і регіональних ринків праці; створення мережі центрів служб зайнятості й бірж праці;
- встановлення соціальних і екологічних нормативів і стандартів; контроль за їх дотриманням;
- державні програми з вирішення конкретних соціальних проблем (боротьба з бідністю, освітні, медичні, екологічні та інші);
- державний вплив на ціни та ціноутворення;
- обов'язкове соціальне страхування в різних формах;
- пенсійне забезпечення;
- розвиток державного сектору економіки та виробництво суспільних товарів і послуг;
- підготовка та перепідготовка кадрів;
- організація оплачуваних громадських робіт;
- соціальне партнерство.

Якщо проаналізувати зміст кожного методу, то він по своїй суті є напрямком інвестиційної діяльності або передбачає інвестиційну складову. При чому, в результаті таких капіталовкладень обов'язково досягається соціальний ефект.

На користь запропонованого бачення кореляційного взаємозв'язку соціального ефекту як результату інвестиційної діяльності держави та соціальної політики, свідчить також наведений далі перелік органів держави, що реалізують соціальну політику.

З наведеного очевидно, що органи держави, що здійснюють соціальну політику, в переважній більшості випадків реалізують інвестиційні проекти, основною метою яких є досягнення соціального ефекту. В цей же час не можна звужувати коло суб'єктів, при реалізації повноважень яких досягається соціальний ефект як результат інвестиційної діяльності, проте як правило, в таких випадках, соціальний ефект є побічним результатом інвестиційної діяльності, а не основним.

Зважаючи на наведене, держава є особливим суб'єктом інвестиційної діяльності. Звичайно, існують інвестиційні проекти з метою отримання доходу (прибутку), проте більшість державних проектів є реалізацією соціальної функції держави та її соціальної політики. Суб'єкти соціальної політики та суб'єкти здійснення державного інвестування з метою досягнення соціального ефекту співпадають.

Список використаних джерел:

1. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. № 1560–XII (зі змінами та доповненнями). *Відомості ВР України*. 1991. № 47. Ст. 646. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
2. Онлайн словник Кембріджу. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/investment>.
3. Господарський кодекс України [Текст]: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144.
4. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року. Офіційний вебсайт Верховної Ради України. URL: <http://portal.rada.gov.ua>.
5. Вінник О. М. Інвестиційне право: навч. посіб. К.: Юридична думка, 2005. С. 7.
6. Шишка Р. Б. Инвестиционное право Украины: учеб. Пособие. Х.: Эспада, 2000. С. 52.
7. Кибенко Е. Р. Особенности правового регулирования иностранных инвестиций в Украине (международно-правовой аспект): дис ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Х., 1998. С. 35–36.
8. Маркова С. В. Соціальний ефект інвестицій URL: http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2010/Vest_Ek5-1-2010-PDF/032-37.pdf.

СЕКЦІЯ 3.

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО І ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО. ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО. АГРАРНЕ ПРАВО. ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО. ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД З КОНТРОЛЮ І ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗАБРУДНЕННЯ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ

БЕГІН Сергій Васильович,
к.т.н., адвокат
(м. Івано-Франківськ)

На відміну від землі, водних ресурсів та інших природних багатств, атмосферне повітря мало використовується як сировина. Основна корисна властивість атмосфери полягає в тому, що вона служить незамінним засобом кисневого обміну живих організмів.

Об'єктом регулювання в рамках міжнародного екологічного права є не повітря взагалі, а атмосферне повітря. Воно є одним з життєво важливих елементів природи [1, с. 164].

Особливістю правового режиму атмосферного повітря є те, що в силу фізичних властивостей воно не може бути об'єктом права власності, оскільки до нього не можуть застосовуватись традиційні права власника [2, с. 221]. Не будучи власником атмосферного повітря, яке знаходиться в конкретний момент над територією держави, вона має на нього суверенні права. Ці права впливають з належності державі її природних ресурсів.

«Згідно з міжнародним правом, – вважає Л. Опенгейм, – жодна держава не вправі змінювати природні умови своєї території, якщо це завдає шкоди природньому середовищу сусідньої держави». Такої ж думки притримується Ч. Хайд, який вважає, що «держава повинна вживати розумні і постійні заходи для попередження такого використання своєї території, яке могло б привести до забруднення повітря і вод на прилеглий іноземній території» [3, с. 184].

Наразі, в міжнародно-правовій практиці існує єдиний випадок спору з приводу транскордонного забруднення повітря, який був вирішений міжнародним арбітражем (ряд інших спорів в цій сфері був вирішений національними судами). Мова йде про знамениту справу про металургійний завод в Трейлі.

Ця справа є важливою з огляду на можливі майбутні міжнародні позови і тому що вони створюють правовий прецедент для майбутніх рішень таких спорів дипломатичним шляхом.

Суть питання полягала в наступному. В кінці XIX ст. на території Канади біля американського кордону був збудований металургійний завод. Географічні та кліматичні особливості місцевості призвели до того, що дим з труб цього підприємства, який містив велику кількість двооксиду сірки, переносився на територію США. Двооксид сірки осідав на полях американських фермерів і призводив до значного зниження врожайності. Фірма, яка володіла заводом неодноразово виплачувала компенсацію постраждалим, а забруднення тим часом продовжувалось. Питання почало розглядатись на міжнародному рівні. Уряд Сполучених Штатів розпочав переговори через дипломатичні канали в 1927 році. Суть спору не стосувалась прямо двох урядів і не базувалась на скаргах громадян Сполучених Штатів проти уряду Канади. Проблема не вкладалась в жодні відомі раніше категорії міжнародних спорів, які можуть вирішуватись в результаті арбітражу. Незважаючи на це, коли Сполучені Штати запропонували звернутись до Міжнародної Об'єднаної Комісії, уряд Канади дав згоду. Комісія винесла одностороннє рішення в лютому 1931 року. Вона оцінила шкоду, завдану до 1931 р., у 350000 дол. США і висловила рекомендації щодо інших питань, пов'язаних з цією проблемою. Металургійна компанія на той час вже почала будівництво пристроїв, які мали б зменшити кількість викидів на одну третю [4, с. 285].

В рішенні арбітраж, зокрема, констатував, «що у відповідності з принципами міжнародного права, а також права Сполучених Штатів, жодна держава не вправі використовувати чи дозволяти використовувати свою територію таким чином, щоб це завдавало шкоди димом території іншої держави чи в її межах, чи власності, чи особам на її території, якщо такий випадок має значні наслідки і наявність шкоди встановлена ясними і переконливими доказами».

Тому дане рішення належить розглядати як застосування звичаєвого принципу нешкідливого використання своєї території до конкретного випадку завдання шкоди, не надаючи йому значення спеціальної природоохоронної норми.

Список використаних джерел:

1. Курс міжнародного права. В 7-ми томах. М., 1992. Т. 5.
2. Кравченко С. М., Андрусевич А. О., Бонайн Дж. Актуальні проблеми права навколишнього середовища. Львів, 2002. 336 с.
3. Клименко Б. М. Государственная территория. М.: Международные отношения, 1974. 212 с.
4. D'Amato A., Engel K. International Environmental Law Antology. Cincinnati.: Anderson Publishing Co., 1996. 685 p.

ВАЖЛИВІСТЬ ДОТРИМАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

ВІТОВСЬКА Ірина Володимирівна,
*к.ю.н., доцент, доцент кафедри
«Право» Івано-Франківської філії
університету «Україна»
(м. Івано-Франківськ)*

Проблема національної безпеки всіх держав світової співдружності користується сьогодні підвищеною актуальністю, адже від її забезпечення залежить подальше існування, самозбереження та прогресивний розвиток держави. Раціональна безпека як стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства, держави від внутрішніх і зовнішніх загроз досягається шляхом проведення виваженої державної політики у таких сферах, як-от: політична, економічна, соціальна, воєнна, екологічна, науково-технологічна, інформаційна тощо. З огляду на це, доцільно говорити про економічну, політичну, соціальну, екологічну, інформаційну безпеку, які входять до системи національної безпеки України. Значення кожного з різновидів цієї безпеки важко переоцінити, а особливо в умовах в яких перебуває Україна вже протягом року. Звичайно, останні події позначились не лише на економічному розвитку країни, але й поставили під загрозу життя людей. Екологічні проблеми в таких умовах відійшли на другий план. Хоча слід зазначити, що вони чомусь за весь час незалежності і не поставали на перший. В умовах простого виживання ніхто вже не думає про розвиток і популяцію тих чи інших видів рослинного і тваринного світу, забруднення і засмічення вод, понадлімітні викиди забруднюючих речовин у повітря тощо. Проте, навіть у таких умовах, необхідно все ж не забувати про важливість екологічної безпеки, яка охоплює собою існуючий комплекс взаємовідносин людини і навколишнього природного середовища, полягає в її спроможності визначити реальний стан довкілля, в передбаченні потенційних для нього загроз і заходів для їх попередження. Від саме цього виду національної безпеки залежить потенційний розвиток здорової нації.

Якщо давати визначення екологічної безпеки, виходячи з семантико-етимологічного її розуміння, то поняття «безпека» згідно означає «відсутність» небезпеки, «надійність», відсутність будь-яких загроз особистості, суспільству, державі, тобто стан, коли кому-, чому-небудь ніщо не загрожує [1, с. 115]. Згідно даного підходу термін «екологічний» – той, що пов'язаний з екологією, тобто вченням про взаємодію живих організмів з навколишнім середовищем [1, с. 884].

До основних загроз національної безпеки в екологічній сфері належать:

- а) значне антропогенне порушення та техногенна перевантаженість території України, негативні екологічні наслідки Чорнобильської катастрофи;
- б) неефективне використання природних ресурсів, широкомасштабне застосування екологічно шкідливих та недосконалих технологій;

в) неконтрольоване ввезення в Україну екологічно небезпечних технологій, речовин і матеріалів;

г) негативні екологічні наслідки оборонної та військової діяльності.

Цей перелік загроз не є вичерпним, його можна продовжувати і продовжувати. Але одне з перших місць щодо негативного впливу на довкілля займає важка промисловість, енергетика і транспорт. Зокрема, на транспорт в Україні припадає 60–70% хімічного та до 90% шумового впливу на стан навколишнього природного середовища [2, с. 430]. Це негативно впливає не лише на стан атмосферного повітря, вод, ґрунтів, земель, тощо, але і на здоров'я та життєдіяльність людей в цілому. З кожним роком цей вплив має тенденцію до зростання.

Забруднення, яке впливає на природні екологічні системи, можна розділити на: забруднення повітря; забруднення вод; забруднення ґрунтів і земель; забруднення лісів і рослинності; шумове забруднення.

Сьогодні атмосферне повітря вже не є гарантом здорової життєдіяльності людини. Щорічні викиди в атмосферу у ряді випадків можна зіставити хіба що з їх рівноважним складом у повітрі, наприклад, для чадного газу, який утворюється в основному внаслідок неповного згоряння палива у двигунах транспортних засобів.

Вода є основою органічного життя на Землі. Але антропогенне використання вод врешті-решт призвело до катастрофічного вичерпання водних ресурсів. Парадоксальним є той факт, що проблема «водного голоду» полягає не стільки у нестачі води, необхідної для життєдіяльності людини, скільки в її «випиванні» сучасною індустрією.

Останніми роками спостерігається значне розширення техногенно-трансформованого ґрунтового покриву. Це пов'язано з розвитком урбанізаційних процесів. Міста втрачають не лише земельні ресурси на околицях, а й якість ґрунтів у зонах забудови приватного сектора. Ґрунти піддаються тим самим шкідливим впливам, що й міське повітря і гідросфера; хоча ґрунт і має деякі особливості біологічного самоочищення - розщеплює і мінералізує відходи, які в нього потрапили, однак механізм такого самоочищення внаслідок його перевантаження порушується, що призводить до деградації [3, с. 20]. Основною проблемою було і залишається розширення масштабів сміттєзвалищ. Нажаль, про сортування сміття, а тим паче його переробку на сьогодні не йдеться.

Однією з форм фізичного (хвильового) забруднення навколишнього природного середовища об'єктами господарської діяльності є шум. Під шумом розуміють усі неприємні та небажані звуки чи їх сукупність, які заважають нормально працювати, відпочивати, сприймати інформаційні звукові сигнали. Відповідний звуковий ландшафт існував на Землі завжди, оскільки життя людини в абсолютній тиші неможливе. Здавна відомий благодійний вплив на організм людини шумів природного середовища (шум листя, дощу, водоспаду, спів птахів тощо) і, водночас, негативна дія штучного акустичного звуку, що створюється господарською, технічною діяльністю людини. До речі, ще в Стародавньому Римі законотворцями нормативно встановлювались спеціальні місця пересування колісниць, щоб не порушувати спокою римлян.

Тому ще раз хочеться наголосити на важливості дотримання умов екологічної безпеки, адже від неї залежить життя і здоров'я майбутніх поколінь. Виділяють такі загальні ознаки екологічної безпеки:

1) національний (державний) характер, який полягає в тому, що екологічна безпека є складовою національної безпеки і її реалізація здійснюється на загальнодержавному рівні;

2) підзаконність, тобто забезпечення екологічної безпеки, здійснюється лише у відповідності і у межах, встановлених нормативно-правовими приписами;

3) природоохоронна та гуманістична спрямованість, тобто екологічна безпека, має на меті забезпечити охорону навколишнього природного середовища, безпечного для життєдіяльності окремої людини і суспільства в цілому;

4) екологічний ризик, який відображає націленість на сферу екологічно ризикованих видів діяльності, процесів, природних явищ, що можуть створити небезпеку для життя і здоров'я людини, суспільства, держави;

5) попереджувальний характер, який полягає в тому, щоб виявити, не допустити чи нейтралізувати загрози з боку факторів природного чи антропогенного характеру, які можуть створити чи створили небезпеку життєво важливим національним інтересам;

6) комплексність (системність) заходів щодо недопущення або усунення загроз, які здатні завдати шкоди охоронюваним інтересам (маються на увазі організаційно-правові, еколого-економічні, науково-методичні, технічні, попереджувальні, регулятивно-стимулюючі, примусові заходи) [4, с. 4].

Підсумовуючи вищезазначене, приходимо до висновку, що сьогодні забезпечення екологічної безпеки набуло не тільки власне еколого-правового, але й загальноюридичного регулятивного й охоронного значення через характер прояву різних видів екологічно шкідливої діяльності, джерел і об'єктів походження екологічного ризику (природного або техногенного негативного впливу).

Список використаних джерел:

1. Новий тлумачний словник української мови у 4-х томах. Том 1 «А-Є». К.: Вид-во «Аконіт», 1998. 927 с.

2. Мусієнко М. М., Серебряков В. В., Брайон О. В. Екологія. Охорона природи: Словник-довідник. К.: Т-во «Знання» КОО, 2002. 550 с.

3. Кучерявий В. П. Урбоекологія. Львів: Світ, 1999. 360 с.

4. Антонюк У. В. Поняття і сутність екологічної безпеки у сфері транспорту. *Актуальні питання реформування правової системи України: У 2-х т. / Уклад. Т. Д. Климчук, І. М. Якушев. Луцьк: РВВ "Вежа" Волинь, держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. С. 3–6.*

СЕКЦІЯ 4.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО І КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС. КРИМІНОЛОГІЯ ТА КРИМІНАЛІСТИКА. КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧЕ ПРАВО. СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА. СУДОУСТРІЙ. ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА. ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ І ПРАВОЗАХИСНІ ІНСТИТУЦІЇ

СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

КОПІЙКА Максим Романович,

*курсант Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ (м. Дніпро)*

Обов'язковим елементом кожного складу кримінального правопорушення є його суб'єктивна сторона.

Вина – це основна, обов'язкова ознака будь-якого складу кримінального правопорушення, що визначає наявність суб'єктивної сторони і значною мірою її зміст.

Форма вини є основою диференціації кримінальної відповідальності та покарання, а також здатна впливати на визначення режимів відбування покарання, строки умовно-дострокового звільнення від його подальшого відбування (ст. 79 Кримінального кодексу України).

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення – це внутрішня сторона даного правопорушення, тобто це психічна діяльність особи, що відображає ставлення її свідомості і волі до суспільно небезпечного діяння, котре нею вчиняється, і до його наслідків.

У теорії кримінального права загальновизнаним є той факт, що під суб'єктивною стороною кримінального правопорушення варто розуміти психічне ставлення особи щодо вчиненого нею суспільно небезпечного діяння та його наслідків, зокрема це є внутрішня сторона суспільно небезпечного діяння.

Суб'єктивна сторона складу злочину в сучасній кримінально-правовій науці більшістю дослідників характеризується такими ознаками, як вина (основний), емоційний стан особи в час скоєння ним злочину, мотив злочину, мета злочину (факультативні) [2].

Усі перелічені ознаки взаємно пов'язані не лише один з одним, а й із трьома рівнями психічної діяльності людини: несвідомим, підсвідомим та свідомим. Не мають офіційної констатації сутнісні характеристики суб'єктивної сторони складу злочину є спочатку психологічними явищами, що набувають юридичного значення в залежності від криміналізації/декриміналізації того чи іншого діяння та вчинення фізичною особою конкретного злочину [4].

Для встановлення суб'єктивної сторони вбивства доцільним є дослідження наступних обставин злочину: спосіб скоєння та приховування вбивства, в т.ч. зброї та засоби, використані для позбавлення життя; кількість та сила завданих ударів; обстановка скоєння злочину; особистість вбивці та потерпілого.

З безлічі засобів отримання інформації про суб'єктивну сторону вбивств, перевагу слід надавати огляду місця події, судово-медичному дослідженню трупа, огляду підозрюваного, експертному дослідженню знарядь злочину та інших вилучених слідів.

Суб'єктивна сторона – це не зовнішня, доступна для сприйняття сторона поведінки правопорушення, яке психологія: помисли, мотиви, наміри і т.д. Тому засоби та методи пізнання суб'єктивної сторони кримінального правопорушення відрізнятимуться від тих засобів та методів, які використовуються щодо об'єктивної боку кримінального правопорушення.

Головна відмінність цих засобів та методів полягає в їх спрямованості: вони спрямовані на пізнання внутрішньої сторони поведінки злочинця, тобто. недоступною для безпосереднього сприйняття її пізнає суб'єктом [3].

У цьому полягає одночасно і складність пізнання відповідного об'єкта. Таким чином, суб'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризує психічну діяльність особи, безпосередньо пов'язану із скоєнням злочину, тобто, складає його психічний зміст, тому вона є внутрішньою (стосовно об'єктивної сторони) стороною кримінального правопорушення.

Науковий керівник: Чорна А.Г., старший викладач кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.
2. Харь І.О. Суб'єкт злочину порушення недоторканності приватного життя за кримінальним законодавством України. К.: «Юридична Наука». № 12. 2017.
3. Парнюк, Володимир Олегович. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення. Diss. Національний авіаційний університет, 2020.
4. Тарасевич, Т. Ю., et al. «Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення ненадання допомоги хворому медичним працівником» (2020).

ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕШКОДЖАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ АБО ПРОВЕДЕННЮ ЗБОРІВ, МІТИНГІВ, ПОХОДІВ І ДЕМОНСТРАЦІЙ

РОМАНОВ Максим Юрійович,
*науковий співробітник НДЛ з проблем
запобігання кримінальним
правопорушенням факультету № 3
Донецького державного університету
внутрішніх справ (м. Кропивницький)*

Момент початку досудового розслідування кримінального правопорушення відліковується за чіткими правилами, регламентованими Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України), що в умовах регуляції обмеженими термінами, потребує консолідації дослідницьких процесів, що здійснюються суб'єктом такої діяльності (слідчим (дознавачем, детективом), прокурором). Крім цього, доказування незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій синергічне з необхідністю оперативного реагування на всі перемінні та фактори, пов'язані з учиненим діянням, оскільки значний суспільний резонанс, до якого прикута, у тому числі увага небайдужого громадянського суспільства може негативно вплинути на можливість проведення тих чи інших слідчих (розшукових) дій із плином часу.

Момент початку досудового розслідування регулюється статтею 214 (Початок досудового розслідування) КПК України, відповідно до частини другої якої, досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань [1]. Водночас, указана стаття містить відсилочні до Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань норми, котрі деталізуються та регламентують, що його формування розпочинається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення, зазначених у заяві чи повідомленні про його вчинення або виявлених ним самостійно з будь-якого джерела [2] (при тому, що частина п'ята статті 214 КПК України, встановлює перелік відомостей, що реєстратор зобов'язаний внести, а саме: 1) дату надходження заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або виявлення з іншого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; 2) прізвище, ім'я, по батькові (найменування) потерпілого або заявника; 3) інше джерело, з якого виявлені обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення; 4) короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, наведених потерпілим, заявником чи виявлених з іншого джерела; 5) попередня правова кваліфікація кримінального правопорушення з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; 6) прізвище, ім'я, по батькові та посада службової особи, яка внесла відомості до реєстру, а також слідчого, прокурора, який уніс відомості до реєстру та/або розпочав досудове ро-

зслідування; 7) інші обставини, передбачені положенням про Єдиний реєстр досудових розслідувань [1].

Крізь призму зазначеного, належить підкреслити, що криміналістична характеристика особливостей початку досудового розслідування незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій, на нашу думку, полягає в необхідності диференціації та пріоритезації тієї доказової інформації, що в контексті здійснення ефективного досудового розслідування відповідним суб'єктом може сприяти притягненню винних до кримінальної відповідальності. Визначений у КПК України перелік фактів і обставин, що підлягають першочерговому встановленню та технічно впливають на можливість надання відповідним протиправним діями хоча б початкової кваліфікації, на нашу думку має бути встановлений у найближчий, після вчинення кримінального правопорушення час.

На думку О. Солдатенко та І. Пересунька, початок досудового розслідування є важливим елементом досудового розслідування як стадії кримінального процесу, тому регламентується низкою нормативно-правових актів, починаючи від кодифікованого закону до підзаконних нормативно-правових актів [3]. Крім цього, М. Погорецький неодноразово підкреслював, що успішність розкриття, розслідування та судового розгляду будь-якого кримінального правопорушення багато в чому залежить від правильного професійного процесуального оформлення його початку, а також виконання завдань кримінального провадження, які властиві цьому етапу [4, с. 93].

На нашу думку, чільне місце саме початкової стадії досудового розслідування в указаній системі загалом визначається зокрема тим, що плин часу й чітка градація термінів і строків у досудовому розслідуванні негативно впливають на можливості проведення тих чи інших слідчих (розшукових) дій, а своєчасне (якомога більш швидке, комплексне та результативне) їх проведення значно підвищує рівень обґрунтованості перспективного публічного обвинувачення конкретних осіб (особи) у вчиненні відповідного кримінально караного діяння.

Належить, на нашу думку, проаналізувати позицію висловлену В. Яцюк, що під час початку досудового розслідування кримінальних правопорушень пов'язаних із незаконним обігом отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів необхідно першочергово оформити та долучити до матеріалів кримінального провадження: 1) рапорт про виявлення кримінального правопорушення; 2) протокол прийняття заяви про вчинене кримінальне правопорушення (або таке, що готується); 3) зареєстроване повідомлення про початок досудового розслідування; 4) повідомлення прокурора про початок досудового розслідування; 5) доручення про проведення досудового розслідування; 6) детальні відомості про те, при яких обставинах було вчинено кримінальне правопорушення; 7) протокол огляду місця події; 8) протокол допиту свідків, очевидців вчинення кримінального правопорушення та інші [5].

Відповідний перелік, безперечно визначається лише специфікою методики досудового розслідування та слідчої практики, що сформована роками. На нашу думку, у контексті здійснення досудового розслідування незаконного перешко-

джання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій важливими є подібні, проте більш специфічні фактори.

Суттєвими на початку досудового розслідування незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій, у контексті доказування, є низка факторів прямо чи опосередковано пов'язана з подіями, що передували зверненню до органів правопорядку, а саме:

1) особа потерпілого або заявника (що логічно дасть підстави стверджувати чи припускати різні слідчі версії пов'язані з приналежністю відповідної особи до кола організаторів мирного зібрання, його учасників чи пересічних громадян, а відповідно виключити певні обставини й версії, що є неможливими (наприклад, неможливим є вчинення перешкоджання організації чи проведенню мітингу щодо особи, яка не брала в ньому участі, а просто знаходилась поруч).

2) контексті зазначеного слід також звернути увагу на джерело свідчень про вчинення кримінального правопорушення, що на наше глибоке переконання відіграє одну з ключових ролей на початковому етапі, оскільки за умови надходження інформації з анонімного джерела (у випадку перешкоджання проведенню мирного зібрання – належить встановити не лише осіб, яким перешкоджають та довести причетність особи, яка вчиняла протиправну діяльність, а й законність такого мирного зібрання; а в разі перешкоджання організації проведення такого зібрання, потребуватиме доведення факт такого перешкоджання крізь призму законності вимог його організаторів щодо проведення та наявності владних повноважень в особи, що перешкоджає);

3) обставини вчинення кримінального правопорушення (що є на нашу думку ключовим, оскільки за допомогою надання доручення оперативним підрозділам, одразу після внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань потребуватиме встановлення: місце проведення зібрання; форма його проведення; наявність дозволу на проведення; коло осіб, які постраждали (в разі «фізичного» перешкоджання проведенню); ступінь і характер тілесних ушкоджень, що отримали особи; характерні риси осіб, що вчиняли відповідні протиправні дії, місце чи напрям із якого вони з'явилися в зоні проведення мирного зібрання та напрям куди вирушили після, а також інші обставини.

Таким чином, на підставі проаналізованих норм законодавства України та позицій учених і дослідників належить підкреслити, що для початку досудового розслідування незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій характерним є необхідність: обов'язкового проведення огляду місця події (що можна провести й до моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань); детального опитування (допиту) потерпілого (потерпілих), свідків; призначення експертних досліджень (що встановлять наявність/відсутність тілесних ушкоджень та механізм їх нанесення); надання доручення оперативному підрозділу на проведення інших слідчих (розшукових) дій спрямованих на отримання доказової інформації з наявних поруч камер відеоспостереження, інформації із засобів масової інформації та інших джерел та інші.

Перспектива подальших наукових пошуків полягає в необхідності поглибленого аналізу можливості використання спеціальних знань, а також отримання

інформації з особистісних і матеріальних джерел у доказуванні незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення: наказ Офісу Генерального прокурора від 30 чер. 2020 р. № 298. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text>.
3. Солдатенко О. А., Пересунько І. О. Практичні аспекти початку досудового розслідування. *International scientific innovations in human life*. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference. Cognum Publishing House. Manchester, United Kingdom. 2022. Pp. 795–798.
4. Погорецький М. А. Початок досудового розслідування: окремі проблемні питання. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 93–103.
5. Вацюк В. О. Особливості початку досудового розслідування кримінальних правопорушень пов'язаних із незаконним обігом отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів. *Юридична наука*. 2020. № 6 (108). С. 204–211. <https://doi.org/10.32844/2222-5374-2020-108-6-1.25>.

СЕКЦІЯ 5.

КРУГЛИЙ СТІЛ «УРОКИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІЙН» (3 СЕРПНЯ 2022 РОКУ)

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВІЙНИ: РОЗДУМИ З ПОЗИЦІЙ СЬОГОДЕННЯ

БЕЗЗУБКО Вікторія Романівна,
*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету (м. Тернопіль)*

Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення в Україну, яке відбулося 24 лютого 2022 року, підняло питання російсько-українських війн, яке зараз є найактуальнішим не лише для українців, але й для всіх інших держав світу.

Об'єкт дослідження. Способи здійснення радянської та сучасної російської політики щодо України.

Предмет дослідження. Визначальні риси та уроки сучасної російсько-української війни.

Мета дослідження. Проаналізувати окремі аспекти історії українського народу та встановити правду щодо сучасних воєнних дій в Україні.

Виклад основного матеріалу. 24 лютого 2022 року – день, який розділив життя українців на «до» та «після». Це день, який змусив кожного поглянути на світ іншими очима та зрозуміти справжню цінність не лише свого життя, але й долі рідної держави.

О 5 годині ранку військами рф було здійснено повномасштабне вторгнення на територію України. Армія агресора почала здійснювати удари не лише по військових об'єктах, але й по цивільному населенню, руйнуючи житлові будинки, школи, дитячі садочки та знищуючи вщент українські міста. Вже зі самого ранку було чути вибухи, котрі змушували кожного з нас задуматися про подальшу долю нашої Батьківщини, яка вже багато століть потерпає від свавілля та знущань росії. Тому ми ніяк не можемо стверджувати, що Україна та російська федерація – «братські» народи. Ворожа пропаганда спеціально створила міф про те, що ми маємо спільну історію, аби привласнити собі те, що історично належить лише нам. В Україні зі загарбницькою росією немає історії, яку можна було би назвати прикладом добросусідства, котрі прагнуть до взаємної щирості, наша з нею історія – це голодомори, тероризм, катування і відверті воєнні конфлікти.

За одне ХХ століття Україні довелося пережити ряд загарбницьких війн, які були панацеєю росії. Йосип Сталін – жорстокий диктатор, який настільки ненавидів і водночас боявся втратити Україну, що вирішив вбити її сам. Він розумів, що українська держава занадто самобутня, занадто сильна та вольова, аби залишатися під його контролем, тому єдиний вихід – це залякати, знищити та зламати волю нашої нації. Заборона української мови, постійний контроль, переслідування і невимовна ненависть «вождя народів» Йосипа Сталіна щодо українців призвели до виникнення так званої доби «розстріляного відродження», до якої увійшли митці, представники науки та духовенства, котрі прагнули незалежності рідного краю. Кожен з них активно переслідувався, більше того – майже всі були репресовані, закатовані та вбиті. Проте вони знали, що їхня смерть не була марною, вони віддали життя заради вільної та незалежної країни, в якій пануватимуть мир та рівноправність, в якій лунатиме чиста солов'їна мова, яку ніхто більше не зможе відібрати.

Голодомор 1932-1933-х років – спроба залякати українців та показати повний «цинізм» своєї обмеженої натури. Це була спроба вбити нас, як людей, як націю, як народ, перетворивши на істот без почуття власної гідності та індивідуалізму. Наслідками Голодомору стали не лише мільйони вбитих і замордованих голодом людей, але й моральне спустошення тих, кому довелося бачити це жахіття на власні очі. Це все – нелюдське ставлення, це приниження і геноцид українського народу. Впевнено можна сказати, що всі вжиті заходи більшовиків і радянської влади – це неофіційно оголошені війни проти українців.

Жодна гуманна людина не могла подумати, що в ХХІ столітті хтось знову забажає діяти так, як діяв колись СРСР. Нам мислилося, що після розпаду Радянського Союзу утворені держави нарешті зможуть побудувати нову форму демократичного устрою. Проте ми є свідками того факту, що обмежена людина тримає в своїх руках необмежену владу. Володимир путін – диктатор, тиран та просто людина без елементарного сумління намагається відновити державний лад, який існував за часів СРСР.

Оцінюючи реалії сьогодення, не знаходиться виправдань діям російських окупантів. Вони нещадно вдираються на землю України, знищуючи все те, що вона здобула.

Першим уроком російсько-української війни є те, що не завжди численніша армія може бути сильнішою за ту, яка боронить свою батьківщину. Ні терористичні акти, ні залякування, ні масові вбивства не допомогли росіянам ослабити українців.

По-друге, доречно підкреслити, що така жорстока війна вперше стала «інформаційною» війною, оскільки завдяки новітнім технологіям – телебаченню, засобам масової інформації та Інтернету люди з усього цивілізованого світу почали дізнаватися про ці страшні події. Завдяки цьому українці змогли відчути не лише матеріальну, але й моральну підтримку. Також не варто недооцінювати інформаційну пропаганду, за допомогою якої російська влада вже не один рік управляє мисленням жителів рф.

Третій урок – росія повернулася до холодної війни. Російський диктатор намагається відновити СРСР божевільними способами – катуванням, вбивства-

ми та приниженнями людської гідності. Проте це вкотре доводить світові, що з такою країною, а також її керівником, нічого спільного мати не потрібно.

Як для України, так і для всіх інших держав четвертим уроком стало те, що сконцентрованість ядерної зброї в руках людини, яка фанатично намагається загарбати чужі території, призводить до безвідповідальності та шантажу.

Висновки. Страшне сьогоднішня змушує нас дивитися на світ крізь призму війни, котра несправедлива до тих, хто пішов боронити рідний край. Вважаємо, що варто й надалі накладати санкції на росію, а також позбавити її права на ядерну зброю, адже ми бачимо, які плоди дає наявність зброї масового знищення, яка опиняється у такої людини, як володимир путін.

Також, у перспективі, сподіваємося, що Європа таки зробить правильні висновки щодо нашої держави та якнайшвидше прийме рішення про вступ України до Організації Північноатлантичного Договору та Європейського Союзу. Якщо після війни Україна збереже свою єдність, то зможе швидко відновити все те, що було знищене агресором. Це гарний шанс зробити великий стрибок у новий технологічний світ. Нас не зламали ні загарбанням територій, ні репресіями, ні голодоморами і масовим знищенням української нації, і зараз не зламують, тому ми боротимемось доти, доки не буде звільнена територія і відновлений суверенітет незалежної України.

Науковий керівник: Кравчук Микола Володимирович, к. ю. н., доцент, доктор права Українського вільного університету, завідувач кафедри теорії та історії держави і права, Заслужений юрист України.

Список використаних джерел:

1. Важкі уроки війни росії з Україною. Gazeta.ua: веб-сайт. URL: https://gazeta.ua/articles/poglyad/_vazhki-uroki-vijni-rosiyi-z-ukrayinoyu/1102474 (дата звернення 10 листопада 2022 р.).

УРОКИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІЙН: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ ДИСКУРС

БІНЯШЕВСЬКА Олена Іванівна,
*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету (м. Тернопіль)*

Постановка проблеми. Питання забезпечення міжнародного миру та безпеки залишається одним із найважливіших питань міжнародного співтовариства XXI століття, а наріжним каменем і характеристикою будь-якого дослід-

ження теорії держави і права є з'ясування основних причин конфліктів і пошук шляхів їх вирішення для того, щоб вирішити або уникнути їх. Епоха великих війн не залишилася в минулому, і це може бути найважливішим уроком, який політики та військові в усьому світі засвоять на прикладі загарбницького вторгнення росії в Україну. Варто зазначити, що це перший конфлікт між двома технічно порівнянними збройними силами за десятиліття. Війна в Україні змінила багато аксіом дипломатичної, розвідувальної, економічної політики та національної безпеки.

Стан розробки теми. Ця проблематика знайшла відображення у наукових розробках: В. Агеєва, А. Баровської, В. Бочарнікова, В. Брехуненка, Л. Веселова, Я. Грицака, Ю. Даника, Д. Дубова, В. Ковальчука, М. Ковальчука, В. Корнієнка, М. Кравчука, В. Савченка.

Метою дослідження є аналіз уроків російсько-українських війн від початку конфліктів до сьогодення, а також розгляд передумов та наслідків російсько-українських війн.

Завданням дослідження є розгляд російсько-українських війн у 1917–1921 роки, 2014–2022 роки, в умовах сьогодення, а також порівняти їх, тобто виявити їхні визначальні особливості.

Виклад основного матеріалу. Вважаємо доцільним висвітлити початок та основні події радянсько-української війни 1917–1921 року. Яка її причина? 7 листопада 1917 року Українська Центральна Рада проголосила III Універсалом території нашої держави як автономну Українську Народну Республіку зі столицею в Києві. УН Рада наполягає на формуванні федеративної влади в росії з представників усіх самовизначених територій. Невдала спроба більшовиків змінити владу в Україні шляхом перевиборів Української Центральної Ради викликала гнів російського уряду, тому він вирішив захопити владу в Україні шляхом збройного повстання в Києві. «Уряд України на той час – Генеральний Секретаріат підтримав добровільний народний рух за створення Вільного козацтва: 13 листопада 1917 р. він ухвалив Статут Вільного козацтва на Україні, яким було визначено порядок організації вільнокозачих товариств» [8, с. 280].

Починаючи з середини лютого 1918 р. Збройні Сили УНР і союзні німецькі війська розпочали контрнаступ. До квітня Україна була повністю вільна від «червоної» армії. Закінчилася перша більшовицька окупація України. Тоді не дійшло до того, щоб більшовицька росія повністю анексувала свої землі, а в ході наступного збройного руху комуністичний уряд повністю продемонстрував свій окупаційний характер. Тут варто провести паралель: у даній війні були всі ознаки «гібридної війни». На території росії були сформовані збройні сили, забезпечено озброєнням і військовою технікою. Військова операція проти УНР супроводжувалася потужною «інформаційною війною», яка мала на меті посягти зерно відчаю та розчарування серед українців, знищити їхній опір.

М. Кравчук слушно зазначив: «Саме ця оборона Української держави у формі Української Народної Республіки за Української Центральної Ради та УНР у період Директорії від більшовицької та білої росії містить важливі уроки у протидії нинішній військовій агресії загарбників» [7, с. 73]. Під час Української революції 1917–1921 років комуністи робили все можливе, щоб не допусти-

ти створення незалежної Української Народної Республіки. Коли спроби встановити контроль над Україною шляхом створення маріонеткового фейкового уряду провалилися, більшовики вдалися до збройної агресії та окупації. У 1991 році Україна відновила свою незалежність. Але рф не полишає спроб відновити вплив на Україну. Через розмивання української національної ідентичності, маніпулювання мовою, перебільшенням регіональних відмінностей, фінансування та вербування українських політиків, впровадження в оборонну структуру нашої країни їхніх довірених осіб.

Тут можна провести паралель між радянсько-українською війною та конфліктом 2014 року. Початок першої російсько-української війни та події весни 2014 року неочікувано виявили, що УНР не має армії, здатної її захистити. Крім того, в українських політиків немає чіткого розуміння необхідності створення власних збройних сил, так як вони будуть створюватися: регулярна армія, ополчення чи міліційні формування. Як і навесні 2014 року, основний тягар захисту Батьківщини ліг на плечі військовиків-добровольців. Причиною терору російсько-окупаційних військ проти українців могли стати – українська мова чи оприлюднені українською владою документи.

Варто зазначити, що 2014 рік став точкою відліку формування нового модусу сприйняття Україною росії. У новітній українській історії був період іміджмейкінгу російської федерації без характеру «братства». У відповідь на інформаційну війну росії проти України у грудні 2014 року було створено Міністерство інформаційної політики України, першочерговим завданням якого було забезпечення інформаційного суверенітету України [2, с. 99]. Для більшості громадян України напад росії став шоком. Проте російсько-українське протистояння має глибоке історичне коріння. Поглинання України та її матеріальних і людських ресурсів є однією з ключових передумов для розгортання російського імперського проекту. Війну назвали «гібридною війною», представивши її як новий спосіб реалізації політики агресії.

Це викликало плутанину в європейській міжнародній системі. Гібридна війна росії проти України нині переросла у фазу відкритої збройної агресії з боку російської федерації, основною передумовою якої є системна криза російської держави, викликана зусиллями російської політичної еліти відновити російську імперію, розширити контроль над частинами світу, зберегти економічну світову гегемонію, втрачену після рецесії та розпаду Радянського Союзу. Насправді війна росії проти України триває вже понад 300 років, щоб забезпечити російський контроль над Азовським і Чорним морями, територією України та її природними ресурсами, включно з землею [6, с. 89]. Збройна агресія – це лише один із інструментів війни рф проти України, останній аргумент того, що всі інші способи приборкання українців вичерпано. Агресія відбувається одночасно на кількох фронтах: військовому, політичному, економічному, соціальному, гуманітарному та інформаційному.

24 лютого 2022 року російсько-українська війна вступила в новий етап, російська армія здійснила повномасштабне вторгнення. Це народна війна за незалежність і суверенітет України, яка триває століттями. Це також битва цивілізаційного вибору: Україна захищає себе як приналежність до європейсь-

кої цивілізації, водночас захищаючи фундаментальні цінності, права та свободи, які лежать в основі західного світу. Його неоднозначність свідчить про те, що спротив російській агресії та впливу в різних сферах відбувається не лише на передовій, а й на всій території України.

Справедливо М. Кравчук підкреслив: «Сучасне бомбардування українських міст і сіл здійснюється аналогічно до входження 26 січня 1918 року у м. Київ більшовицьких військ під командуванням М. Муравйова, що розпочалося кількадевною артилерійською облогою (бомбардуванням) ними міста» [7, с. 77]. Як можна помітити, росія не зупиняється в намаганнях знищити українську націю протягом багатьох століть, а тому можна зробити висновок, що звільнити українську територію від окупантів неможливо без збройного опору, а тому армія та внутрішня консолідація суспільства на основі спільних цінностей та поваги до власної країни забезпечує надійний захист та відновлення територіальної цілісності країни. Збройні Сили України розвивають і відновлюють українські військові традиції, позбавляючись від пострадянської спадщини.

Висновки. Таким чином, враховуючи вищесказане, можна зробити висновок, що російсько-українська війна набула глибинного та довгострокового характеру. Тут важливо підсумувати те, що російська агресія завдала Україні величезних втрат протягом тих всіх війн, які точилися. Ці втрати є як людські, така і територіальні та економічні. Тому можна зробити висновок, а також наголосити на тому, що російсько-українська війна не може розглядатися як локальний чи незначний конфлікт між двома державами. Агресія РФ несе не лише загрозу суверенітету та розвитку нашої держави, але й єдності ЄС, загалом політичному устрою не лише Європи, але й усьому світу. Дуже важливим на даній стадії розвитку суспільства у світі є пошук адекватних, ефективних методів боротьби, а також формування спільної світової політики протистояння російській агресії. І ще, важливо акцентувати увагу, що наявність власної Армії в Україні є запорукою незалежності, суверенітету, гарантією незламності нашої держави. Жаль, що це не завжди розуміють окремі наші державники.

Науковий керівник: Кравчук М. В., к. ю. н., доц., доктор права Українського вільного університету, завідувач кафедри теорії та історії держави і права ЗУНУ, Заслужений юрист України.

Список використаних джерел:

1. Баровська А. В. та інші. Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця: монографія. Київ: Нац. акад. Служби безпеки України. 2018. 517 с.
2. Березовенко А. Російсько-українська війна в українському політичному дискурсі. *Політичні дослідження / Political Studies: Український науковий журнал*. 2021. № 2. С. 97–110.
3. Бочарніков В. П. Погляди на характер сучасних воєнних конфліктів. *Наука і оборона*. 2019. № 1. С. 3–8.

4. Веселова Л. Ю. Кібербезпека в умовах гібридної війни: адміністративно-правові засади: монографія. Одеса: Одес. держ. ун-т внутр. справ, Гельветика, 2020. 486 с.

5. Даник Ю. Г. Пріоритетні високотехнологічні напрями забезпечення обороноздатності держави в умовах загрози та ведення «гібридних війн». *Наука і оборона*. 2021. №2. С. 19–27.

6. Дубов Д. В. Державна інформаційна політика України в умовах гібридного миру та війни. *Стратег. Пріоритети*. 2019. № 3. С. 86–93.

7. Кравчук М. В. Уроки російсько-українських війн на початку ХХ ст. (історико-правове дослідження). *Російсько-українська війна: право, безпека, світ* [Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, м. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет, 29–30 квітня 2022 р.]. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. С. 72–79.

8. Щербатюк В. М. Вільне козацтво – добровільна громадська організація в Україні 1917–1921 рр. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2(99). С. 275–285.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ СУВЕРЕНІТЕТУ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

БОГУЦЬКИЙ Павло Петрович,
д. ю. н., доцент, завідувач наукової
лабораторії регіональної безпеки
та військового права, Державна
наукова установа «Інститут
інформації, безпеки і права Національної
академії правових наук України»,
Заслужений юрист України (м. Київ)

Сучасні погляди на суверенітет різняться, однак мають тенденцію до акцентування уваги на державному суверенітеті за умов реалізації у державній організації суспільства народного суверенітету, забезпеченні участі кожного громадянина у формуванні органів державної влади, коли народ розглядається єдиним джерелом влади, що загалом є підтвердженням демократичного принципу формування влади. За таких умов суверенітет державної влади відображає суверенітет усього народу на певній території, тобто у темпоральних межах держави.

Захищеність державного суверенітету від потенційних і реальних загроз утворює важливу змістовну ознаку національної безпеки, що знайшло своє за-

конодавче закріплення у Законі України «Про національну безпеку України» [1].

Водночас відповідно до статті 2 Конституції України суверенітет України поширюється на всю її територію, Україна є унітарною державою, її територія в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканною [2].

Розуміння суверенітету у національних правових системах засновується на визначенні ознак суверенітету у міжнародно-правових документах, серед яких основними є Статут Організації Об'єднаних Націй [3] і Декларація ООН щодо неприпустимості втручання у внутрішні справи держав, про захист їх незалежності та суверенітету [4].

Статут ООН у визначенні цілей організації, якими є насамперед підтримання міжнародного миру та безпеки, визначив, що досягнення миру і безпеки здійснюється на основі принципу суверенного рівенства усіх членів, які мають добросовісно виконувати прийняті на себе зобов'язання для забезпечення прав і переваг, що надаються у зв'язку з належністю до членів Організації Об'єднаних Націй [3].

Важливі положення стосовно суверенітету держав містить Декларація щодо неприпустимості втручання у внутрішні справи держав, про захист їх незалежності та суверенітету (далі-Декларація), що прийнята відповідною Резолюцією 21 грудня 1965 року на 20-ій сесії Генеральної Асамблеї ООН. Зокрема Декларація пов'язує суверенітет з правосуб'єктністю держав у міжнародному праві та визначає, що жодна держава не має права втручатися у внутрішні та зовнішні справи іншої держави, засуджуються не лише збройне втручання, але й усі інші форми втручання і погрози, спрямовані проти правосуб'єктності держави чи проти політичних, економічних і культурних складових правосуб'єктності держав. З огляду на це жодна держава не може застосовувати, заохочувати застосування економічних, політичних заходів або заходів іншого характеру для примусу іншої держави стосовно здійснення нею суверенних прав, усі держави повинні утримуватися від організації, допомоги, утворення, фінансування, заохочення або ж вчинення збройної, підривної або терористичної діяльності, спрямованої на зміну устрою іншої держави шляхом насильства, а також від втручання у внутрішню боротьбу в іншій державі [4].

Упродовж усього періоду сучасної історії російська федерація попри імперативні приписи міжнародного права у різний спосіб порушувала та продовжує порушувати суверенітет України. Такі порушення мали політичний, економічний, культурологічний, воєнний та інші ознаки; здійснювались приховано і відкрито; мали гібридний характер, вчинялися у спосіб проведення спеціальних операцій, а з 2014 року – поєднані зі збройною агресією, із застосуванням актів терору, що з 24 лютого 2022 року має характер повномасштабної агресивної війни. Оголошені з початком повномасштабної агресії так звані «денацифікація» та «демлітаризація» України фактично означають знищення суверенітету України, а значить і української державності, що останнім часом стало все більш очевидним з огляду на дії агресора.

Відповідно до статті 17 Конституції України, захист суверенітету є найважливішою функцією держави та справою всього Українського народу [2]. За-

значене конституційне положення стало реальним фактом в умовах відсічі збройної агресії російської федерації. Збройні Сили України, як загалом увесь сектор безпеки і оборони держави, у складних умовах жорстокої російської агресії за підтримки Українського народу виявляють єдність щодо захисту державного суверенітету, перешкоджають реалізації злочинних намірів держави-окупанта, зміцнюють обороноздатність держави, демонструють усьому світові національну стійкість.

Обороздатність держави, як здатність держави до захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту, складається з матеріальних і духовних елементів та є сукупністю воєнного, економічного, соціального, морально-політичного потенціалу у сфері оборони, а також належних умов для його реалізації [5]. Обороздатність держави, як стан та діяльність щодо підготовки до захисту та захист від збройної агресії, має забезпечувати збереження державного суверенітету та формується з урахуванням потенційних і реальних загроз національній безпеці у воєнній сфері (воєнній безпеці).

Обороздатність держави відноситься до стратегічної сфери діяльності сектору безпеки і оборони, відповідних інститутів громадянського суспільства, охоплює велику множинність стратегічних комунікацій та засновується на відповідній стратегічній культурі [6, с. 35-37] не лише тієї частини суспільства, яка має відношення до сектору безпеки і оборони, що очевидно, але й усього суспільства.

Складовими або ж навіть основою такої стратегічної культури є політична та правова рефлексія належності до певної державної організації на відповідній їй території, сприйняття національних інтересів, якими є суверенітет, територіальна цілісність та демократичний конституційний лад, як найважливіших для людської життєдіяльності, для існування, підтримання необхідних соціальних зв'язків, комунікацій, перенесення таких комунікацій на рівень стратегічних у власній свідомості, трансформація усвідомленого ставлення до важливості та необхідності захисту суверенітету держави у відповідні поведінку, дії, рішення.

Аналіз свідчить, що явища деформацій стратегічної культури українського суспільства у його ставленні до державного суверенітету не є випадковими. Вони проявилися у нерозумінні реальних загроз суверенітету, у щирих бажаннях мирного життя та співіснування серед держав у межах регіону та загалом світу, які на жаль далеко не в усьому відповідали і відповідають реальній політиці та відносинам в існуючому світовому порядку, але натомість реалізувалися у відповідних діях та рішеннях, у тому числі стосовно перманентної демілітаризації соціальних комунікацій в українському суспільстві. Однією з важливих причин таких деформацій стала у багатьох випадках відверто підривна і, варто визнати, достатньо успішна діяльність спеціальних служб російської федерації. Вказана діяльність ретельно готувалась, приховувалась за лаштунками різних ідеологем, здійснювалась цілеспрямовано не лише для суттєвого послаблення, але й з метою повного знищення суверенітету України, що наразі з усією повнотою продемонстровано під час розв'язаної агресивної війни, прикритої фейковим терміном «спеціальна військова операція», у якому дійсності відповідає, власне, лише мета – знищення суверенітету України.

Відтак захист суверенітету України є невіддільним від забезпечення національної безпеки. Саме з цих підстав конституційні положення стосовно захисту суверенітету, залишаючись базовими у відповідному правовому режимі, знаходять свою конкретизацію у праві національної безпеки та у військовому праві. Право національної безпеки та військове право здійснюють необхідний правовий вплив на відповідні соціальні комунікації до рівня стратегічних комунікацій та утворюють цілісну систему правового забезпечення національної безпеки, а значить – забезпечення захисту суверенітету України.

Список використаних джерел:

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
2. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/254к/96-вр>.
3. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного кримінального Суду. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text.
4. Декларація щодо неприпустимості втручання у внутрішні справи держав, про захист їх незалежності та суверенітету, прийнята 21.12.1965 Резолюцією 2131 (XX) на 20-ій сесії Генеральної Асамблеї ООН. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_818#Text.
5. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-XII. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>.
6. Богуцький П. П. Концептуальні засади права національної безпеки України : монографія. Київ-Одеса : Фенікс. 2020. 376 с.

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

БОЙКО Ігор Йосипович,
*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри історії держави, права
та політико-правових учень юридичного
факультету Львівського національного
університету імені Івана Франка
(м. Львів)*

ЛЕСИК Оксана Володимирівна,
*доктор філософії у галузі права,
асистент кафедри історії держави,
права та політико-правових учень
юридичного факультету Львівського
національного університету імені Івана
Франка (м. Львів)*

У сучасній Українській державі значна увага приділяється підготовці висококваліфікованих юристів для роботи в органах державної влади, місцевого самоврядування, в судах, прокуратурі, адвокатурі, інших правоохоронних органах, юридичних службах підприємствах, установах, організаціях, об'єднаннях громадян та ін. Юристи відносяться до однієї з найсвідоміших частин суспільства, яким, як правило, належить формувати основу української національної патріотичної еліти, здатної продовжувати традиції українського державотворення. А продовження цих традицій неможливе без глибоких знань з історії держави і права України – історії справжньої, об'єктивної та достовірної. Це завдання може бути виконано значною мірою шляхом засвоєння студентами-юристами найбільш загальних закономірностей виникнення і розвитку Української державності. Ґрунтовне вивчення та узагальнення багатовікового досвіду національного державотворення має надзвичайне значення як для самоідентичності кожного українця, так і для консолідації українського народу заради розвитку сильної України. У цьому аспекті базовим, фундаментальним вбачається необхідність мати глибокі знання про історичні етапи розвитку української державності. Вивчення історії української державності має важливе теоретичне і практичне значення, становить передумову відновлення та збереження національної пам'яті українського народу, консолідації, розвитку української нації, її історичної свідомості та культури. Історичні знання про українську державу сприяють формуванню національної свідомості, свідомого патріотизму та активної громадянської позиції, що характеризує відповідальне ставлення людей до своєї Батьківщини. Українська державність має понад тисячолітню тяглість, а її еволюція відбувалася в руслі загальної європейської історії. Історія української державності є одним із важливих атрибутів сучасної держави, її суверенності та ідентичності. Модель держави умовно тоді цілісна, коли, крім дерева, відобра-

жено і його коріння. Нарешті, це потрібно для врахування історичних уроків, державотворчого досвіду, адже історію недаремно називають найкращою вчителькою і вихователькою у житті. Звернення до історії української державності пробуджує у нас національну гордість, формує нашу духовність та історичну пам'ять, роль якої у розбудові держави є вагомим та безцінним.

Сьогодні українці розуміють, що найважливішим завданням є захист і збереження своєї держави. Сучасна неоголошена війна Російської Федерації проти України є загарбницькою, Російська Федерація порушує природне та суверенне право українського народу мати власну державу. Для України це справедлива народна війна за свою незалежність і суверенітет, яка триває з 2014 р. Це також війна за цивілізаційний вибір, у якій Україна відстоює свою приналежність до європейської цивілізації і водночас – ті загальнолюдські цінності, права і свободи, що лежать в основі цивілізованого світу. Сьогодні Україна не тільки стримує російську армію на полі бою, але й перемагає ворога на дипломатичному рівні. Увесь світ захоплюється стійкістю народу України, мужністю її Збройних Сил, національним єднанням у боротьбі за свою державну незалежність. Водночас своєю хоробрістю українці показали світові, що таке боротьба вільних людей за право вибору і змінили хід глобальної історії. Прагнення до свободи – визначальна цінність українців, що завжди давала і сьогодні дає на снагу і сили боротися за свою державу. Найголовнішою нашою зброєю є віра в Бога, унікальна єдність українців і наш бойовий дух, а особливо наших Збройних Сил. Українці зрозуміли, що національна єдність є обов'язковою умовою захисту, збереження та розвитку національної держави. Важливо зазначити, що вперше в історії на захист України стали найвідоміші держави світу. За це український народ їм щиро вдячний. Адже, понад сто років тому Антанта (тодішнє НАТО) не допомогла УНР навіть ліками, не говорячи вже про зброю для захисту держави, а навпаки, підтримувала наших ворогів.

Анексія Криму Росією (2014) та російська збройна агресія у Донецькій і Луганській областях України з 2014 р., а з 24 лютого 2022 р. повномасштабна війна Російської Федерації проти України зумовили, серед іншого, гостру потребу в переосмисленні місця і ролі національної історії, зокрема історії держави і права України, у захисті територіальної цілісності та державного суверенітету української держави. Історія перетворилася на найгострішу зброю.

Упродовж тривалого часу, а особливо з 2014р. велася і до сьогодні також ведеться активна інформаційна кампанія, спрямована на привласнення Росією деяких періодів української історії, намагання ототожнення російської історії з історією Києво-Руської держави – Русі, провокування ворожнечі в українському суспільстві та ін. Ця інформаційна агресія становила і становить загрозу національній безпеці України, оскільки спрямована на дестабілізацію внутрішньополітичної ситуації в країні, провокування розколу в українському суспільстві, а також дискредитацію незалежності України та її євроінтеграційного курсу. Зазначена ситуація обумовлює необхідність здійснення Україною активної інформаційної державної політики з метою реалізації і захисту національних інтересів в історичній сфері та цілісної державної політики, спрямованої на відновлення, збереження й захисту національної пам'яті та української

держави. Захист національних інтересів і національної безпеки є обов'язком Української держави, кожного українця, що забезпечує їй легітимність та спадкоємність поколінь.

Історію України українцям належить знати, бо вона є найкращою вчителькою і вихователькою нації. Цінування історії української державності проявляється у вивченні і врахуванні історичного досвіду, історичних уроків для сучасного процесу державотворення. Рідна історія формує в нас національну гідність та національну гордість, збагачує нашу духовність та історичну пам'ять, роль якої у розбудові нашої держави є вагомим. Знання української історії світової слави і відомий державний діяч початку ХХ ст. Михайло Грушевський справедливо наголошував: «Завдяки історичній пам'яті людина стає особистістю, народ – нацією, країна – державою. Вся наша надія – в нас, вся сила – в народі». Тривалі внутрішні чвари і незгоди серед українських політиків упродовж історії української державності, сучасна агресія Російської Федерації на Сході нашої держави, переконали українців у тому, щоб захистити, зберегти та побудувати сильну національну державу, треба мати високий рівень національної свідомості та національної єдності. Тому завдяки поглибленому вивченню історії національного державотворення, її переосмисленню, можна пришвидшити перемогу України над Російською Федерацією, а відтак вирішити багато нагальних проблем.

Одним із найважливіших завдань на сьогодні є формування сильної української нації (народу). Цього можна досягти, серед іншого, через національне, історичне та релігійне виховання українців. Адже міцну національну та релігійну основу нація (народ) набуває через національне та релігійне виховання. У результаті цього українці стають свідомішими, розумнішими, усвідомлюють свою національну ідентичність, прагнуть захистити свою державу. У різні періоди відновлення Української державності, зокрема у 1917–1923 рр., певна частина молоді генерации українців не мали належного національного виховання, не цікавилася Україною, українською мовою, державою, історією, культурою, релігією, правом. Такі національно та релігійно невиховані українці називали себе малоросами, новоросами, не мали, не знали кореня свого існування, своєї основи, а без міцного коріння не ростуть сильні дерева. Так і без сильного національного і релігійного виховання нація (народ) стає слабким, не має майбутнього, стає частиною інших народів, а згодом пропадає [7, с. 15].

У сучасних умовах війни Російської Федерації проти України дуже важливо на основі наукових аргументів показати і в сучасному українському суспільстві та в зарубіжних державах, зокрема через українські дипломатичні представництва, консульські установи за кордоном, особливо в державах, які активно підтримають Україну, що всі українські землі станом на час проголошення державної незалежності 24 серпня 1991 р. належать Україні законно, що територію сучасної України складають споконвічні українські землі, які відображають наші національні традиції, ідентифікують нашу територію упродовж історичного періоду національного державотворення – Держава Антів, Київська держава – Русь, Галицько-Волинська держава, державотворення і права Запорізької Січі, Українська козацька держава, відродження самостійної держави

на українських етнічних землях у 1917–1921 рр. у формі Української Народної Республіки за Центральної Ради, Української Держави за Павла Скоропадського, Української Народної Республіки за Директорії і Західноукраїнської Народної Республіки, державності та права Карпатської України (1939), Української держави (1941); державності та права УСРР/УРСР). Це надасть міжнародним партнерам, лідерам провідних держав світу, громадськості зарубіжних держав, які допомагають Україні в захисті державної незалежності, впевненість у справедливості їхніх дій. Важливо, щоб міжнародні партнери та кожен українець знали, що Україна є однією з найдавніших європейських держав, яка має власні державно-правові традиції, які формувалися упродовж багатьох століть, що творцем Української державності був і є український народ. Сьогодні дуже важливо на основі наукових аргументів переконати наших міжнародних партнерів у тому, що становлення української нації на території сучасної України почалося від часів закінчення Великого переселення народів, зокрема у III–IV століттях нашої ери. Починаючи IV ст. з на землях сучасної України оселилися давні українські племена, які створили свою державу – Антське царство. Власне антів-слов'ян дослідники вважають першими достовірними предками українців. Так, відомий етнолог і археолог професор зі світовим авторитетом Українського вільного університету В. Щербаківський (1856–1957) вважав, що іменем «анти» називали групу українських племен, а М. Грушевський (1866–1934) прямо називав антів українцями [3, с. 176-177]. Вони перейшли до осілого способу життя на території і ця обставина зробила Український народ і орачем-землеробом, співтворцем європейської цивілізації, і воїном, оборонцем власної території від постійних зазіхань кочових ординців та агресивних сусідів. Ось ця обставина і визначила історичну долю українців: вони завжди перебували і перебувають на розпутьтях двох цивілізацій – Сходу і Заходу, між двох мечів [5]. Через це державницьке існування українського народу постійно перебувало під загрозою і сьогоднішня війна Російської Федерації проти України є цьому свідченням.

В умовах війни Російської Федерації проти України Путін намагається перекрутити історію, щоб виправдати свою неспровоковану і жорстоку війну проти України. Тому стратегічне завдання, зокрема українських науковців полягає у тому, щоб рішуче і послідовно протистояти ворожим фальсифікаціям національної історії, розвінчувати російські імперські міфи, зводити нанівець намагання керівництва Російської Федерації привласнити собі українську історію, зокрема історію Київської Русі, важливо аргументовано показати волелюбність української нації, її споконвічні прагнення і боротьбу за право на свою державу, культуру тощо. Сьогодні як ніколи необхідно розкривати історичну правду, доносити її до широкої громадськості, щоб у неї активніше вироблявся імунітет проти антиукраїнської і антидержавної пропаганди наших ворогів.

Стратегічне завдання української історико-правової науки полягає у поглибленому вивченні процесів зародження, становлення і розвитку української державності та права, особливо Києво-Руської держави – України-Русі, яка була ранньою українською державою [1, с. 74-87]. Йдеться про сучасну територію центральної України – Київську, Чернігівську, Житомирську, Сумську області,

частково – Вінницьку, Черкаську та Полтавську [7, с. 125]. З XII ст. під Руссю розуміли також і землі теперішньої Західної України. Русинами жителі цих територій називали себе до ХУІІ-ХУІІІ ст., згодом почали частіше вживати термін «українці». Значний інтерес викликає Галицько-Волинська держава, державотворення і право Запорізької Січі, Українська козацька держава, відродження самостійної держави на українських етнічних землях у 1917–1921 рр. у формі Української Народної Республіки за Центральної Ради, Української Держави за Павла Скоропадського, Української Народної Республіки за Директорії і Західно-Української Народної Республіки, державності та права Карпатської України (1939), Української держави (1941); квазідержавності та права УСРР/УРСР). Зацікавленість цією проблемою пов'язана як з теоретичним аналізом історії національної державності, її витоками, етапами державотворення, так і з необхідністю практичного використання історичних уроків та досвіду в умовах захисту територіальної цілісності та державного суверенітету України. Важливо також показати, що українці, як і інші європейські народи, упродовж свого історичного розвитку, завжди прагнули мати свою державу, а в часи її відсутності піднімалися на боротьбу за її відродження. Про це треба відповідати науковцям насамперед Російської Федерації, наводити аргументи, переконувати їх на основі авторитетних історичних джерел.

В історії взаємовідносин України з сусідніми державами найбільш складними й трагічними були і є відносини з Московією. Московія, а відтак Московське князівство, Російська імперія, СРСР, а сьогодні Російська Федерація намагалися захопити територію України, тримати її під своїм контролем. Ідеологи московитів у різні історичні періоди намагалися, як вище зазначалося, присвоїти собі українську історію, культуру, видатних історичних, державних, культурних діячів, намагалися перекрутити окремі періоди в історії України, показати, що українці і росіяни є одним народом. Цілком справедливо зазначає В. В'ятрович про те, що «історія України та Росії – це історія протистояння, а не братерства. Росія як така з'явилася саме після поглинання українських земель. Саме поступове знищення української козацької держави стало початком народження імперії із вкраденою в українців назвою Росія. Далі були століття імперської політики, мета якої – розчинити українців в імперському морі чи то болоті. Для цього використовувалися різні способи: від привабливої для української еліти інкорпорації нащадків козацької старшини в російське дворянство, до системного знищення української мови та культури, що кидала виклик імперії. Але Кремль зазнав краху у цій боротьбі» [8]. Україна відродилася після закінчення Першої світової війни. Сучасна війна проти України, яка розпочалася у 2014 році, триває вже понад сто років.

Стратегічним завданням національної історико-правової науки є аргументування, що українська нація (народ) є одним давніх європейських народів, який має право на створення власної держави, а також те, що український і російський народи є різними і ніколи не були та не є одним народом. Російський та український є різними народами, які мають окреме походження та коріння, окрему історію становлення і розвитку, у кожного народу сформувалася окрема територія розселення, окрема мова, культура, менталітет, економічний та полі-

тичний уклад тощо. Так, наприклад, Україна-Русь розвивалася шляхом західних демократій, зі змінністю влади; організація державної влади і суспільства у Києво-Руській державі відповідала тогочасній європейській моделі; У Київській Русі сформувалися і утвердилися захисні механізми від тиранії та потяг до демократизму, найвиразнішими проявами якого були вічові традиції Русі, які не давали абсолютизуватися владі князя. Правлячий князь у разі необхідності скликав народні збори населення – віча, які були важливим органом влади та інститутом українського звичаєвого права і були відомі вже в добу племінного ладу. Віче сформувалося з племінних зборів у стародавніх українців і характеризувалося як вияв волі народу, народної влади або народовладдя [6, с. 66]. Віче як форма народовладдя ніде не зустрічалася на території Московського царства. В Україні важливу роль у збереженні національної ідентичності відіграло звичаєве право, яке зберігало, підтримувало та розвивало ідеали державності. Завдячуючи звичаєвому праву, в періоди відсутності української державності, було збережено пам'ять про власну державність. Ідея української державності існувала в думках, культурі, праві, пам'яті народу, яка передавалася від покоління до покоління. Завдяки збереженню в звичаєвому праві ідеї державності українська держава відродилася у 1649, 1917–1918, 1939, 1941, 1991 рр. У той час в Московському царстві звичаєве право за твердженням М. Владимирського-Буданова важко приживалося, а у XVIII ст. в умовах посилення імперських устремлінь, самодержавної влади московського царя, звичаєве право взагалі перестає застосовуватися. В Україні у містах упродовж тривалого часу застосовувалося європейське магдебурзьке право, проте воно не поширювалося на територію Московського царства та ін. [4, с. 18-20].

Найбільшою трагедією у відносинах двох різних народів – українського і російського були російсько-українські війни, які завжди розпочинали москвити. Упродовж історії це були збройні конфлікти між українськими державами або національними рухами з одного боку та російськими державами з іншого боку, що відбувалися з перервами останніми століттями. Остання російсько-українська війна розпочалася у 2014 році, яка триває і понині. Для української сторони більшість воєн мали за мету відстояти незалежність, для російської сторони – захопити територію України і здійснювати російський контроль.

Одним з перших агресивних проявів з боку промосковських земель був жорстокий напад і руйнування Києва володимиро-суздальським князем Андрієм Боголюбським 12 березня 1169 р. Андрія Боголюбського за це в російській історіографії називають «першим великоросом». Далі були інші агресивні напади на Україну: Московсько-українська війна (1658–1659) – війна між Козацькою державою гетьмана Івана Виговського та Московським царством. Російсько-українська війна (1708–1709) – війна Івана Мазепи за незалежність Української козацької держави. 1775 – Ліквідація Запорозької Січі (1775). Радянсько-українська війна (1941–1953) – війна проти УПА. Російсько-українська війна (з 2014) – військова інтервенція Російської Федерації до України [6, с. 772].

Вивчення історико-правових, політичних та міжнародних аспектів перебування українських земель у складі Російської імперії, здійснення політики ру-

сифікації, денаціоналізації в умовах перебування і складі тоталітарного СРСР до певної міри допоможе на сьогодні зрозуміти причини війни Росії проти України в історичній ретроспективі, а також дасть можливість повністю осмислити природу сучасної російської агресії проти України.

Як видається, аналіз історичних, правових, міжнародних та світоглядних аспектів у взаємовідносинах між українцями і московитами є стратегічним завданням сучасних науковців під час здійснення наукових досліджень, зокрема історико-правових, а також у процесі викладання національної історії держави і права студентам юридичних вузів з метою національно-патріотичного виховання студентів, майбутніх юристів та державних діячів України.

Список використаних джерел:

1. Грушевський М. Історія України-Руси : в 11 т., 12 кн. / ред. П. Сохань. Київ : Наук. думка, 1991. Т. 1 : До початку XI віка. 648 с.
2. Іванченко Р. Четверте воскресіння України. *Урядовий кур'єр*. 1999. 21 серп.
3. Бойко І. Місце і роль Києво-Руської держави в багатовіковій історії українського державотворення. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2019. № 68. С. 74–87.
4. Щодра О. Історична географія України від найдавніших часів до кінця XVIII століття: навч. посіб. Львів : Львів. нац. ун-т ім. Ів. Франка, 2016. 296 с.
5. Тищик Б., Бойко І. Історія держави і права України: акад. курс: підручник. Київ : Ін Юре, 2015. 808 с.
6. Захарченко П. Історія українського права: навч. посіб. Київ: ВД «Освіта України», 2019. 436 с.
7. Блажейовський Д. Поважні недомагання в українському вихованні. Львів, 2006. 416 с.
8. В'ятрович В. Історія протистояння, а не братерства. Чому сталася ця війна? URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/golovne-pitannya-chomu-rosiya-pochala-viynu-proti-ukrajini-istorik-novini-ukrajini-50227316.html> (дата звернення: 26 липня 2022 року).

КОНВАЛІДАЦІЯ НЕДІЙСНИХ ПРАВОЧИНІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

БУС Катерина Ігорівна,
*аспірант кафедри цивільного права
і процесу юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету (м. Тернопіль)*

Розвиток сучасної української державності у напрямку побудови демократичного суспільства неможливий без забезпечення захисту основоположних прав та свобод людини і громадянина.

Слід зазначити, що Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціальна і правова держава поставила на перше місце права і свободи людини і громадянина, та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, що передбачено у ст. 3 Конституції України [1]. В умовах війни таке питання набуває особливої уваги.

Так, у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що підписана у Римі 04.11.1950 р., зазначається про те, що під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом [2].

Наведені вище положення серед іншого стосуються й цивільно-правових відносин, одним із інструментів здійснення яких є правочин.

Якщо вести мову про дійсність правочину, то така презюмується до вимог ст. 203 Цивільного кодексу України, в той час як укладений правочин пов'язується з досягненням умов, передбачених ст.638 Цивільного кодексу України.

Разом з тим, Ротань В. Г., Ярема А. Г., Кривенко В. В., Карабань В. Я., Соcін О. Є. висновують щодо можливості визнання судом дійсними (конвалідації) нікчемних правочинів в межах, передбачених Цивільним кодексом України, зокрема, кореспондуючи до змісту частини другої ст.219, частини другої ст.221, частини другої ст. 226 Цивільного кодексу України [5, с. 319].

Таке трактування дає підстави вважати про можливість конвалідації нікчемних правочинів судом в межах, визначених цивільним законодавством України.

Для прикладу, зі змісту частини другої ст. 219 Цивільного кодексу України вбачається, що суд може визнати нікчемний правочин дійсним, якщо буде встановлено, що він відповідав справжній волі особи, яка його вчинила, а нотаріальному посвідченню правочину перешкоджала обставина, яка не залежала від її волі [4].

Згідно ст. 220 Цивільного кодексу України, якщо сторони домовилися щодо усіх істотних умов договору, що підтверджується письмовими доказами і відбулося повне або часткове виконання договору, але одна із сторін ухилялася від його нотаріального посвідчення, суд може визнати такий договір дійсним. У цьому разі наступне нотаріальне посвідчення договору не вимагається [4].

У наведеному випадку аналіз ст. 219 та ст. 220 дає підстави вважати, що факт визнання дійсності нікчемного правочину, який укладений з порушенням вимоги щодо обов'язковості нотаріальної форми ставиться у залежність від встановлення правомірності суб'єктного складу правочину, досягнення вказаними суб'єктами домовленості щодо істотних умов такого правочину, а також суб'єктивне ставлення сторін до укладення правочину у їх причинно-наслідковому зв'язку та причини недотримання вимоги щодо обов'язкового нотаріального посвідчення.

Однак, в сучасних реаліях існує новий підхід до розуміння конвалідації недійсних правочинів, зокрема, в умовах державної політики перехідного періоду, Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України розроблені роз'яснення стосовно конвалідації.

Вказаними роз'ясненнями передбачені питання, серед іншого, щодо конвалідації правочинів, зокрема заповітів, укладених до деокупації, конвалідації правочинів після деокупації, а також формування комісій з конвалідації [3].

Звертається також увага на тому, що правочини, вчинені на тимчасово окупованих територіях, можуть бути визнані дійсними в порядку, встановленому законом, за процедурою конвалідації, визначеної законом процедури визнання дійсним нікчемного правочину [3].

То ж ще одним вагомим аспектом у питанні конвалідації недійсних правочинів постає те, що окрім суду та учасників, суб'єктом, який може конвалідувати недійсний правочин, є відповідна комісія у складі центрального органу виконавчої влади, до повноважень якої віднесено реалізацію державної політики у сфері конвалідації.

Як бачимо, конвалідація недійсних правочинів постає одним із важливих інструментів для захисту прав та інтересів учасників цивільних правовідносин.

Таким чином, у співвідношенні примату прав та основоположних інтересів до питань національної безпеки в умовах війни, державою розробляються механізми захисту та забезпечення належного існування цивільних правовідносин, одним із важливих інструментів яких є конвалідація недійсних правочинів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.08.2022).

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04 листопада 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 01.08.2022).

3. Конвалідація. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. URL: <https://minre.gov.ua/section/konvalidaciya> (дата звернення: 01.08.2022).

4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 01. 08. 2022).

5. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України. У 2-х т. Т. 1/НЗ4 Відп. ред. В. Г. Ротань. 2-ге вид. Х.: Фактор, 2010. 800 с.

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВІЙНИ ЯК ЗІТКНЕННЯ ЦИВІЛІЗАЦІЙ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ ПОГЛЯД

БУТРИН Юлія Юріївна,
*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету (м. Тернопіль)*

Постановка проблеми. Живим історичним прецедентом стало російське військове вторгнення в Україну спочатку в Крим, потім на Донбас, яке почалося 20 лютого 2014 року в прихованій (гібридній) формі і триває досі з порушенням норм міжнародного права в сучасному світі, а пізніше, 24 лютого 2022 року і на всю територію України. Зробивши історичну ретроспективу, можна побачити, що російсько-українська війна триває більше 300 років, починаючи від Гетьманщини з різними часовими проміжками воєнних дій. Проаналізувавши досвід минулого, можна уникнути помилок, а саме толерування шовіністичних поглядів росії, мирних угод з нею, на невігідних умовах, які призводять до повнення майбутніх конфліктів. Міжнародна спільнота змушена переглянути своє ставлення до Російської Федерації. Оскільки бойові дії на території України ще тривають, запропонована тема є надзвичайно актуальною через її близькість у часі. Російська агресія проти України – це фактично початок нової третьої світової війни.

Стан розробки даної теми. Історіографія російсько-української війни 2014–2022 рр. перебуває на стадії свого становлення. Вона репрезентована низкою українських науковців, таких як А. С. Баскакова, П. Гай-Нижник, В. В. Головка, А. М. Дацюк, Л. Л. Залізник, М. В. Кравчук, А. А. Соболев С. С. Троян, Л. В. Чупрій, які в своїх дослідженнях висвітлюють історичні витоки та цивілізаційні передумови російсько-української війни, українсько-російські відносини в контексті геополітичного протиборства, політичні чинники московської агресії проти України та становище України в умовах антитерористичної операції та російської збройної агресії.

Мета дослідження: проаналізувати та висвітлити причини і особливості російсько-українських війн. Завдання дослідження: зрозуміти, чому уроки російсько-українських війн є важливими; дослідити та обґрунтувати думки щодо того, чому російська агресія присутня і до сьогодні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Характерною рисою української дійсності періоду незалежності є невизначеність пріоритетів геополітичної орієнтації країни. Україна вже чверть століття розривається між Заходом і Сходом, між Європою і Росією, що є прямим наслідком відсутності єдності політичної еліти. Промовисті слова Й. Сліпого: «Внутрішні непорозуміння і дух незгоди – це одна з найголовніших причин нашого упадку... Тому провідною думкою є за всяку ціну втримати єдність». Нажаль, як свідчить історія, чим вищий рівень загрози нашому суверенітету і незалежності, тим більше ми консолідуємось навколо національної ідеї. Складається враження, що значна частина українського суспільства, зокрема деякі керівники нашої держави, не до кінця розуміють справжні причини українсько-російської війни з 2014 року, зводячи їх до патологічної агресивності Путіна чи злочинної маніпуляції громадськістю. Але причини глибші, фундаментальніші. Природа конфлікту полягає у бажанні російської владної еліти та суспільства знищити свого екзистенційного ворога. Політика росії щодо України спрямована на тотальне знищення її незалежності, державності, етнічної ідентифікації, культурної самобутності. Росія як така з'явилася саме після поглинання українських земель. Саме поступове знищення української козацької держави стало початком народження імперії. Далі були століття імперської політики, мета якої – розчинити українців в імперському морі чи то болоті. Для цього використовувалися різні способи: від привабливої для української еліти інкорпорації нащадків козацької старшини в російське дворянство, до системного знищення української мови та культури, що кидала виклик імперії.

На початку ХХ століття росія була змушена боротися вже з розвиненим українським національним рухом. Ослаблення російської імперії привело до того, що цей рух спромігся на національну революцію, а відтак і на створення національної держави.

Проголошена в 1917 році Українська Народна Республіка майже одразу опинилася в стані війни з новим імперським російським проектом під керівництвом більшовиків, які була проти створення Армії УНР. Відіграв негативну роль і розбрат серед українських владних еліт, а саме пацифізм деяких представників проводу. Проти створення Українських Збройних Сил виступив В. Винниченко який говорив: «Не своїй армії нам, соціал-демократам, і всім щирим демократам, треба, а знищення всяких постійних армій» [1, с. 75]. Українці програли цю чотирилітню війну. Саме з нею можна провести чітку паралель сьогоднішній збройній агресії. Риторика ж В. Путіна щодо нової української влади в Києві – «хунта», «неонацисти», «фашисти» – виразно перегукується з не менш одіозними звинуваченнями більшовиків у бік Центральної Ради, що прикриваючись національними фразами вона здійснює непевну державну політику, яка полягає в невизнанні радянської влади в Україні. Як бачимо, війна рф проти України, не є звичайним зіткненням сусідніх народів за володіння спір-

ними територіями. Для українців, які захищають свою Батьківщину від російської агресії, це, безперечно, боротьба за свободу і подальше існування. Ця війна має чіткі ознаки збройного зіткнення вищого порядку, яку можна називати військовою цивілізацій. Під останнім ми розуміємо гостре зіткнення між суспільствами з принципово відмінною ментальністю, культурною орієнтацією, історичною пам'яттю та традицією.

Несприйняття росією європейських цінностей пояснюється створенням Московського царства в лоні Чингізидів як улусу Золотої Орди, яка була азійською деспотією з відповідним тоталітарним менталітетом. К. Маркс у своїй праці «Таємна дипломатична історія XVIII століття», яка так і не була повністю опублікована в Росії, писав: «Московська держава народилася в принизливих умовах монгольського рабства і є типовим прикладом східної деспотії». Основоположник такого популярного серед сучасної кремлівської еліти євразійства білоемігрант князь Микола Трубецькой у 1921 році писав: «Московська держава створилася завдяки татарському ярму. Російський цар став спадкоємцем монгольського хана. Скидання татарського ярма полягало в заміні татарського хана православним царем і перенесенні його долі до Москви. Навіть особисто значний відсоток бояр та інших слуг московського царя складали представники татарської знаті» [2, с. 4-5].

На відміну від росії, Україна здавна була органічною складовою європейської цивілізації, про що писала переважна більшість українських істориків від М. Костомарова до І. Лисяка-Рудницького та Р. Шпорлюка. «Найбільша частина національних відмінностей між Україною та Москвою пояснюється тим, що Україна до XVIII ст. (тобто до встановлення російських урядів) була більше пов'язана із Західною Європою в соціальному та культурному процесі», – писав Михайло Драгоманов у 1883 р. [2, с. 5]. Азійська ментальність росіян не сприймає європейських цінностей і вороже ставиться до їх носіїв, особливо українців, які неодноразово демонстрували свої європоцентричні пріоритети, особливо на Майдані 2004 та 2014 років.

Висновки. Таким чином, проблема, яку ми розглядаємо, є перспективною в плані визначення причин російсько-українських війн і потребує подальшого поглибленого дослідження. Аналіз джерел дає можливість зробити висновок, що загарбники прагнуть створити свою державу завдяки нашій історії та культурі, присвоюючи собі наші здобутки, привласнюючи нашу землю та матеріальні цінності. Ми повинні раз і назавжди засвоїти уроки цієї споконвічної боротьби, оскільки тут і зараз твориться нова сторінка історії, яка змінить кардинально наше життя та стан нашої держави.

Науковий керівник: Кравчук М. В., к. ю. н., доц., доктор права Українського вільного університету, завідувач кафедри теорії та історії держави і права ЗУНУ, Заслужений юрист України.

Список використаних джерел:

1. Кравчук М. В. Уроки російсько-українських війн на початку ХХ ст. (історико-правове дослідження). *Російсько-українська війна: право, безпека, світ:*

матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції, (м. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет, 29–30 квітня 2022 р.). Тернопіль: Університетська думка, 2022. С. 72–79. URL: <http://confuf.wunu.edu.ua/index.php/confuf/article/view/890>.

2. Залізник Л. Л. Україна між Сходом і Заходом. Про витоки і суть російсько-української війни 2014 р. Київ: Шлях, 2014. 168 с.

3. Залізник Л. Історичні витоки та цивілізаційні передумови російсько-української війни 2014–2016 рр. *Українознавство*. 2016. № 3. С. 26–39.

4. Гай-Нижник П., Чупрій Л. Російсько-українська війна: особливості розв'язання військовополітичного конфлікту на Сході і Півдні України за сучасних геополітичних умов. *Українознавство*. 2016. № 4. С. 103–121.

5. Дацюк А. Політичні чинники московської агресії проти України. *Молода нація*. 2015. № 53. С. 85–89.

УРОКИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІЙН: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

ВІВЧАРЕНКО Олег Антонович,
*д.ю.н., доцент, професор кафедри
трудового, екологічного та аграрного
права Навчально-наукового юридичного
інституту Прикарпатського
національного університету ім. Василя
Стефаника, Заслужений юрист
України (м. Івано-Франківськ)*

Сьогодні Україна потерпає від жорстокої війни Росії, але якщо поглянути трохи глибше, то можна зрозуміти, що Росія вже не вперше намагається стерти нашу державу, знищуючи її культурну та історичну спадщину. Російсько-українське протистояння має глибоке історичне коріння.

Становлення та формування української держави на всіх історичних етапах супроводжується різноманітним впливом з боку сусідніх держав як на її внутрішні, так і на зовнішні відносини. Географічне розташування українських кордонів завжди знаходилось між територіями могутніх імперій на світовій арені, що певним чином ускладнювало побудову незалежної держави. Невизнання з їх сторони та намагання розірвати українські кордони із подальшим залученням їх до імперських територій відіграли не аби яку роль у формуванні світогляду української нації в цілому. Російська імперія в цьому питанні відіграла найвпливовішу роль. Намагання українців створити власну державу та відокремитись від кремля протягом всієї історії спільного існування зазнавали придушення та

пригнічення останніх. В сучасному цивілізованому світі завдання російської сторони в цьому питанні не змінилися. Змінилися лише методи та засоби досягнення своєї мети [1].

Росія за останні 20 років неодноразово починала збройні конфлікти та війни. Чи перемогла в них бодай один раз – це складне запитання. Загалом з XIII по XV століття Москва програла понад 70% війн з 50, які вела на півночі і заході. [2]. За останнє десятиліття Російська Федерація двічі напала на Україну.

Війна України з Росією – це третій і останній епізод світової війни, яка почалась у 1914 році. Цей висновок здається на перший погляд неочевидним. Але розгляд нинішньої війни в контексті дозволяє розкрити її дійсні причини, передумови, і, на жаль, неминучість.

Саме 24 лютого Україна і світ увійшли у новітню історичну добу – епоху війни за тотальний перегляд нинішнього світоустрою. [3]. 24 лютого життя кожного українця перевернулось і перевертається щодня, вже понад 157 днів, ми боремось за нашу вільну та незалежну Україну.

Можна називати багато політичних, психологічних і технічних причин цієї війни. Але здається, що в самій їх суті лежить те, що двадцять два роки тому Росія намертво застрягла в минулому.

У той час, як світ пішов уперед, навіть не зважаючи на криваві теракти і локальні конфлікти на основі релігійної чи етнічної ненависті, Росія пішла назад. Росія стала ізгоєм. І кожен день поглиблює прірву, яку «силовики» викопали для своєї країни [4].

Тому те, що зараз відбувається на наших очах – це крах імперії. Більше імперій не залишилося. Тож доки Росія існує у сучасному стані імперії, мир з нею неможливий, можлива лише відкладена війна. Це зумовлено не ворожістю до країни, а аналізом самої її сутності. Ми повинні розуміти, що Росія обов'язково програє війну, Україна стає вбивцею імперії і провідником у трансформацію.

Список використаних джерел:

1. Комарчук О. О. Історичний аналіз передумов гібридної війни в Україні. *Наукові праці. Політологія*. Випуск 272. Том 284. С. 21–25.
2. Майданюк В. Програні війни Росії та справжні «архітектори» російських перемог. 30.03.2022. URL: <https://lviv.media/prohrani-viyny-rosii-ta-spravzhni-arkhitektory-rosiyskykh-peremoh>.
3. Смолій В. Історик і війна. 23 березня 2022. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=8855>.
4. Афян А. Україна – вбивця останньої імперії? *Історична правда*. 2 серпня 2022. URL: <https://www.istpravda.com.ua/columns/2022/04/22/161245>.

РОЛЬ ТА ІНТЕРЕСИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ В РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ

ГРУБІНКО Андрій Васильович,
*д. і. н., професор, професор кафедри
теорії та історії держави і права
юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету (м. Тернопіль)*

В умовах щоденної екзистенційної загрози українцям та Україні як ніколи до цього за увесь період її незалежності актуальні історичні паралелі та аналогії з відносно недалекою минувшиною, а саме періодом національно-визвольних змагань 1917–1920 років. Тоді поразка Української держави великою мірою була зумовлена відсутністю підтримки міжнародної спільноти. Не мали успіху й спроби домогтися визнання на міжнародному рівні ідеї відродження України, висунутої представниками Організації українських націоналістів в часи Другої світової війни та різними діаспорними формуваннями. На щастя у XXI столітті міжнародна система набагато прихильніша до нашої держави, яка користується дієвою союзницькою підтримкою насамперед таких провідних гравців сучасної системи світової безпеки, як США і Велика Британія. Це дає можливість з не меншою ніж колись тривогою, але із значно більшим оптимізмом працювати на головний результат – перемогу в праведній боротьбі за волю України.

Навіть не надто екзальтованому в міжнародній політиці обивателю у процесі побіжного спостереження за міжнародним контекстом перипетій сучасної російсько-української війни впадає в око непересічна активність Великої Британії в справі підтримки України. Звідси виникають цілком логічні запитання, чим зумовлена така політика її чинного керівництва, які її пріоритети та які інтереси сповідує британський істеблїшмент у цій справі. Відповідь на них дасть можливість прогнозувати роль цієї великої держави у вирішенні долі України на етапі завершення війни та повоєнного відновлення.

Насамперед варто окреслити головні напрями підтримки України Великою Британією: 1) загальнополітичний (включно з програмою економічної допомоги); 2) санкційний антиросійський; 3) військово-гуманітарний.

Нагадаємо, що напередодні нападу російських військ на Україну 24 лютого 2022 року українсько-британські відносини вийшли на надзвичайно інтенсивний рівень партнерства і співпраці, які по праву можна назвати стратегічними, як це власне і зафіксовано в новому міждержавному договорі 2020 року. Лондон принципово не визнав жодних претензій Росії на українські суверенні території Криму та Донбасу і ніколи не замовчував цієї проблематики на міжнародному рівні. Посилення військової загрози безпеці України, яке визрівало з квітня 2021 року, зумовило надання пріоритету військово-політичній співпраці. Чітка проукраїнська позиція правлячої Консервативної партії, її міністрів та особисто прем'єр-міністра Бориса Джонсона, досягнення міжпартійного консенсусу в Британському парламенті створили необхідне підґрунтя для підготовки системи стримування подальшої російської агресії.

Російське вторгнення на територію України 24 лютого завадило планам комплексної співпраці сторін насамперед у сфері військово-технічної кооперації в регіоні Чорного моря, де передбачалося за рахунок британських ресурсів розвивати спроможності ВМС України. Однак варто відзначити, що в умовах реальних бойових дій високої інтенсивності безумовним здобутком двосторонньої співпраці став досвід попередньої багаторічної роботи британських військових інструкторів і десятків спільних військових навчань, проведених на полігонах обох країн із залученням інших держав НАТО.

Україна постійно відчуває надзвичайно активну політичну та фінансово-економічну підтримку Великої Британії. Дві знакові події – оголошення наприкінці січня рішення про формування тристороннього міждержавного альянсу Україна – Польща – Велика Британія та офіційний візит до Києва 1 лютого Бориса Джонсона, який оголосив про надання оборонних озброєнь для ЗСУ, не стали декларативними, що особливо помітно в умовах війни. Постійна реальна підтримка на міждержавному рівні, щоденне надання актуальних даних британської розвідки українській стороні, безпрецедентна санкційна активність і поставки зброї, прагнення модерувати проукраїнський контекст в діяльності міжнародних організацій (насамперед НАТО, ООН, Рада Європи тощо) роблять присутність британського чинника у зовнішній політиці України неоціненним.

Британська сторона значну увагу приділяє наданню макрофінансової допомоги Україні для стабілізації економіки в умовах війни, спрямованої з національного фонду допомоги на суму понад пів мільярда фунтів стерлінгів, а також шляхом лобювання нових траншів Світового банку. Уряд Джонсона, вражений, як і весь світ, успіхами оборони України від російської навали, ще на початку березня ініціював створення фонду «Міжнародна група підтримки України» для сприяння повоєнному відновленню її інфраструктури в рамках так званого «плану Маршалла» та готовий бути його провідним донором.

Велику Британію по праву можна вважати флагманом антиросійських санкцій, запровадження яких було розпочате урядом країни ще за декілька днів до нападу Росії на Україну. Пікантності ситуації додав статус Лондона як неофіційної столиці розміщення шалених як для пересічного обивателя навіть самої Британії статків російських олігархів-скоробагачів, їх довірених осіб, місця навчання їх дітей, переховування опальних путінському режиму тих же олігархів та представників радянсько-ФСБешної агентури. Не даремно в англійській публіцистиці з 2009 року після виходу однойменної книги англійців Майкла Голігсворта та Стюарта Ленслі, при згадці британської столиці в російському контексті її іменують не інакше як «Лондонград» [1]. Незважаючи на втрати дивідендів від утримання російського майна, британська сторона першою пішла на кардинальні обмеження його утримання за ознакою країни походження власника, аж до «замороження» та арешту активів провідних бенефіціарів. Під «пекельні» санкції потрапили Путін, Лавров, Шойгу, інші топ-діячі чинного режиму, їх діти та інші члени сімей. Прикладу Британії слідували США і частина країн ЄС. Російський ринок покинули численні корпорації. Запроваджено численні обмеження на торгівлю з РФ, санкції щодо діяльності російських фірм і банків. Скасовано авіасполучення. Прийнято заборону на кредитування росій-

ських юридичних осіб та російського уряду. Британія підтримала відключення провідних російських банків від SWIFT.

Утім в умовах війни найбільш актуальною і дієвою є пряма британська військова допомога, що за наявності широкомасштабного наступу та високого рівня інтенсивності бойових дій зі значними ураженнями цивільного населення є нагальною. Насамперед ідеться про поставки озброєнь на сотні мільйонів фунтів стерлінгів, які еволюціонували від легкого оборонного озброєння у вигляді кількох тисяч переносних протитанкових зенітно-ракетних комплексів «Javelin» і «NLAW» напередодні війни, до постачання наступальної зброї – модерних високоточних протикорабельних ракетних комплексів «Harpoon» та важкої бронетехніки, що відповідає логіці назрілого другого етапу відбиття військового наступу російських військ в умовах контратаки ЗСУ. На відміну від ряду європейських партнерів, насамперед Німеччини, надання британських озброєнь є максимально оперативним, деполітизованим, дебіюрократизованим та безумовним і як правило навіть випереджає аналогічні рішення уряду США.

Такий рівень підтримки України однією державою-партнером можна по праву вважати комплексним і безпрецедентним для нашої держави. Разом з тим спробуємо зрозуміти та окреслити інтереси і мотиви британського керівництва в такій всеохоплюючій політиці підтримки нашої держави, яку воно, попри відставку прем'єр-міністра, обіцяє неухильно продовжувати і надалі.

Глобальний вимір. Ситуація навколо та в Україні підігриває амбіції британського політикуму до посилення міжнародного впливу своєї країни. Вихід з ЄС або т. зв. Brexit завдав Великій Британії значних іміджевих втрат на міжнародній арені, насамперед в Європі. Після нещодавнього виходу з ЄС Велика Британія гостро потребує додаткового підтвердження офіційно декларованої стратегії «глобального охоплення» [2, с. 214].

Черговий підйом переживає американсько-британське «особливе партнерство». Протистояння загрози Росії надає новий сенс спільній міжнародній діяльності союзників на рівні НАТО. Адміністрація Байдена отримує користь з готовності уряду Джонсона відновити роль Британії як головного ретранслятора американських міжнародних інтересів в Європі часів «холодної війни». Готовність Лондона до «чорнової роботи» у протистоянні противникам Заходу дозволяє Вашингтону зосередитися на протидії Китаю.

Регіональний вимір. Російсько-українська війна стала потужним каталізатором міжнародних трансформацій в регіоні Центрально-Східної Європи, виявила ряд за давнини та нових проблем і слабких місць в системі міждержавної взаємодії та новітньої безпеки. Велика Британія і США ще до відкритої фази конфлікту розпочали процес повернення собі давнього впливу в регіоні, який вони мали у 1990-х роках одразу після розпаду СРСР та частково втратили у 2000-х – 2010-х роках. Головне завдання англо-американської вісі – вбити клин у відносини між країнами ЦСЄ і Німеччиною, – успішно реалізується. Тут в нагоді стала давня союзниця Польща, керівництво якої вже виступило з різкою критикою нерішучих дій Німеччини щодо посилення антиросійських санкцій і призупинило відносини з пропутінською Угорщиною прем'єра Орбана. Масштабний геополітичний проект «Веймарський трикутник» Франція-Німеччина-Польща

фактично похований. Його покликаний замінити трикутник «Велика Британія-Польща-Україна» під патронатом США із залученням інших союзних країн. Показовою є позиція держав Балтії та особливо Чехії і Словаччини. Історична геополітична місія Великої Британії в Центрально-Східній Європі незмінна – не дозволити Німеччині і Росії об'єднати потенціал для панування над всією Європою та навіть Євразією. Саме тому першим під міжнародними санкціями впав проект «Північний потік 2». Збереження української державності для Великої Британії має стратегічне значення у боротьбі за сфери впливу в Європі.

Внутрішньодержавний вимір. Уряду Бориса Джонсона, як і в минулому неодноразово його численним історичним попередникам (навіть самій Маргарет Тетчер) доводиться зовнішньополітичними успіхами компенсувати прорахунки та недоробки на внутрішньодержавному рівні. Насамперед ідеться про наслідки Brexit, які неоднозначно сприймаються в суспільстві. «Масла у вогонь» процесу розлучення з ЄС додали важкі наслідки епідемії COVID-19. Саме скандал навколо «вечірок на Даунінг-стріт» в розпал загальнодержавних протиепідемічних обмежень та головне участі в них самого прем'єр-міністра стало одним з головних аргументів проти його перебування на чолі уряду. Тому постановлення екзистенційної загрози для Британії, Заходу і всього цивілізованого демократичного світу продовжило життя уряду Джонсона та заклало фундамент подальшого впливу його наступника.

Активне залучення до міжнародного протистояння сучасній російській військовій агресії проти України відкрило нову сторінку в історії українсько-британських відносин. Беззастережна дієва допомога британців нашому народу воістину неоціненна і відкриває значні перспективи для подальшої співпраці на благо відбудови України. Однак варто враховувати і наявність «червоних ліній» в міжнародній політиці цієї держави. Британські війська не будуть воювати проти армії Росії, якщо війна не перекинеться на територію країн НАТО і не переросте таким чином в масштаби Третьої світової. В Лондоні не підтримують негайного членства України в НАТО, хоча і не заперечують такої перспективи у майбутньому. Водночас щодо постачання важкого озброєння в позиції Лондона відбулися помітні зрушення, пов'язані з контрнаступом ЗСУ.

Велика Британія на запит української сторони однією з перших висловила готовність надати гарантії безпеки Україні в ході підготовки проекту міжнародного мирного договору, який імовірно в перспективі може завершити війну. Утім Лондон відкидає можливість поширення принципу статті 5 Статуту НАТО на даний проект договору. Долання залишків імперської Росії повинне стати, на переконання наших союзників, прерогативою самої України та її Збройних Сил, хоча й за їх активної всебічної підтримки.

Список використаних джерел:

1. Грубінко А., Буглай Н. Історичний шлях українсько-британських відносин (до 30-річчя стратегічного партнерства). *Український історичний журнал*. 2022. № 1. С. 206–219.
2. Голінгсворт М., Ленслі С. Лондонград. Київ: Темпора, 2016. 312 с.

RESTRICTIONS ON FREEDOM OF MOVEMENT AND FORCED DEMOGRAPHIC CHANGES IN CRIMEA DURING THE UKRAINIAN-RUSSIAN WAR

DRAKOKHRUST Tetiana,
*Doctor of the Science of Law, Associate
Professor, Professor at the Department
of International Law and Migration
Policy, West Ukrainian National
University (Ternopil)*

HUI Li,
*Postgraduate student specialty «Law»
West Ukrainian National University*

The occupation of Crimea by the Russian Federation significantly hampered freedom of movement, including refusal of access or departure to/from the territory of Crimea on the basis of permits. There were also recorded cases of confiscation of documents required for entry or exit from Crimea.

The registration of the place of residence controls the access to rights and severely restricts freedom of movement under Russian law [1].

The 2001 census in Crimea revealed more than 125 nationalities in the population two million people with the following distribution: Russians (58.5%); Ukrainians (24.4%); Crimean Tatars (12.1%); Belarusians (1.5%); Tatars (0.5%); Armenians (0.4%); Jews, Poles, Moldovans, Azerbaijanis (0.2% each) and other ethnic groups.

In September 2014, the Russian Federation conducted a population census on the peninsula, which did not was recognized by the government of Ukraine. According to his results, the population of Crimea and Sevastopol from

In 2001, it decreased by 4.8%²⁰⁶. The number of persons of Russian nationality has increased to 1,492,078 (65.31%), the number of Ukrainians and Crimean Tatars decreased to 344,515 (15.08%) and up to 232,340 (10.17%), respectively [2].

In March – May 2017, the Center for East European and International Studies conducted a study based on 2,000 individual interviews with residents of Crimea, which revealed a «comprehensive reorientation of the social and political ties of the Crimean population», starting from 2014. Despite the fact that the conditions in Crimea are not conducive to provide field research, the results of the survey provide a valuable insight into the restrictions on freedom movement that occurs simultaneously with the occupation and the spread of Russian legislation, including automatic Russian citizenship in Crimea.

The Russian Federation deported Ukrainian citizens from Crimea for violating Russian migration rules, despite the resolution of the General UN Assembly № 68/262, which provides that such rules should not apply to the territory of Crimea. According to international humanitarian law, «it is prohibited, regardless of the motives, carry out forced individual or mass resettlement or deportation of protected per-

sons from the occupied territory to the territory of the occupying state or to the territory of any other state, regardless of whether it is occupied or not» [3].

Russia is also implementing a policy of changing the demographic composition of the Crimean population due to an increase in the level of Russian migration population on the peninsula. Such actions also violate Article 49 of the Geneva Convention (IV), which prohibits the transfer of «its civilian population to the territory, which it occupied» [4].

The Russian Federation facilitated the migration and resettlement of a significant number of Russian citizens in Crimea, most of whom are elderly people, civil servants and military personnel with their families, which significantly changed the demographic structure of Crimea from at the time of 2014.

Many institutions and non-governmental organizations in their reports identified and condemned this practice as an attempt to ethnically manipulate the population of Crimea with the aim of physical destruction, mainly ethnic Ukrainians and Crimean Tatars:

1. UN General Assembly Resolution No. 72/190 called on the Russian Federation «immediately release those Ukrainian citizens who were illegally detained and convicted without observing elementary standards of justice, as well as those who were moved or deported across internationally recognized borders from Crimea to Russian Federation».

2. PACE Resolution № 2198 «strongly condemns the Russian policy of changing the demographic composition of the population of the illegally annexed Crimea, forcing the pro-Ukrainian population and, in particular, the Crimean Tatars to leave their homeland, then how at the same time it increases the migration of the Russian population to the peninsula, and calls The Russian Federation to put an end to these repressions. Parliamentary Assembly emphasizes that this Russian policy should be considered a violation of Article 49 of the Geneva Convention (IV) on the Protection of the Civilian Population in Time of War, according to which it is prohibited, regardless of the motives, to carry out forced individual or mass resettlement or deportation of persons under protection, from the occupied territory to the territory of the occupying state or to the territory of any other state, regardless of whether it is occupied or not».

The resolution calls on the Russian Federation to «stop the policy of changing the demographic situation of the population of the annexed Crimea by moving own population from Russian territory to the peninsula» [5].

Analyzing the above, we believe that there is a total extermination of the Ukrainian people, forced passporting, which contributes to the development of unauthorized transfer of data about the population of Crimea.

References:

1. Спільне подання до універсального періодичного огляду ООН / КППГ, ЦППЛ, РЦППЛ та УГСППЛ. 2017. П. 13. URL: https://www.upr-info.org/sites/default/files/document/russie_federation_de/session_30__mai_2018/js2_upr30_rus_e_main.pdf.

2. Всеукраїнський перепис населення 2001 р., Національний склад населення Автономної Республіки Крим. URL: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/crimea/>.

3. Ситуація з правами людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополі. УВКПЛ. 25 вересня 2017 р. A/HRC/36/CRP.3. П. 48.

4. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.

5. Про гуманітарні наслідки війни в Україні. Резолюція ПАРЄ 2198 (2018) від 23 січня 2018 р. П. 7. URL: <https://rm.coe.int/-2198-2018-/1680785d74>.

ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ ГАРАНТІЙ БЕЗПЕКИ ДЛЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

КНИШ Віталій Васильович,
*д.ю.н., доцент, професор кафедри
конституційного, міжнародного
та адміністративного права навчально-
наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
(м. Івано-Франківськ)*

РОЗВАДОВСЬКИЙ Володимир Іванович,
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри конституційного,
міжнародного та адміністративного права
навчально-наукового юридичного інституту
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
(м. Івано-Франківськ)*

Дослідження даної проблеми слід розпочати з того, що міжнародно-правові гарантії безпеки України викладені у важливих міжнародно-правових документах, які слід використовувати при захисті інтересів України на міжнародній арені. Зокрема, в «Декларації принципів, якими керуватимуться держави-учасниці у взаємних відносинах» Заключного Акту НБСЄ, підписаній

головами 35 держав-учасниць, зафіксовано десять основоположних принципів міждержавних відносин: 1) *суверенна рівність, повага прав, притаманних суверенітету*. Держави-учасниці мають забезпечувати взаємну повагу до суверенної рівності своєрідності, право кожної держави на юридичну рівність, територіальну цілісність, свободу, політичну незалежність. Визнано можливість зміни кордонів відповідно до міжнародного права, мирним шляхом і за домовленістю; 2) *незастосування сили або погрози силою*. Держави-учасниці мають утримуватися від порушення територіальної цілісності чи політичної незалежності будь-якої держави шляхом застосування сили чи погрози силою або в будь-який інший спосіб, несумісний з цілями Об'єднаних Націй і даним актом; 3) *непорушність кордонів*. Держави-учасниці визнали непорушними всі кордони одна одної, як і кордони всіх європейських держав, та зобов'язались утримуватися від будь-яких посягань на них; 4) *територіальна цілісність держав*. Проголошено зобов'язання утримуватися від будь-яких дій, що суперечать Статуту ООН та спрямовані проти територіальної цілісності, політичної незалежності чи єдності будь-якої держави-учасниці; 5) *мирне врегулювання суперечок*. Держави-учасниці мають розв'язувати суперечки між собою мирними засобами, не піддаючи загрозі міжнародний мир, безпеку й справедливість. Проголошено їх право вільно обирати мирні засоби врегулювання конфліктів; 6) *невтручання у внутрішні справи*. Держави-учасниці утримуватимуться від прямого чи непрямого, індивідуального чи колективного втручання у внутрішні чи зовнішні справи одна одної. Вони також відмовилися від надання прямої чи непрямої допомоги терористичній, підривній чи іншій діяльності, спрямованій на насильницьке повалення режиму іншої держави-учасниці; 7) *повага прав людини й основних свобод, включаючи свободу думки, совісті, релігії і переконань*. Держави-підписанти взяли зобов'язання поважати права людини й основні свободи, включаючи свободу думки, совісті, релігії і переконань для всіх, незалежно від раси, статі, мови та релігії, дотримуючись Статуту ООН, Загальної декларації прав людини, міжнародних пактів про права людини тощо. Наголошувалось, що повага прав і основних свобод людини є істотним чинником миру, справедливості й благополуччя, необхідних для забезпечення дружніх відносин і співпраці між державами; 8) *рівноправ'я та право народів розпоряджатися своєю долею*. Проголошено поважання рівноправ'я і права народів розпоряджатися власною долею, діючи відповідно до цілей і принципів Статуту ООН та норм міжнародного права. Визнано право всіх народів в умовах повної свободи визначати свій внутрішній і зовнішній політичний статус без втручання ззовні та здійснювати на власний розсуд свій політичний, економічний, соціальний і культурний розвиток; 9) *співробітництво між державами*. Передбачалася співпраця держав-учасниць одна з одною та з іншими країнами в усіх галузях згідно з цілями й принципами Статуту ООН. Держави-учасниці зобов'язалися сприяти взаєморозумінню й довірі, дружнім і добросусідським відносинам між собою, міжнародному миру, безпеці й справедливості, прагнути підвищувати добробут народів; 10) *сумлінне виконання зобов'язань за міжнародним правом*. Відповідно до цього принципу держави-учасниці мають сумлінно виконувати як ті зобов'язання, що випливали із загально визнаних

принципів і норм міжнародного права, так і ті, що передбачалися згідно з укладеними ними міжнародними договорами чи іншими угодами [1].

З урахуванням вищенаведеного, дані гарантії можна класифікувати на наступні групи: 1) *гуманітарні гарантії* – повага прав людини й основних свобод, включаючи свободу думки, совісті, релігії і переконань; рівноправ'я та право народів розпоряджатися своєю долею; 2) *політико-правові гарантії* – суверенна рівність, повага прав, притаманних суверенітету; співробітництво між державами; сумлінне виконання зобов'язань за міжнародним правом; 3) *військово-політичні гарантії* – незастосування сили або погрози силою; непорушність кордонів; територіальна цілісність держав; мирне врегулювання суперечок; невтручання у внутрішні справи.

Окремі спеціальні гарантії щодо дотримання вимог Будапештського меморандуму можна виділити і у змісті Хартії про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору від 09.07.1997 р. Згідно з п. 16 даної Хартії, НАТО вітає та підтримує той факт, що Україна отримала гарантії безпеки від всіх п'яти ядерних держав-учасниць Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) як без'ядерна держава-учасниця ДНЯЗ і нагадує про зобов'язання, взяті США, Великою Британією разом з Росією, а також Францією в односторонньому порядку, які у 1994 році в Будапешті прийняли історичне рішення надати гарантії безпеки Україні як без'ядерній державі-учасниці ДНЯЗ [2].

Вказане вище положення свідчить про підтримку з боку НАТО положень Будапештського меморандуму, а також про акцентування уваги США, Великої Британії, Росії та Франції на виконанні взятих ними на себе зобов'язань з гарантування України безпеки.

За п. 2 даної Хартії, НАТО бере на себе наступні зобов'язання: 1) визнавати, що безпека всіх держав у регіоні ОБСЄ є неподільною, що жодна країна не може будувати свою безпеку за рахунок безпеки іншої країни, та що жодна країна не може розглядати жодну частину регіону ОБСЄ як сферу свого впливу; 2) утримуватися від загрози силою або використання сили проти будь-якої держави будь-яким чином, не сумісним з принципами Статуту ООН або Хельсінкського Заключного акту, якими керуються країни-учасниці; 3) визнавати невід'ємне право всіх держав вільно обирати та застосовувати власні засоби забезпечення безпеки, а також право свободи вибору або зміни своїх засобів забезпечення безпеки, включаючи союзницькі договори, по мірі їх еволюції; 4) поважати суверенітет, територіальну цілісність та політичну незалежність всіх інших держав, непорушність кордонів та розвиток добросусідських відносин; 5) визнавати верховенство права, зміцнювати демократію, політичний плюралізм та ринкову економіку; 6) визнавати права людини та права осіб, що належать до національних меншин; 7) запобігати конфліктам та врегулювати спори мирними засобами у відповідності до принципів ООН та ОБСЄ.

У системі вищевказаних зобов'язань НАТО також можна виділити наступні групи гарантії, зокрема: 1) *гуманітарні гарантії* – визнавати права людини та права осіб, що належать до національних меншин; 2) *правові гарантії* – визнавати невід'ємне право всіх держав вільно обирати та застосовувати власні

засоби забезпечення безпеки, а також право свободи вибору або зміни своїх засобів забезпечення безпеки, включаючи союзницькі договори, по мірі їх еволюції; поважати суверенітет, територіальну цілісність та політичну незалежність всіх інших держав, непорушність кордонів та розвиток добросусідських відносин; 3) *суспільно-політичні гарантії* – визнавати, що безпека всіх держав у регіоні ОБСЄ є неподільною, що жодна країна не може будувати свою безпеку за рахунок безпеки іншої країни, та що жодна країна не може розглядати жодну частину регіону ОБСЄ як сферу свого впливу; 4) *військові гарантії* – утримуватися від загрози силою або використання сили проти будь-якої держави будь-яким чином, не сумісним з принципами Статуту ООН або Хельсінкського Заключного акту, якими керуються країни-учасниці; запобігати конфліктам та врегульовувати спори мирними засобами у відповідності до принципів ООН та ОБСЄ.

Разом з тим, в умовах порушення Російською Федерацією умов Будапештського меморандуму 1994 р. слід акцентувати увагу на подальшій співпраці України і НАТО у сфері гарантування безпеки України на міжнародній арені. Це також може запобігти подальшим порушенням умов Будапештського меморандуму. Очевидно, саме з цією метою 04.02.2016 р. було укладено Угоду між урядом України та Організацією Північноатлантичного договору про статус представництва НАТО в Україні. У даній Угоді певну роль відіграють гарантії діяльності Офісу зв'язку НАТО та Центру інформації та документації НАТО.

Згідно з п. 4 зазначеної Угоди, діяльність Офісу зв'язку НАТО може включати: а) встановлення та підтримання контакту з усіма відповідними цивільними та військовими міністерствами та відомствами; б) надання дорадчої допомоги державним органам України щодо діяльності на підтримку Особливого партнерства шляхом взаємодії з представниками, які відповідають за координацію співпраці України з НАТО, зокрема, Міністерства закордонних справ, Міністерства оборони та Міністерства внутрішніх справ, Ради національної безпеки і оборони, Служби безпеки, Державної прикордонної служби, Державної служби з надзвичайних ситуацій та інших органів, включаючи неурядові організації у разі необхідності; в) взаємодію з відповідними органами НАТО в контексті забезпечення відповідних заходів по лінії Україна-НАТО та програм співпраці; г) сприяння та координацію інформації та заходів, пов'язаних з Програмою «Партнерство заради миру»; д) надання підтримки візитам експертів та радників НАТО, спрямованим на імплементацію Особливого партнерства, а також будь-яких інших заходів України з НАТО та програм співробітництва; е) підтримку контактів між НАТО та цивільними та військовими державними органами України, а також надання підтримки візитам представників НАТО, включаючи радників з технічних та інших питань; ф) надання технічної чи політичної допомоги та підтримки державним органам України, а також будь-які логістичні, операційні та системні послуги та підтримку; г) надання дорадчої допомоги органам НАТО щодо поточної діяльності, а також майбутніх сфер співробітництва, які можливо було б розвинути [3].

З урахуванням вищенаведеного, можна виокремити наступні гарантії підтримки з боку Офісу зв'язку НАТО: 1) *інформаційні гарантії* – встановлення та

підтримання контакту з усіма відповідними цивільними та військовими міністерствами та відомствами; сприяння та координацію інформації та заходів, пов'язаних з Програмою «Партнерство заради миру», підтримка контактів між НАТО та цивільними та військовими державними органами України, а також надання підтримки візитам представників НАТО, включаючи радників з технічних та інших питань; 2) *координаційні гарантії* – надання технічної чи політичної допомоги та підтримки державним органам України, а також будь-які логістичні, операційні та системні послуги та підтримку; надання дорадчої допомоги органам НАТО щодо поточної діяльності, а також майбутніх сфер співробітництва, які можливо було б розвинути; 3) *організаційні гарантії* – надання дорадчої допомоги державним органам України щодо діяльності на підтримку Особливого партнерства шляхом взаємодії з представниками, які відповідають за координацію співпраці України з НАТО, зокрема, Міністерства закордонних справ, Міністерства оборони та Міністерства внутрішніх справ, Ради національної безпеки і оборони, Служби безпеки, Державної прикордонної служби, Державної служби з надзвичайних ситуацій та інших органів, включаючи неурядові організації у разі необхідності; взаємодія з відповідними органами НАТО в контексті забезпечення відповідних заходів по лінії Україна-НАТО та програм співпраці; надання підтримки візитам експертів та радників НАТО, спрямованим на імплементацію Особливого партнерства, а також будь-яких інших заходів України з НАТО та програм співробітництва тощо.

Відповідно до ст. 5 Угоди між урядом України та Організацією Північноатлантичного договору про статус представництва НАТО в Україні, діяльність Центру інформації та документації НАТО може включати: а) встановлення та підтримку контакту з усіма відповідними цивільними та військовими міністерствами та відомствами; б) надання дорадчої допомоги та сприяння державним органам України, зокрема, Міністерству закордонних справ, Міністерству оборони та Міністерству внутрішніх справ, Раді національної безпеки і оборони, Службі безпеки, Державній прикордонній службі, Державній службі з надзвичайних ситуацій щодо стратегічних комунікацій, а також розвитку діяльності в сфері комунікацій стосовно реформування сектору безпеки та оборони; с) розробку та організацію заходів публічної дипломатії та комунікацій для офіційних осіб НАТО, які відвідують Україну; d) розробку та реалізацію програм з питань публічної дипломатії та комунікацій, включаючи програми з навчання та розбудови можливостей, а також заходів у сфері публічної дипломатії з метою сприяння Особливому партнерству між Україною та НАТО; е) підвищення рівня обізнаності громадськості про НАТО через персональні контакти та поширення інформації про НАТО, надання вільного доступу до інформації про НАТО як для окремих груп, так і широкої громадськості, включаючи, зокрема, державних службовців та структури, органи та заклади з військових питань та питань безпеки, зокрема Міністерства закордонних справ, Міністерства оборони, Міністерства внутрішніх справ, Ради національної безпеки і оборони, Служби безпеки, Державної прикордонної служби, Державної служби з надзвичайних ситуацій, а також парламентарів та їхній апарат, журналістів та фахівців засобів масової інформації, бібліотеки, факультети універси-

тетів та інститутів, які займаються питаннями політики, безпеки, зовнішньої політики та оборони, відповідні неурядові організації, провідних економістів та бізнесменів, а також іншу зацікавлену громадськість; f) встановлення всеохоплюючої комп'ютерної мережі документації та кореспонденції НАТО, до якої українська та міжнародна громадськість буде мати вільний електронний доступ; g) започаткування, координацію та/або організацію проведення національних, регіональних та міжнародних семінарів, конференцій та круглих столів з питань європейської та світової безпеки і, особливо, ролі НАТО; h) розгляд та координацію пропозицій про можливих відвідувачів НАТО, а також конференцій та семінарів, пов'язаних із НАТО, і сприяння візитам офіційних осіб НАТО в Україну; i) надання інформації щодо освітніх та наукових програм НАТО потенційним кандидатам та розгляд заявок; j) сприяння, моніторинг та звітування про висвітлення питань, пов'язаних з НАТО, в українських та міжнародних засобах масової інформації; k) підтримку зв'язку з керівництвом НАТО в контексті відповідних спільних заходів Україна-НАТО та програм співробітництва та інші заходи публічної дипломатії [3].

Серед вказаних форм діяльності Центру інформації та документації НАТО можна виокремити наступні гарантії у питаннях міжнародної безпеки: 1) *інформаційні гарантії* – надання інформації щодо освітніх та наукових програм НАТО потенційним кандидатам та розгляд заявок; сприяння, моніторинг та звітування про висвітлення питань, пов'язаних з НАТО, в українських та міжнародних засобах масової інформації; підвищення рівня обізнаності громадськості про НАТО через персональні контакти та поширення інформації про НАТО, надання вільного доступу до інформації про НАТО як для окремих груп, так і широкої громадськості, включаючи, зокрема, державних службовців та структури, органи та заклади з військових питань та питань безпеки, зокрема Міністерства закордонних справ, Міністерства оборони, Міністерства внутрішніх справ, Ради національної безпеки і оборони, Служби безпеки, Державної прикордонної служби, Державної служби з надзвичайних ситуацій, а також парламентарів та їхній апарат, журналістів та фахівців засобах масової інформації, бібліотеки, факультети університетів та інститутів, які займаються питаннями політики, безпеки, зовнішньої політики та оборони, відповідні неурядові організації, провідних економістів та бізнесменів, а також іншу зацікавлену громадськість; встановлення всеохоплюючої комп'ютерної мережі документації та кореспонденції НАТО, до якої українська та міжнародна громадськість буде мати вільний електронний доступ; 2) *координаційні гарантії* – надання дорадчої допомоги та сприяння державним органам України, зокрема, Міністерству закордонних справ, Міністерству оборони та Міністерству внутрішніх справ, Раді національної безпеки і оборони, Службі безпеки, Державній прикордонній службі, Державній службі з надзвичайних ситуацій щодо стратегічних комунікацій, а також розвитку діяльності в сфері комунікацій стосовно реформування сектору безпеки та оборони; 3) *організаційні гарантії* – розробка та організація заходів публічної дипломатії та комунікацій для офіційних осіб НАТО, які відвідують Україну; розгляд та координацію пропозицій про можливих відвідувачів НАТО, а також конференцій та семінарів, пов'язаних із НАТО, і сприяння

візитам офіційних осіб НАТО в Україну; започаткування, координацію та/або організацію проведення національних, регіональних та міжнародних семінарів, конференцій та круглих столів з питань європейської та світової безпеки і, особливо, ролі НАТО; розробка та реалізацію програм з питань публічної дипломатії та комунікацій, включаючи програми з навчання та розбудови можливостей, а також заходів у сфері публічної дипломатії з метою сприяння Особливому партнерству між Україною та НАТО; 4) *комунікативні гарантії* – встановлення та підтримка контакту з усіма відповідними цивільними та військовими міністерствами та відомствами; підтримку зв'язку з керівництвом НАТО в контексті відповідних спільних заходів Україна-НАТО та програм співробітництва та інші заходи публічної дипломатії [3].

Однак слід зауважити, що у системі гарантій, які впливають з міжнародно-правових актів і які є невід'ємною складовою права міжнародної безпеки, поки що найбільш дієвими є економічні гарантії у формі міжнародних та європейських санкцій щодо Росії. Вони почали застосовуватися у 2014 році та удосконалюються з 24 лютого 2022 року і по даний час, як система заходів, направлених на припинення агресії Росії проти України, а також як складовий елемент міжнародної реакції на збройну агресію Росії проти України.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедичний словник-довідник. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-5696-5/97.pdf>.

2. Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору від 09.07.1997 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_002.

3. Угода між урядом України та Організацією Північноатлантичного договору про статус представництва НАТО в Україні від 04.02.2016 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/950_033.

УРОКИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІЙН В ДОБУ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ, ДИРЕКТОРІЇ

КРАВЧУК Микола Володимирович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доктор права УВУ, завідувач кафедри
теорії та історії держави і права
Західноукраїнського національного
університету, Заслужений юрист
України (м. Тернопіль)

Постановка проблеми. Сучасна ситуація у відносинах росії й України є визначальною подією ХХІ ст. Адже загарбницька російська війна проти України ставить під сумнів світовий безпековий порядок як неефективний, як недіючий, як система, яка потребує серйозного оновлення. Для України сучасна війна – це загроза власному суверенітету і навіть, у певній мірі, самому існуванню національної держави. У такі критичні періоди важливо звертатися до історичних уроків. Адже у попередніх публікаціях автором було підкреслено, що «нині, у період ведення жорстокої війни росією проти України, історичний досвід особливо важливий. Адже ігнорування ним у воєнний час призводить до масових людських втрат» [1, с. 72]. Україні наноситься непоправна шкода. Аналіз війн росії проти України вказує, що найцінніший, повчальний історичний досвід є більшовицькі російські війни на початку ХХ ст. проти Української Центральної Ради і Директорії. Отже, особливості російсько-українських війн у зазначений період буде найбільш актуальним і корисним для сучасного державотворення.

За твердженням М. Ковальчука: «Більшовики мали на меті не допустити консолідації українців навколо змагань за відновлення Української держави. Події, які розгорталися у листопаді 1917 р. – на початку 1918 р., до болю нагадують прикінцевий етап визрівання російсько-української війни 2014 р» [2, с. 123].

У цьому плані В. Яблонський підкреслює: «державотворчі процеси 1918–1920 років багато в чому перекликаються з сьогоденням. І цілком закономірно, що в стратегії і тактиці сучасного державного будівництва з необхідністю мусять враховувати досвід Директорії (Центральної Ради прим. М. К), мають вивчатися їх помилки, щоб гарантовано уникати їх повторення» [3, с. 8]. Отже, вищезазначене окреслює актуальність даної теми.

Стан розробки теми. Вказана проблематика знайшла висвітлення у наукових розробках таких вчених: І. Бойка, В. Брехуненка, В. Верстюка, О. Вівчаренка, О. Дзюби, В. Ковальчука, М. Ковальчука, В. Корнієнка, І. Крип'якевича, В. Кульчицького, С. Кульчицького, В. Лободаєва, А. Папакіна, В. Петріва, В. Репринцева, А. Руккаса, В. Савченка, Я. Тинченка, О. Удовиченка, Б. Тищика, М. Шкільняка, Д. Шурхала, Д. Яневського та ін.

Мета дослідження. Встановлення та висвітлення визначальних особливостей російсько-українських війн в добу УНР за Центральної Ради та Директорії. Окреслення їх основних уроків для врахування в сучасному державотворенні України, захисті її суверенітету.

Викладення основного матеріалу. Тож-бо, аналіз державного будівництва в Україні на початку ХХ ст. підтвердив подібність процесів у справі військового захисту власного суверенітету і незалежності, які відбувалися сторіччя тому. Саме ця оборона Української держави (у формі Української Народної Республіки за Української Центральної Ради та УНР за часів Директорії) від більшовицької та білої росії містить повчальні уроки у протидії нинішній військовій агресії загарбників. У цей період відбулися дві жорстокі загарбницькі російсько-українські війни: перша війна більшовицької росії проти України була розпочата 25 грудня 1917 р. відповідно до постанови Народного секретаріату про формування частин Червоної гвардії для боротьби з Центральною Радою і Каледіним та наказу В. Антонова-Овсієнка про загальний наступ радянських військ проти УЦР [1, с. 73], друга російсько-українська війна була «розпочата 11 листопада 1918 р. з підготовки до інтервенції в Україну двох повстанських дивізій (близько 8 тис. військовиків), сформованих напередодні в нейтральній зоні та їх наступу. Керівництво цими військами здійснювала Рада військ курського напрямку на чолі з В. Антоновим-Овсієнком. Для прикриття агресії росії в Суджі 28 листопада 1918 р. був створений так званий «Тимчасовий робітничо-селянський уряд України». ...Після деякої затримки, в середині грудня 1918 р., війська курського напрямку, отримавши підкріплення з росії, продовжили наступ. 20 грудня захопили Білгород, а 3 січня – Харків. 4 січня 1919 р. Реввійськрада радянської росії ухвалила рішення про відкриття Українського фронту, командував В. Антонов-Овсієнко» [2, с. 141].

Урок перший. Порівняльний аналіз підтвердив, що першопричиною війн, як сьогодні, так і сто років тому, є пацифістська політика національного керівництва України. Очевидно, історичний досвід для українських державників не є повчальним. Тож-бо, соціалістичний провід Української Центральної Ради, маючи великий (людський, матеріальний) ресурс, запаси провіанту, озброєння російської армії часів Першої світової війни, достатні для формування Української Армії, ці сприятливі можливості не використав. Так, «за роки війни тільки в Україні було мобілізовано в армію 4 млн чоловік або близько половини дорослого чоловічого населення» [4, с. 42]. За твердженням Я. Тинченка, «на фронтах Першої світової війни знаходились понад 6 млн військовослужбовців російської армії, з яких тільки 2 млн можна назвати вояками. З них близько мільйона були українцями, з яких 300 тис. були на позиціях, а з цих 300 тисяч вояків-українців були згуртовані в окремі українські військові підрозділи понад 90 тис. багнетів і шабель» [5, с. 66].

Крім того, внаслідок активізації національно-визвольного руху були українізовані 16 дивізій і 34 корпус російської армії [4, с. 49]. Та попри наявність такого великого військового контингенту створити боєздатну армію для захисту Української держави не вдалося. Більша частина зукраїнізованих російських військ, які не були вчасно зняті з фронту урядом УНР, були роззброєні більшовиками або самодемобілізувалися, оскільки політичний провід Центральної Ради відмовився від плану створення української регулярної армії, обстоюючи принцип формування збройних сил на міліційній основі. Як уже раніше зазначалось, «особливо гостро проти створення Українських Збройних Сил виступив

В. Винниченко (заступник голови УЦР, голова уряду УНР), який говорив: «Не своїй армії нам, соціал-демократам, і всім щирим демократам, треба, а знищення всяких постійних армій» [4, с. 46]. Тому в період військового вторгнення на територію України з ініціативи голови Генерального Секретаріату В. Винниченка і Військового міністра М. Порша 3 січня 1918 р. Малою Радою був прийнятий закон УНР «Про народну армію», який регламентував основні засади створення української армії на основі народної міліції [4, с. 55]. Такі дії були рівнозначні зраді національних інтересів цими посадовцями.

Тож-бо доречно погодитися із твердженням М. Ковальчука, що «давати збройну відсіч агресії більшовицької Росії довелося в умовах, коли процес створення Збройних Сил УНР був далеким від завершення. Цей факт нагадує також катастрофічну ситуацію, яка склалася в Україні навесні 2014 р., під час російської «гібридної війни» [2, с. 128].

Подібні події відбулися і після проголошення незалежності України, у 1992 р. Державники, проголосивши незалежність України, не усвідомили, що «незалежність цілком зумовлюється можливостями збройного захисту своєї Батьківщини». Розпочате будівництво Збройних Сил України не забезпечило розв'язання двох важливих завдань: оснащення збройних сил найсучаснішою зброєю та бойовою технікою і професійно підготовленими військовими кадрами. Саме аналіз стану справ у цих напрямках підтвердив серйозні недоліки. Так, виділених річних бюджетних коштів на утримання Збройних Сил України вистачало лише на закупівлю «0,2 зенітно-ракетного комплексу С-300 В, або 3 літаки МіГ-29, або 2 літаки Су-27, або сім гвинтокрилів Ка-50. Після 2000 р. практично для всіх основних типів озброєнь закінчувався термін експлуатації або вичерпувався технічний ресурс» [6, с. 19].

Критичним було асигнування на оплату праці військовослужбовців, що на «думку голови штабів армії США є «прямими інвестиціями у боєготовність», на що акцентував увагу М. Трибін. ...Порівнювати грошове забезпечення українських і американських офіцерів просто некоректно. Так, підполковник армії США з 20 річним стажем з врахуванням доплат отримував 6000 доларів, підполковник Збройних Сил України – 67 доларів. В Українській армії генерал отримував менше від рядового бундесверу, що проходив службу за призовом протягом 10 місяців. Йому платили в день 13 марок 50 пфенігів, а в місяць 405 марок» [6, с. 20].

Дуже гостро у ЗСУ стояла проблема із забезпечення військовиків житлом. Так, якщо на момент створення Української армії безквартирних нараховувалося 57,6 тис. військовиків, то на початок 2000 р. їх кількість збільшилась до 80 тис. осіб. Черга українських офіцерів запасу, що не мають житла з 1990 р. зростає в 7–8 разів і на початок 2000 р. становила 31258 чол., а виділення квартир зменшилось у 20 разів. Тому дочекались житла звільнений у запас міг років через 160. Якщо пов'язати вказані цифри з фактом, що з десяти колишніх кадрових військових через десять років живими залишалися лише троє, стає зрозумілим, що військова служба не була престижною [6, с. 21].

За чинним законодавством в Україні існує всезагальний військовий обов'язок. Отже кожна молода людина – потенційний солдат, що повинен виконати свій конституційний обов'язок. Однак більшість призовників з різних при-

чин ухилялися від строкової служби. Так, восени 1994 р. до армії було призвано 15,8% від загального призовного контингенту, а в 1997 р. до ЗСУ було призвано 12% від загальної кількості призовників. Для порівняння в арміях ФРН, Норвегії, Швеції, при можливостях проходити альтернативну службу або службу за контрактом, призивають на строкову службу 50% призовників. А в арміях Франції, Італії цей показник ще вищий, відповідно – 58% і 85% призовників [6, с. 20]. Це вказує на боєготовність військового контингенту країни до захисту Батьківщини.

За соціологічним опитуванням більшість призовників негативно ставляться до виконання свого конституційного обов'язку, служби у Збройних Силах України. Із 80% призовників 64% опитаних вважали службу в армії пустим марнуванням часу, 16% – лякали армійські матеріально-побутові умови життя і лише 4% від загальної чисельності призовників вважали службу почесним виконанням обов'язку із захисту Вітчизни [6, с. 21]. Сьогодні, під час війни ситуація в ЗСУ змінилася. Адже, саме військовики-добровольці зупинили навалу російського агресора. Крім того, ведення війни Україною з російським загарбником стало можливим завдяки допомозі США, Канади і країн Європи зброєю, військовим спорядженням і фінансами.

Переважає більшість призовників на початках формування Армії України були представниками сімей робітників і селян, а пізніше соціальне поле призову змістилося у бік найбільш вразливих груп населення [6, с. 20]. За освітнім цензом призовники характеризувалися зниженням рівня освіти. Так, якщо у 1992 році в ЗСУ було призвано 80% осіб, що мали середню освіту, то у 1998 р. з середньою освітою було 60% призовників [6, с. 21].

Другий урок. Жорстокість, грабїж, знищення мирного населення та міської інфраструктури – це характерні особливості російської агресії як на початку ХХ ст., так і в нинішній війні. Зокрема, як уже зазначалось у попередній публікації, «сучасне бомбардування українських міст і сіл здійснюється аналогічно до входження 26 січня 1918 р. у м. Київ більшовицьких військ під командуванням М. Муравйова, що розпочалося кількадевною артилерійською облогою (бомбардуванням) ними міста» [1]. Жорстокість загарбників очевидна: «Так, після входження у м. Київ з потурання М. Муравйова почався страшний погром. Так, ще під час штурму міста М. Муравйов наказував нещадно знищувати офіцерів, юнкерів, українських діячів та військовиків і загалом «буржуазію» – київську інтелігенцію. Наказ Муравйова знайшов широкий відгук у солдат. ...Внаслідок цього Київ перетворився на місце справжньої бойні. Знищувалися всі, хто говорив українською мовою, носив на плечах погони або мав інтелігентний зовнішній вигляд. ...Війська Муравйова самодемобілізувалися. Перед тим солдати повально грабували центральні райони міста, намагаючись забрати з собою як можна більше коштовностей» [5, с. 335-336]. ...За твердженням Я. Тинченка «число жертв київського погрому становила в межах 2–5 тисяч» [5, с. 336]. Тому, з огляду на ці події та їх безкарність, зрозумілі і військові злочини нинішніх загарбників, здійснені сучасною московською солдатньою у Бучі, Гостомелі, Бородянці, Ірпені, Тростянці, Маріуполі – «список українських міст, які в очах усього світу асоціюються з жахіттями російської загарбницької війни, стає дедалі довшим» [1, с.77].

Третій урок. Ведення війни російськими загарбниками відбувалося підступно, скрито, замасковано під виглядом громадянської війни, наданням допомоги українському радянському уряду у їх боротьбі за створення своєї держави. Зокрема, за інформацією С. Кульчицького «підступності ленінського лозунгу «Вся влада радам!» не розуміли ані прихильники більшовиків, ані ті, хто перебували на високих посадах системи радянської влади. 28 листопада 1918 р. політбюро ЦК РКП (б) санкціонувало створення Робітничо-селянського уряду України, а наступного дня Ленін був змушений пояснювати зміст цього вчинку головному червоної армії І. Вацетісу: «З просування наших військ на захід і на Україну створюються обласні тимчасові радянські уряди, покликані зміцнити ради на місцях. Ця обстановка має ту сторону, що позбавляє змоги шовіністів України, Литви, Латвії, Естляндії розглядати рух наших частин як окупацію і створює сприятливу атмосферу для дальшого просування військ. Без цієї обставини наші війська були б поставлені в окупованих областях у нестерпне становище і населення не зустрічало б їх як визволителів» [4, с. 193]. У цьому плані цілком зрозуміле проведення російськими загарбниками «референдуму» на окупованій території щодо створення «Херсонської народної республіки» та «референдуму» на території Запорізької області.

Четвертий урок. Для успішного відбиття російської агресії, успішного завершення розпочатої загарбником війни, необхідна єдність всього населення, всіх політичних сил і, в першу чергу, єдність вищого державного проводу. З цього приводу автором уже підкреслювалося, що на основі різних підходів до формування Української Армії між В. Винниченком, головою Генерального Секретаріату УНР і С. Петлюрою, генеральним секретарем військових справ (військовим міністром) виник конфлікт, який завершився 18 грудня 1917 р. звільненням останнього з цієї посади. Це відбулося в період, коли Раднарком росії неофіційно розпочав бойові дії проти УЦР. Виконуючим обов'язки генерального секретаря військових справ було призначено М. Порша, який не мав фахової військової освіти. За твердженням М. Ковальчука: «Всупереч усім вимогам соціалістичних доктринерів щодо демократизації армії, С. Петлюра намагався сформувати Армію УНР на засадах відновлення військової дисципліни. 21 листопада 1917 р. своїм першим наказом на посаді керівника військового секретарства він скасував в Українському війську виборність командного складу. 29 листопада С. Петлюра видав наказ про встановлення внутрішнього розпорядку та національної військової дисципліни в Армії УНР» [2]. Наприкінці листопада 1917 р. було створено Сердюцьку дивізію (за назвою гетьманської гвардії XVIII ст.), яка мала стати «зразковою військовою частиною, здатною захистити батьківщину і революцію [3, с. 13, 17, 18]. У цей час була запроваджена козацька термінологія замість російської: батальйон став називатися куренем, рота – сотнею, відділ – чотою; змінилися також назви рангів на кшталт «хорунжий», «сотник»; офіцерів стали називати старшинами, а військовиків – козаками. Особливо популярним стало слово «гайдамаки», яким називали українських героїчних вояків – «це наша гордість і надія». На початку грудня 1917 р. С. Петлюра почав формувати Генеральний штаб – центральний орган бойового управління Армії УНР під керівництвом ген. Б. Бобровського. Однак, з ініціативи В. Винниченка соці-

ал-демократична фракція УЦР піддала генерального секретаря С. Петлюру суворій критиці, його звинуватили у «любові до парадів, до зовнішніх ефектів, у його нездатності до організації праці, у його неуцтві у військових справах, його метушливості і саморекламі». Я. Тинченко, з огляду на повідомлення начальника канцелярії С. Письменного про С. Петлюру, зазначив: «Він став людиною, яку, кажучи сучасними термінами, «викинули» із великої політики і все це зроблено руками В. Винниченка. Хоча С. Петлюра був «людиною широко знаною та надзвичайно авторитетною у військових колах, людиною, політика якої найбільш відверто вела до розриву з усім ворожим Україні, людиною, яка більш за всіх спричинилася до конфлікту Центральної Ради та Раднаркому» [5, с. 22-23]. В. Винниченко усуненням С. Петлюри з посади намагався вирішити конфлікт між Раднаркомом та УЦР. Тим більше ця ситуація загострилася після листа Й. Сталіна «К украинцам тыла и фронта», де той безпосередньо вказав на С. Петлюру і його політику, що породили вищевказаний конфлікт» [5, с.18]. Наслідки конфлікту відомі – вони послабили боєздатність війська УЦР в обороні країни від агресора.

Висновки. Тож-бо матеріали проведеного дослідження підтверджують прагнення російських загарбників створити нову російську імперію. При цьому застосовуючи різні засоби, включаючи жорстокість, обман, підступність. Україні, яка проголосила незалежність, необхідно сформувати модерні Збройні Сили, здатні захистити власні незалежність і суверенітет, та об'єднати усі зусилля у боротьбі з агресором.

Список використаних джерел:

1. Кравчук М. В. Уроки російсько-українських війн на початку ХХ ст. (історико-правове дослідження). *Матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції «Російсько-українська війна: право, безпека, світ»*, (м. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет, 29–30 квітня 2022 р.). Тернопіль: Університетська думка, 2022. С. 72–79. URL: <http://confuf.wunu.edu.ua/index.php/confuf/article/view/890> (дата звернення 10 липня 2022).
2. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В.. «Братня» навала. Війни росії проти України XII–XXI ст. Видання друге. Київ, 2018. 248 с.
3. Яблонський В. Від влад п'ятьох до диктатури одного. Історично-політичний аналіз Директорії УНР. К.: «Альтерпрес». 2001. 160 с.
4. Кравчук М. В. Правові основи будівництва Національних Збройних Сил України в 1914–1993 рр. (Орг., структура, штати): Іст.-правове дослідження. Івано-Франківськ-Коломия: Плай; Видавничо-поліграфічне товариство «Вік», 1997. 292 с.
5. Тинченко Я. Перша українсько-більшовицька війна (грудень 1917 – березень 1918). Київ–Львів. 1996. 372 с.
6. Требін М. Принципи життєдіяльності Збройних Сил України. *Універсум*. 1999. № 7–8.

ЗАКОНОДАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

ЛЕТНЯК Ірина Андріївна,
*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету (м. Тернопіль)*

Постановка проблеми. У наш непростий для держави і суспільства час є досить актуальним дослідження подій, які відбувалися на теренах України, зокрема Української революції 1917–1921 років. Важливою у цей період є законодавча діяльність Західноукраїнської Народної Республіки (далі – ЗУНР), яка є предметом дослідження багатьох науковців. Варто зазначити, що у той період законодавча діяльність ЗУНР була обумовлена станом її правової системи, яка перебувала тоді у процесі свого становлення та активного розвитку. Важливим є і те, що вагому роль в законодавчій діяльності ЗУНР відіграли міжнародні відносини, оскільки визнання Західноукраїнської Народної Республіки самостійною державою було пріоритетним предметом міжнародних конференцій, договорів та численних переговорів, в яких також брали участь представники ЗУНР.

Даною тематикою цікавилися та досліджували багато авторитетних вчених, зокрема: Ю. Бисага, І. Бойко, О. Вівчаренко, О. Копиленко, М. Костицький, М. Кравчук, В. Кульчицький, О. Маланій, О. Мироненко, А. Мицак, В. Пилипів, Б. Тищик, В. Чехович, І. Усенко, В. Ухач та інші дослідники.

Метою дослідження є найважливіші аспекти законодавчої діяльності ЗУНР, вирішальні кроки та риси цього процесу на тлі Української революції 1917–1921 років.

Виклад основного матеріалу. Дослідження законодавчої діяльності ЗУНР, на нашу думку, слід розпочати із окреслення умов такої діяльності. Тут доцільно виділити, що з моменту створення ЗУНР опинилася у складних військово-політичних та міжнародних умовах, які значно ускладнювали процес врегулювання внутрішньої політики в державі. Тогочасні відносини у суспільстві потребували чіткого та правильного врегулювання, а тому ЗУНР спочатку використовувала законодавство Австро-Угорщини у тих випадках, якщо воно не суперечило принципам, інтересам української держави.

М. Кравчук справедливо зазначив: «У цей час найбільшого розвитку набув «національно-визвольний рух», претендуючи на створення власної держави, який зніціював «процес демократизації армії, що почав набувати відкритої збройної боротьби»» [6, с. 74]. Початком законодавчої діяльності ЗУНР стала ухвала 13 листопада 1918 року Тимчасового Основного закону про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської імперії. Даний законодавчий акт ставив на меті перебрання виконавчої влади Державним секретаріатом, а Українська Національна Рада (далі – УН Рада) зберегла законодавчу і контрольну владу. Відповідно до п'ятого артикула цього закону, гербом ЗУНР став золотий лев на синьому полі, який був обернений у праву сторону, а держа-

вним прапором – синьо-жовтий стяг, а сама державна печатка складалася з герба, який мав напис навколо нього «Західноукраїнська Народна Республіка».

Саме це стало початком законодавчої діяльності ЗУНР як самостійної держави. Далі уряд ухвалює низку законів: про організацію Української Галицької Армії (УГА) (13 листопада 1918 р.), про тимчасову адміністрацію ЗУНР (15 листопада 1918 р.) та про тимчасову організацію судів (16 листопада 1918 р.), які відгравали досить важливу роль на той час [1, с. 17-18].

Важливий вклад у законодавчу діяльність ЗУНР вніс К. Левицький, який перебував на посаді голови Державного Секретаріату, за професією правник, адвокат. Саме він був серед авторів низки законопроектів про основи державного устрою, військову, грошову, аграрну та інші реформи, які були ухвалені вже після його відставки. Ключовими законами, які були прийняті за його активної участі, були закони ЗУНР «Про Сойм», «Про громадянські права», Земельний закон тощо [1, с. 26]. Також за його ініціативи було прийнято низку рішень, які стосувалися державного будівництва на території ЗУНР. Під його впливом сформовано досить чітку систему місцевих органів влади і управління. Приблизно у той же час К. Левицький забезпечив правове регулювання військово-адміністративних інститутів, а також існуючих національно-територіальних самоуправ Східної Галичини. Такий важливий крок дозволив уникнути надмірного бюрократизму та правового нігілізму в ЗУНР.

Згодом, у 1919 році економічно-зруйнований війною регіон перебував перед загрозою голоду. Саме тому влада ЗУНР створила так званий продовольчий сектор, який враховував запаси всіх продуктів, а також предметів першої необхідності та організував їх розподіл між населенням. Заборона вуличного харчування, запровадження дводенної дієти (без м'яса) на тиждень, відкриття дешевих і безкоштовних їдалень для бідних, дітей і старих. У той же час відбулися значні зміни у сферах охорони здоров'я та освіти. Були відкриті лікарні, поліклініки, школи. Обов'язковими предметами в школі стали українська мова, українська географія та історія. Також передбачено право етнічних меншин навчатися рідною мовою. Закон «Про шкільництва» від 13 лютого 1919 року надав школам державний статус, дозволивши при цьому створювати приватні школи. Також в галузі освіти був виданий закон «Про полегшення учителів середніх шкіл при іспитах», розпорядження «В справі приватних шкіл» та багато інших важливих нормативно-правових актів.

Досить важливим на міжнародній арені та не менш значущим для ЗУНР, стає оприлюднений у квітні 1919 року закон про громадянство та правовий статус іноземців, а також наказ, що містив перелік особливих вимог до працівників державних органів. Тобто, ними могли бути лише громадяни України, які «поводились бездоганно», володіли українською мовою та принаймні однією мовою національних меншин і «віком не старше сорока років на момент вступу на роботу». Даний закон зазначав, що не могли стати державними службовцями ті, хто притягувався до кримінальної відповідальності, ті, хто порушував громадський порядок, мораль чи приватні інтереси, ті, хто мав борги, ті, чий дії «викликали суспільне обурення». Як бачимо, у даний період уже були позитивні зрушення в регулюванні відносин у суспільстві. Прийняті на роботу державні

службовці повинні пройти річне стажування, а потім скласти усні та письмові іспити на знання законодавства, вміння користуватися законодавством, вміння складати відповідні документи, знати свої права та обов'язки.

Згодом була видана резолюція УН Ради, згідно з якою, на теренах ЗУНР мало вживатися старе австрійське законодавство в галузі цивільного, кримінального та процесуального права, якщо воно не суперечило інтересам Української Держави. Законодавча система Австрійської імперії по праву вважалася однією з основних щодо забезпечення стабільності країни до моменту прийняття власного законодавства.

Характерною рисою законодавчої діяльності ЗУНР є її соціальна спрямованість. Одним із найважливіших соціально-економічних питань у державі залишалося земельне питання та його правове вирішення. Аграрне питання ЗУНР мало не лише економічне, а й політичне значення. Земельна реформа на селі була започаткована Законом «Про привласнення великих феодальних маєтностей». Він встановлював порядок конфіскації землі великих поміщиків. Зокрема, державні землі було передано у тимчасове управління районним земельним комітетам і виділено селянам. Важливим є те, що закон «Про земельну реформу» від 14 квітня 1919 року мав завершити процес вирішення земельної проблеми ЗУНР, який дійсно врегулював її на досить тривалий час.

У системі законодавчих актів ЗУНР варто також виділити проект Конституції ЗУНР. Він був підготовлений на замовлення уряду Є. Петрушевича С. Дністрянським і став значним кроком у розбудові правової, демократичної держави. Конституційний проект мав досить оригінальну структуру для того часу: 130 параграфів логічно об'єднаних у три глави: «Держава і право», «Державна влада» та «Право народів на самовизначення» [10, с. 288]. Варто зазначити, що досить подібними із сучасними є погляди на те, якою має бути держава, відповідно до проекту Конституції ЗУНР. Зокрема, ЗУНР мала стати правовою, демократичною державою, а також основою піклування держави були права та свободи людини, поділ влади на три гілки (законодавчу, виконавчу та судову).

Висновки. Отже, враховуючи вищезазначене, вважаємо, що історичний досвід ЗУНР у сфері законодавчої діяльності варто використати у сучасній науці й практиці законотворчості України, оскільки серед нормативно-правових актів важливе місце посідали закони, якість яких була достатньо високою. Крім того, необхідно підкреслити, що в період війни державна влада ЗУНР надавала переваги законодавчому регулюванню суспільних відносин, а не принципу доцільності. Разом з тим, доцільно виділити і недоліки законодавчої діяльності ЗУНР. По-перше, способи закріплення процедури реалізації законів у ЗУНР потребували вдосконалення. По-друге, закони ЗУНР були б досконалішими, якби належно був врегульований законодавчий процес, закріплені правила і процедури законодавчої техніки.

Науковий керівник: Кравчук М. В., к. ю. н., доц., доктор права Українського вільного університету, завідувач кафедри теорії та історії держави і права ЗУНУ, Заслужений юрист України.

Список використаних джерел:

1. Західно-Українська Народна Республіка та її місце в історії українського державотворення (до 100-річчя проголошення): збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції (м. Львів, 1.11.2018). Львів, 2018. Вип. 2. 280 с.
2. Кравчук М. В. Армія в державотворенні Західноукраїнської народної Республіки: організаційно-правові основи. *Актуальні проблеми правознавства. Збірник наукових праць ЮФ ТНЕУ*. Тернопіль. 2017. Випуск 3. С. 25–30.
3. Кравчук М. В. Військова політика в державотворенні Західноукраїнської Народної Республіки. *I Всеукраїнські наукові читання, присвячені пам'яті академіка С. Дністрянського. «Західноукраїнська Народна Республіка - п'ємонт українського державотворення» (до 100-річчя Західноукраїнської Народної Республіки)*. Матеріали Всеукраїнського круглого столу (м. Тернопіль, кафедра теорії та історії держави і права Тернопільського національного економічного університету 13 квітня 2018 р.). Тенденції і перспективи розвитку інститутів права та держави: збірник матеріалів юридичної науково-практичної Інтернет-конференції «Актуальна юриспруденція», (м. Київ, 19 квітня 2018 року). Тези наукових доповідей. К., 2018. С. 216–222.
4. Кравчук М. В. Організаційно-правові засади державного будівництва в період ЗУНР *Актуальні питання права та правової держави: наукова дискусія: збірник матеріалів юридичної науково-практичної Інтернет-конференції «Актуальна юриспруденція», (м. Київ, 11 грудня 2013 року)*. Тези наукових доповідей. К., 2013. С. 301–318.
5. Кравчук М. В. Теорія держави і права (опорні конспекти): навчальний посібник для студ. 3-є вид., змін. й доп. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 524 с.
6. Кравчук М. В. Уроки російсько-українських війн на початку ХХ ст. (історико-правове дослідження). *Російсько-українська війна: право, безпека, світ: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, (м. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет, 29–30 квітня 2022 р.)*. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. С. 72–79.
7. Стечишин А. В. Державотворча діяльність К. Левицького в умовах становлення і розвитку ЗУНР. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*, № 7, 2019. С. 54–62.
8. Стечишин А. В. Кость Левицький – творець національного інституту жандармерії ЗУНР. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2017. № 3. С. 115–122.
9. Ухач В. З. «Найголовніша жура нашої влади»: земельна реформа у державотворенні ЗУНР (ЗОУНР). *Актуальна юриспруденція*. 2018. URL: <https://legalactivity.com.ua/index.php?option=com>.
10. Фігун Н. І. Правова характеристика проекту Конституції ЗУНР Станіслава Дністрянського. *Актуальна юриспруденція*. Київ, 2018. С. 288–290.
11. Чубата М. В. Особливості становлення законодавства за доби Західно-Української Народної Республіки у науковому доробку м. Чубатого та м. Лозинського. *PublishingHouse «BaltijaPublishing»*, 2020. С. 72–76.

ВИТОКИ СУЧАСНОГО НЕОНАЦИЗМУ В РЕАЛІЗАЦІЇ ГЕОПОЛІТИКИ РОСІЇ НА ПРИКЛАДІ КОНЦЕПЦІЇ «МЕРТВОЇ ВОДИ»

ЛПКАН Володимир Анатолійович,
д. ю. н., професор, докторант відділу
правових проблем політології
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України
(м. Київ)

Агресивна та варварська війна путінського режиму проти Української держави поставила багато питань, які раніше порушувалися лише в наукових публікаціях і в рамках круглих столів, але на жаль не стали об'єктом вивчення політичних інститутів нашого суспільства з подальшою операціоналізацією в безпосередній політико-безпековій діяльності.

Передусім, це питання:

- за що воює путінський режим проти суверенної держави,
- які справжні цілі путінського режиму.

Для дослідження мною було застосовано *ретроспективний аналіз*.

Після розпаду радянської імперії було утворено Російську Федерацію, яка потребувала з-поміж багатьох інших, теоретичних концепцій забезпечення безпеки та сталого розвитку, нової організації громадянського суспільства та її політичних інститутів.

Так, у 1990 роках було розроблено документ під назвою «Концепція суспільної безпеки «Мертва вода»». Російською мовою скорочена назва таким чином, що за початковими літерами «КОБа» виходила справжня кличка того «героя», якого зараз возвеличують в рамках путінського режиму і досі вважають ефективним управлінцем – *Й. Сталіна*.

Змістовно, концепція *мертвої води* ґрунтується на віршах придворного царського поета *О. Пушкіна*, який в поемі «Руслан і Людмила» відзначив, що якщо полити криваві рани **«мертвою водою»**, то рани переставили кровоточити; лише після цього слід було поливати живою водою, саме тоді герої поеми оживали. Без мертвої води через незагоєні рани герой знову міг загинути [1].

У цілому відзначу, що в руських казках дуже часто згадується **жива вода і мертва вода**.

Мертва вода використовувалася у двох цілях [2]:

- 1) її давали пити усілякій нечисті (Змію Гориничу) перед битвою і під час відпочинку між боями – від цього нечисть слабшала;
- 2) перед використанням живої води для відродження до життя, мертвою водою зрошували рани і відновлювали цілісність пораненого або ж навіть пошматованого мертвого тіла (*наприклад*: з метою, щоб оживити мертвого господаря, вовк із казки «Казка про Івана-царевича, Жар-Птицю і Сірого вовка», який охороняв Івана Царевича, спочатку полив його **мертвою водою**, яка мала зажи-

вити усі смертельні рани, а вже потім живою водою, яка власне й оживила царевича [3].

Засновник порівняльно-типологічного методу у фольклористиці *В. Пропп* також при дослідженні руських казок і формуванні певної нарративної схеми запропонував своє бачення **змісту мертвої води**: «Якщо висловлені пропозиції є вірними, то це пояснює, чому героя спочатку обприскують мертвою водою, а потім живою. Мертва вода його немов добиває, перетворює його в остаточного мерця. Це своєрідний похоронний обряд, який відповідає обсіпання землею. Тільки зараз – він справжній мрець, а не істота, яка вітає між двома світами, яка може повернутися вампіром. Тільки тепер, після скроплення мертвою водою, ця жива вода буде діяти» [4].

Отже стверджую, що **концепція мертвої води виступає одним із джерел формування сучасних неонацистських геополітичних доктрин, які продовжує реалізовувати путінський режим.**

Будова руського світу і відповідна діяльність політичних інститутів наперед визначена, що я можу, з урахуванням опрацювання чисельного матеріалу стосовно змісту російських народних казок та лібрето ключових опер, і сучасного контексту кризь призму концепції мертвої води, подати у наступній формі та авторській інтерпретації:

- **денацифікація і демілітаризація** – це є скроплення мертвою водою на рани. Рани – це українство, українська територія, яка визнається і ідентифікується Росією виключно власною територією, а нарід «українці» – це ті руські люди, що заблукали темрявою та оманливим шляхами західних цінностей, підпали від плив колективного заходу. Тобто в розумінні послідовників путінського режиму і авторів неонацистських концепцій саме по собі українство є раною на їхньому тілі, а відповідне бажання українців мати власну культуру і взагалі ідентичність інтерпретується в якості українізації, з якою потрібно врешті-решт покінчити (Валуєвський циркуляр від 30 липня 1863 р., Емський указу від 30 травня 1876, Столипінська реформа тощо). Саме українізацію і маніфестацію української ідентичності свого часу також відверто і жорстоко продовжував заперечувати і усіляко придушувати Сталін у 1930 роках: саме тому він організував голодомор, депортацію. Тобто українська ідентичність і українство для росіян це зяюча рана, тому її потрібно збризнути *мертвою водою*;

- **мертва вода** – це фізичне повне знищення абсолютно усього українського (мистецтва, культури, поезії, кіно), україномовного, національного – усього, що має навіть подобу і напрям до набуття українством власної ідентичності. Факт існування незалежної та соборної самостійної держави абсолютно заперечується, а якщо його немає, то саме Українська держава є найпершим і найнеобхіднішим елементом для знищення. Бо з позицій даної концепції знищити не можна того, що не існує, а в уявленні путінського режиму, України як окремого суб'єкта міжнародних відносин не існує. Отже для них це не знищення, і підготовка до очищення власної території і власного народу, який став не на той шлях. Мертва вода має повністю добити і докнати українську державу, перетворити її на суцільний попіл, на остаточного мерця. Тому війна (представники путінського режиму називають її «спеціальною військовою операцією») – це

своєрідний похоронний обряд Української держави, який відповідає обсіпанню землею. Ось чому бомбардування мирних міст, пологових будинків, торговельних центрів, дитячих садків та шкіл, переповнених цивільними людьми залізничних вокзалів, мародерство, геноцид, згвалтування, депортація, фільтраційні табори, катування, пограбування тощо є засобами перетворення української нації на справжнього мерця, тобто на ту націю, яка вже не зможе отямитися, відновитися, відродитися і навіть існувати нехай і зрабованою, але все одно нацією. Жодної реінкарнації в даному контексті не передбачено, на додаток для чого додатково утворено мережу фільтраційних таборів. Отже повне знищення, тотальна ліквідація держави, її інститутів, громадян, інфраструктури – це і є мертва вода. Ось чому не потрібно шукати простих відповідей та керуватися формальною логікою, критеріями прагматизму, розраховувати економічний сенс санкцій і всіх пакетів, марно сподіватись на якийсь рух зсередини країни тощо і на підставі цього будувати гіпотетичні сценарії, коли Росія сяде за стіл переговорів, коли санкція нарешті справлять вплив або ж що наступного разу «бомбитиме» руська армія чи на яку наступну країну вона нападатиме;

• **антинаціональне щодо власного населення і проросійське керівництво** – тільки тоді, після скроплення мертвою водою, коли: все українське буде докорінно знищено вщерть; уконституйовано нейтральний статус; знищено будь-які навіть гіпотетичні спроби спротиву через демілітаризацію; проведено денацифікацію, тобто організовано ретроградну трансформацію з нації до населення, етнографічної маси (за М. Міхновським [5]); сформовано рабський менталітет і рабську душу, – жива вода почне діяти. Цей початок скроплення живою водою виявляється, на думку росіян, у формуванні та влитті решток біоістот після тотального знищення Української держави, які органічно, на їх думку, інтегруються до руського світу, до руської цивілізації у форматі підросійської України.

Із цього приводу свого часу ідеолог інтегрального соціал-націоналізму Я. Стецько писав, що москво-комунізм є окупантським продуктом для поневолення чи експлуатації багатств України та визиску праці українських людей [6]. Тож прагнення російського режиму знищити Українську Державу має свою давню історію і завдання нашого покоління цю історію покінчити, а почати нову сторінку відновлення власної державності.

Висновки

1. *Мета путінського режиму – повна ліквідація українства.* Не слід впадати в оманливі мрії, користуватися логікою або прагматизмом. Це невірні інструменти для прогнозування діяльності путінського режиму.

2. *Європа перебуває в прямій небезпеці свого існування.* Механізм мертвої води, за умови програшу України, буде застосований до усього «геополітичного простору», який на думку неонацистів може бути різним за своїм складом і не обмежуватись «пострадянським простором».

3. *Реалізація концепції «Російська імперія версія 3.0» можлива за умови відгородження Європи від прямої **силової** допомоги Україні.* Відсутність силової підтримки Української держави реальними силами, а не лише засобами, поєднана із низкою гами інших чинників, утворюють можливість не лише відновити

проект Російської імперії 3.0, а й стати творцем нового світового порядку, засадою якого стане концепція руського світу, на базі якого відбудеться поглинання руською цивілізацією всіх інших націй та народів на європейському континенті. Стосовно ж інших просторів і європейських держав, то їхнє *поневолення і загартування* за таких умов буде *питанням лише часу*, а не самого факту.

4. *Переговори з путінським режимом можливі лише з позиції сили.* Коли у нашої держави буде сила і спроможність її застосувати для реалізації національних інтересів, тоді є доцільним проводити переговори. Інші формати – обман, фарисейство і державна зрада, спроби «домовитись» з окремими особами для реалізації власних бізнесових інтересів.

5. *Переродження українства можливе не лише через перемогу над ворогом, а й через докорінну роботу над внутрішнім світом і культурою нації.* Без ліквідації корупції як системоутворюючого чинника функціонування нашої держави, ми формуємо умови для майбутніх громадянських війн, створюємо засади до дисбалансу інституційної спроможності щодо творення геостратегії сучасної Української держави.

Нині я чітко змоделював за допомогою екстраполяційної моделі, як прості, на перший, примітивний погляд, казки формують сучасні деструктивні доктрини, зокрема «мертвої води», і реалізуються на практиці за неможливості ефективної діяльності міжнародних інституцій і зайвій бюрократизації щодо силового вирішення і розв'язання ситуації на театрі воєнних дій.

На даному етапі констатую: **силі може протистояти лише сила.**

Добро має перемогти вселенське зло. Слава Україні!

Список використаних джерел:

1. Пушкин А. Руслан и Людмила. URL: <https://ilibrary.ru/text/440/p.7/index.html>.
2. Мёртвая вода. М., 1992.
3. Афанасьев А. Н. Народные русские сказки: В 3 т. Лит. памятники. М.: Наука, 1984–1985.
4. Пропп В. Я. Исторические корни волшебной сказки. Л.: Изд-во ЛГУ, 1986. 364 с.
5. Сніп. 1912. 21 жовтня.
6. Стецько Я. Без національної революції немає соціальної. URL: <http://www.vatra.cc/nashi-klasyky/yaroslav-stetsko-bez-natsionalnoyi-revoljutsiyi-nemaye-sotsiyalnoyi.html>.

УКРАЇНСЬКО-БІЛОРУСЬКІ ВІДНОСИНИ НА ПОЧАТКУ ХХ ст.: ІСТОРИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

МАРЦІЯСЬ Ірина Ігорівна,
*аспірантка кафедри теорії
та історії держави і права
Західноукраїнського національного
університету (м. Тернопіль)*

Постановка проблеми та актуальність. Зовнішньополітична діяльність держави та міжнародні відносини є одним з найважливіших факторів її становлення та розвитку. Так, Україна не є винятком, особливо враховуючи досвід державотворення та демократичної революції 1917–1920 років, а саме утворення самостійної держави, налагодження внутрішньої та розвиток зовнішньополітичної сфери.

Дослідження даного етапу є надзвичайно актуальним для вирішення проблем у сучасній Україні, особливо враховуючи обставини як 2014 року: анексію Криму та збройну агресію на сході нашої держави, так і 2022 року: повномасштабну війну проти України. Відтак, важливо враховувати вплив міжнародної спільноти та міждержавних відносин на хід війни та збереження незалежності країни. До того ж прорахувати усі можливі ризики, зокрема з півночі.

Так, українсько-білоруські відносини є доволі складними та дискусійними, зокрема протягом останніх років. Адже саме Білорусь з початку російської агресії виступала третьою стороною у процесі врегулювання російсько-українського конфлікту, а зараз все ж підтримує Російську Федерацію.

Рівень розробки проблематики. Дослідження українсько-білоруських відносин знайшло своє відображення у працях низки науковців, серед них: В. Мартиненко, В. Матвієнко, В. Головченко, Г. Дедунін, І. Матяш та інші.

Мета дослідження. Метою роботи є провести дослідження українсько-білоруських відносин у 1917–1921 рр. та особливостей зовнішньополітичного вектору України та Білорусі.

Завдання дослідження. Для реалізації мети необхідно визначити основні етапи становлення та розвитку відносин між Україною та Білоруссю у 1917–1921 рр., окреслити їх характерні особливості, а також охарактеризувати досягнення та прорахунки тогочасних еліт.

Викладення основного матеріалу. З білорусами нас поєднує спільне історичне коріння, а також спільна боротьба проти колонізаторської імперської політики та спроби асиміляції народів зі сторони росії. Так, на завершальному етапі Першої світової війни, що створило сприятливі умови для розвитку національних рухів на теренах наших держав утворились Українська Народна Республіка (далі – УНР) та Білоруська Народна Республіка (далі – БНР). Відтак, обидві країни були у схожих ситуаціях, до того ж українські та білоруські політичні сили мали схожі принципи та вектори розвитку націоналістичних рухів. А

головне – спільна мета – збереження власної державності, де важливим є налагодження відносин з найближчими сусідами.

Вже на початку ХХ ст. політичні еліти України та Білорусі співпрацювали в рамках Союзу автономістів, Союзу народів, Ліги іноземницьких народів Росії та З'їзду народів Росії. Однак, безпосереднє співробітництво між УНР та БНР бере свій початок у квітні 1918 року, коли до Києва прибула дипломатична білоруська місія з метою налагодити зв'язки з українським урядом та отримати визнання з боку УНР [1]. Проте, українські політики були зацікавлені у створенні дружньої сусідньої держави, однак, не поспішали визнавати БНР відповідно до змісту III-ї Уставної Грамоти. Перш за все, уряд УНР посилався на умови Брест-Литовського договору, а відтак, неузгодженим моментом виступали спірні території біля кордонів – частина Полісся, яка знаходилась під німецькою окупацією та була передана УНР, що суперечило положенням III-ї Уставної Грамоти, які мали на меті об'єднати території з білоруським нанесенням [2]. Відтак, з метою врегулювання питання кордонів у квітні 1918 року за заявою А. Цвікевича – члена Ради БНР, було створено спеціальну комісію на чолі з А. Ліхнякевичем – членом УЦР [5]. Однак, зазначають науковці, уряд УНР, враховуючи слабкість білоруської держави, хотів розширити свої території якомога далі на північ, зокрема в цілях забезпечення безпеки, особливо у випадку захоплення білоруських територій сусідніми Росією або Польщею. Бажаних результатів діяльності комісії досягти не вдалось. Тому білоруська сторона, не бажаючи загострювати стосунки з УНР, дещо змістили вектор розвитку дипломатичних стосунків на економічні зв'язки між державами. Так, у травні вдалось домовитись про створення окремого органу, основною метою діяльності якого було б врегулювання торгівельних відносин між республіками, що було передумовою укладання торгівельної угоди [1].

Так, якщо раніше питання надання фінансової допомоги БНР не було вирішеним, то після зміни влади в Києві, в результаті співпраці білоруської делегації з гетьманським урядом Білоруський комітет біженців отримав фінансову допомогу [2]. До того ж тоді ж було прийнято рішення про заснування білоруської торгівельної палати, яка сприяла укладенню двосторонніх торгівельних договорів.

Більше того, важливим досягненням дипломатичних місій було відкриття консульств. Так, у травні 1918 року в Києві розпочало роботу білоруське консульство на чолі з П. Тремповичем, а у Мінську роботу української дипломатичної установи очолив А. Квасницький [4].

Враховуючи геополітичну ситуацію обох республік та зовнішні загрози з боку сусідніх держав, вже в червні 1918 року вперше прозвучала пропозиція українського уряду встановити федеративні відносини між Українською державою та БНР [3]. Однак, на той момент, це лише стало підставою для відновлення переговорів стосовно неузгоджених прикордонних територій, що не знайшло свого практичного вияву. А білоруська делегація була змушена покинути Київ через урядову кризу у Білорусії. Однак, посилення загрози з боку більшовицької Росії вже осінню 1918 року спонукало повернутись до обговорення питання створення союзу між Україною та Білорусією за для збереження державності.

Так, варто зазначити, що українсько-білоруський союз передбачав створення спільних збройних сил для захисту територій, реалізацію союзного зовнішньополітичного курсу, а також створення єдиних митних правил тощо [3]. Так, Білорусь вбачала в Українській державі союзницю та очікувала підтримки, зокрема фінансової. Натомість, пропонуючи підтримку у створенні незалежної держави та піднесення національної самосвідомості в середовищі білорусів. Тому визнання незалежності білоруської держави вийшло на перший план. Лідери БНР за допомогою уряду П. Скоропадського намагались отримати визнання своєї державності Німеччиною. Однак, ані німці, ані українці не поспішали приймати рішення у вирішенні цього питання, відтак, в листопаді 1918 року білоруська делегація знову повернулася у Білорусь, так і не отримавши бажаного результату [2].

Повернувшись до українського дипломатичного напрямку білоруська делегація після чергової зміни влади в Києві. А. Цвікевич на чолі делегації прибув в Україну для налагодження контактів з Директорією і підтримання торгівельних зв'язків між державами [3]. Переговори були досить успішними, українська сторона навіть надала грошову позику БНР. Відтак, співпраця між білоруською та українськими урядами посилилась, особливо у напрямку створення союзу. Так, на початку жовтня відбулась зустріч з С. Петлюрою, однак плани дипломатів реалізувати не вдалось, зокрема у зв'язку з наступом денікінців [1]. Зростання зовнішньої загрози державності та загалом погіршення ситуації спонукали главу уряду Директорії укласти Варшавський договір, який ігнорував інтереси БНР. А вже у жовтні 1920 року під час переговорів у Латвії білоруси спільно з українцями намагались виступити зі спільною заявою та відстояти свої позиції, однак зазнали невдачі [1]. А Ризький договір 1921 року звів нанівець становище України та Білорусі на міжнародній арені. Відтак, не вдалось реалізувати задумане.

Висновки. Таким чином, українська та білоруська республіки на початку ХХ ст. знаходились у схожих ситуаціях, боролись за збереження державності та визнання на міжнародній арені. Однак, дипломатична співпраця не увінчалась бажаним успіхом у зв'язку з певною непослідовністю у зовнішній стратегії, зокрема української сторони. До того ж у пошуках підтримки та допомоги політичні еліти тогочасної України не вважали Білорусь надійним сильним партнером з об'єктивних причин. Хоча, враховуючи і геополітичну ситуацію, і посилення зовнішньої загрози, ефективна співпраця та допомога могли позитивно вплинути на становище республік. Відтак, доцільно враховувати досвід минулого та не допустити схожих помилок сьогодні.

Список використаних джерел:

1. Головченко В. Українська держава і Білоруська Народна Республіка: спроба налагодження добросусідських взаємин. *Наукові записки*. Вип.48. 2018. С. 308–325. URL: <https://ipiend.gov.ua/wpcontent//2018/07/golovchenko.pdf> (дата звернення 29.07.2022).
2. Дедурін Г. Український напрямок зовнішньої політики БНР (1918–1921 рр.). *Наукові записки: Серія «Історія»*. 2017. С. 107–112.

3. Мартиненко В. До питання українсько-білоруських стосунків наприкінці 1917 – на початку 1918 р. *Література та культура Полісся*: зб. наук. пр. Ніжин, 2002. Вип. 17. С. 166–168.

4. Матяш І. Перші білоруські представництва в Україні (1918 р.): спроба встановлення дипломатичних відносин між УНР і БНР (романтика сподівань і реалії буття). *Україна дипломатична*. Випуск ХІХ. 2020. С. 76–95.

5. Панько О. Питання державного кордону в білорусько-українських переговорах 1918 р. *Проблеми слов'язознавства*, 2002. Вип. 52. С. 65–72. URL: <http://prima.lnu.edu.ua/slavistyka/n52/06.pdf> (дата звернення 29.07.2022).

ПОРТАЛ ДІЯ ЧАСТКОВО ДУБЛЮВАТИМЕ ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

МАРЧЕНКО Віктор Борисович,
*канд. юрид. наук, доцент, професор
кафедри підприємницького
та корпоративного права КНЕУ
ім. В. Гетьмана (м. Київ)*

Верховна Рада України прийняла у другому читанні законопроект «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо здійснення судочинства в умовах воєнного чи надзвичайного стану» [1].

На момент написання цього тексту законопроект 7315 [2] ще очікує на підписання Президентом України і офіційне оприлюднення, однак його прийняття заслуговує на увагу щонайменше з погляду обумовленості воєнним станом в Україні та з погляду введення окремих інформаційних елементів судочинства у поле дії системи Єдиного державного веб-порталу електронних послуг (Портал Дія). Законопроект 7315 вносить зміни у дві загалом не зв'язані між собою статті Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [3]: ст. 11 «Гласність і відкритість судового процесу» та ст. 128 «Збори суддів».

У даному розгляді ми б хотіли зосередитись лише на першій зміні, яка по суті стосується системи інформаційного забезпечення судового процесу, яке на сьогодні здійснюється через Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему (ЄСІТС), включно із офіційним веб-порталом судової влади. Зміна частково вводить у це поле також Портал Дію. Тепер інформацію про суд, який розглядає справу, сторони спору та предмет позову, місце, дату і час судового засідання, може бути надано також з використанням Єдиного державного веб-порталу електронних послуг, в тому числі з використанням мобільного додатка Порталу Дія (Дія).

Водночас програмними засобами цього веб-порталу, в тому числі мобільного додатка Порталу Дія (Дія), може бути також забезпечено відображення та отримання в електронній формі судового рішення по справі, виконавчого документу, виданого у формі електронного документу, особою, що є стороною по справі та авторизувалась через Портал Дія. Як бачимо, за своєю побудовою нові норми не скасовують попередній порядок, а носять альтернативний характер.

При цьому у пояснювальній записці до законопроекту 7315 зазначається, що надання в такому вигляді інформації не матиме статусу офіційного повідомлення, але учасник судового процесу буде поінформований і зможе в подальшому вжити необхідних заходів для захисту своїх прав та інтересів, в тому числі отримати офіційну інформацію про рух справи, про судові рішення у справі, ознайомитися з матеріалами справи тощо.

Головне науково-експертне управління (ГНЕУ) апарату Верховної ради України у своєму Висновку щодо законопроекту 7315 висловлює ряд зауважень. Зокрема, Єдиний державний веб-портал електронних послуг, в тому числі мобільний додаток Порталу Дія, створювалися для іншої мети, ніж інформування про конкретні судові справи та надання можливості отримання в електронній формі судового рішення по справі, виконавчого документу, виданого у формі електронного документу. По-друге, зазначене надання інформації не матиме статусу офіційного повідомлення. Далі, така інформація буде доступною лише особам, що мають змогу авторизуватись на Порталі Дія. І нарешті, у тексті зміни відсутні вказівки, що ці положення діятимуть виключно в період дії воєнного стану, тобто, вони фактично діятимуть і в мирний час.

Таким чином, запропонована законопроектом 7315 зміна щодо входження Порталу Дія у сферу інформаційного забезпечення судочинства, на наш погляд, викликає ряд питань. Адже фактично окремі елементи такого забезпечення поряд із системою ЄСІТС тепер паралельно здійснюватимуться також Порталом Дія, і не лише у воєнний, але й у мирний період. Тобто, інформаційний ресурс судової влади частково дублюватиметься інформаційним ресурсом виконавчої влади. Системного і логічного пояснення тут не проглядається. Так, інформаційне дублювання – це добре, але це додаткові кошти, а по-друге, охоплює воно чомусь лише одну вузьку ділянку, а не чимало інших, не менш важливих інформаційних ресурсів держави. Інше можливе пояснення, – що така зміна запроваджує своєрідний інформаційний контроль за судочинством з боку Порталу Дія.

Справа у тому, що відразу після 24 лютого 2022 р. доступ до Єдиного державного реєстру судових рішень (ЄДРСР) був закритий [4]. Відновлено доступ до ЄДРСР, так само як і роботу сервісу «Стан розгляду справ», було 20 червня 2022 р. [5]. Ми вже звертали увагу на сумнівну ефективність такого рішення, а також на те, що ні підстав, ні порядку такого закриття доступу законодавством України не передбачено [6]. Оприлюднена інформація свідчить, що таке рішення ухвалив Голова Верховного суду [7]. Таким чином, майже на чотири місяці, за відсутності законодавчих підстав, публічний доступ до інформаційного забезпечення судочинства було обмежено, що ймовірно, суперечить принципам здійснення правосуддя, зокрема й під час воєнного стану. З такого погляду мо-

жна висловити обережне припущення щодо позитивного значення запровадження інформаційного контролю судочинства з боку Порталу Дія, як виключного, і можливо, тимчасового заходу. Однак остаточну оцінку можна буде дати лише за результатами практичної реалізації нововведень, передбачених законопроектом 7315.

Список використаних джерел:

1. Рада ухвалила Закон про здійснення судочинства в умовах воєнного чи надзвичайного стану. ПЛАТФОРМА ЛІГА:ЗАКОН. ЮРЛІГА. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/212832_rada-ukhvalila-zakon-pro-zdysnennya-sudochinstva-v-umovakh-vonnogo-chi-nadzvichaynogo-stanu.
2. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо здійснення судочинства в умовах воєнного чи надзвичайного стану. № 7315 від 26.04.2022. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/ЛІ07329І?an=1>.
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. Офіційний портал ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
4. Публічний доступ до держреєстру судових рішень закритий з початку війни. Finbalance – Інтернет-портал про фінанси та економіку. 11.04.2022. URL: <https://finbalance.com.ua/news/publichniy-dostup-do-derzhrestru-sudovikh-rishen-zakritiy-z-pochatku-viyni>.
5. Державна судова адміністрація України в тестовому режимі відновила доступ до ЄДРСР. Єдиний портал судової влади. ДСА України. 20 червня 2022. URL: <https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/1286014>.
6. Марченко В. Б. Повноваження технічного адміністратора щодо закриття доступу до ЄДРСР в умовах воєнного стану. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/37636?show=full>.
7. Ми всі згуртувалися і намагаємося швидко вирішити питання, що виникають у судовій системі у зв'язку з війною – Голова ВС. Єдиний портал судової влади. Верховний суд. 09 квітня 2022. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1267529>.

УРОКИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІЙН: ІСТОРИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

МЕЛЬНИК Соломія Андріївна,
*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету (м. Тернопіль)*

Постановка проблеми. Важливою та надзвичайно актуальною проблемою на даний час є уроки російсько-українських війн. Актуальність цього поняття не зникне ніколи, бо на долю українського народу випало чимало різних конфліктів, війн, суперечок із сусідньою країною-агресоркою. Повномасштабне вторгнення, яке відбулось 24 лютого 2022 року – не кульмінація збройного конфлікту, який розпочався у 2014 році, а багаторічне продовження боротьби українського народу за збереження незалежності, територіальної цілісності, суверенітету та права нації на існування у своїй державі. За твердженням М. Кравчука: «Сьогодні, у період ведення жорстокої війни росією проти України, історичний досвід особливо важливий. Адже ігнорування історичним досвідом у воєнний час призводить до масових людських втрат. Такі реалії вказують на беззаперечну актуальність цієї тематики» [7, с. 72].

Стан розробки даної теми. Оскільки дана проблема є актуальною, її вивченням, тлумаченням, розробкою, дослідженням займається велика кількість авторів. Зокрема, В. Ковальчук, М. Ковальчук, В. Корнієнко, М. Кравчук, М. Пашков, В. Савченко, та інші. Багато питань потребують поглибленої розробки, бо часто стосуються історії, яка, як нам відомо, переписувалась росіянами з метою створення сприятливих умов для проведення політики зросійщення українців, і яка, відповідно, призводила до втрати українцями ідентичності, національної та правової свідомості.

Об'єктом дослідження. Російсько-українські війни у різні історичні періоди.

Предмет дослідження. Особливості, визначальні риси російсько-українських війн, уроки, які базуються на історичному досвіді і є важливі для сучасної війни.

Мета дослідження. Розкриття і висвітлення сутності, характерних рис, особливостей російсько-українських війн, з'ясування й окреслення організаційно-правових засад їх проведення.

Завдання дослідження: Дослідити російсько-українські війни крізь призму організаційно-правових засад та міжнародно-правових засобів забезпечення міжнародної безпеки.

Виклад матеріалу. Історично та географічно склалось так, що держава, яка межує з Україною, російська федерація, ще з початку своєї історії, навіть не будучи повноцінною державою, вела загарбницьку та завойовницьку політику. Яскравим прикладом є період Руси-України. У той період, коли відбувся занепад державності на українських землях, володимиро-суздальські, московські

князі, скориставшись цим, висунули московського князя Симеона Гордого, який безпідставно проголосив себе «великим князем всея Руси». Українські землі, які були завойовані, ввійшли до складу Московської держави, та в офіційному діловодстві почали називатись суцільним поняттям «Малоросія». У Європі не усвідомлювали невідповідність даних фактів, тому аж до XVIII століття державу називали збірною назвою – Московія. Протягом всіх історичних періодів, незалежно від форми держави, чи то була Московія, чи то московська держава, чи вже російська імперія – дана країна привласнювала культуру, політичну спадщину Руси-України. Це призвело до створення ідеології «братніх народів», «єдиної та неподільної Росії – держави- правонаступниці Київської Русі». На жаль, дана ідеологія протягом століть створювала ілюзію братерства, взаємопідтримки та допомоги, яку досі важко викоринити з українського суспільства [4]. Денаціоналізація, як синонімічне поняття до терміну «зросійщення», відбувалась довго та різними способами, як-от: видання циркулярів, указів, анафем, законів, наказів щодо заборони використання української мови (загалом, українську мову забороняли 134 рази) [6]; перемішування населення; репресії; терор; позбавлення етнічної та національної свідомості громадян [5, с. 101].

Це все призвело до того, що росіяни часто, намагаючись захопити українські території, трактували це з точки зору «визволення» та «об'єднання споконвічно російських земель», і громадяни України, наділені низьким рівнем національної свідомості, або ж позбавлені її зовсім, сприймають це, як справжній порятунок. У книзі В. Брехуненка, В. Ковальчука, М. Ковальчука, В. Корнієнка вказано, що «коріння цих війн сягають XII століття» [1, с. 2]. Отже, для того, щоб уникати таких ситуацій в подальшому, ми повинні діяти так, як казав правник, громадський діяч та активіст С. Стерненко: «Будь-чого російського не має бути серед українців, ми маємо винищувати, випалювати усе в нашій країні, що пов'язане з росією, тому, що це в наших інтересах, тому, що, якщо ми не будемо русофобами, то ми із вами можемо перестати існувати!» [8].

Якщо ж розглядати уроки російсько-українських війн на тлі останнього російського вторгнення в Україну, то побачимо чіткий перехід локальної російської агресії до повномасштабної загарбницької війни [1].

Щодо правової точки зору, то не лише українська юридична спільнота, а й звичайні громадяни усвідомили яскравий приклад того, що гарантії, надані підписаними міжнародними договорами, та вплив міжнародних організації абсолютно ніщо на фоні справжньої війни. Зокрема, Будапештський меморандум, як гарант безпеки України, досі вважається спірною темою для дискусій. Стосовно характеристики передумов його укладення, то варто наголосити на тому, що на початку 1990-х років на території України було зосереджено 15% світового потенціалу ядерної зброї. Тиск на Україну розпочався з початку проголошення незалежності, бо було зрозуміло, що країна зможе досягти визнання своєї державності, незалежності, суверенітету самостійно, і така забезпеченість ядерною зброєю становила загрозу для інших двох держав, які теж знаходились у ТОП-3 за ядерною забезпеченістю – США та РФ. Тогочасне керівництво, зокрема, Президент України Леонід Кравчук та його наступник – Леонід Кучма, не чинили

тотального опору, а підписали Тресторонній меморандум у 1994 році в м. Будапешт та ратифікували його. Відповідно до нього було передбачено вивезення ядерних боеголовок до рф. Натомість, російська федерація, Сполучені Штати Америки, Сполучене Королівство Великої Британії зобов'язувалось поважати суверенітет, незалежність, чинні кордони України; окрім цілого ряду зобов'язань, є те, яке стало ключовим пунктом, що абсолютно знецінив силу даного меморандуму – а це те, що «...підтверджують їх зобов'язання утримуватися від загрози силою чи її використання проти територіальної цілісності чи політичної незалежності України, і що ніяка їхня зброя ніколи не буде використовуватися проти України, крім цілей самооборони або яким іншим чином згідно зі Статутом Організації Об'єднаних Націй». Фактично, росія порушила договір у 2014 році та досі не несе покарання. Припустимо, що укладення Будапештського меморандуму було неунікним, тоді чому всю ядерну зброю було вивезено на територію РФ?... [3, с. 56].

Така ж ситуація із міжнародними організаціями типу «Червоного Хреста». З початку повномасштабного вторгнення його діяльність викликала багато суперечок серед суспільства. Виникла велика розбіжність між очікуваннями та реальними діями цієї організації. Основні нарікання полягають у тому, що представники «Червоного Хреста» не надають інформації на запити щодо полонених, не відвідують місця їхнього утримання. Також, організація гарантувала безпеку українських захисників, але наразі жоден пункт, із прийнятих вище зобов'язань, не виконано. Отже, потрібно змінювати безпекові заходи і засоби та гарантії у системі міжнародного права [2].

Висновки. Російсько-українські війни щоразу нам нагадують, що нашої русофобії (неприятного, ворожого ставлення до росії та її громадян) недостатньо, і поки кожен житель України не усвідомить своєї належності до української нації, не позиціонуватиме себе як громадянина, націоналіста та патріота, то війна, що триває з 2014 року, буде не останньою. Якщо зараз не відбудуться суттєві зміни у національній свідомості етнічних українців, то таких війн ще буде безліч. Бо, акцентую увагу на тому, що протягом століть український народ примусово асимілювали з російським, а росія – країна, яка завжди мала імперські погляди та прагнула до завоювань, загарбань та підкорень, і, на жаль, це не залежить від правителя, бо зміна політичного режиму не змінить ідеологічного характеру, політики російської федерації, менталітет її народу. А першочерговим, священним обов'язком кожного українця є конституційний обов'язок захищати Вітчизну.

Науковий керівник: Кравчук Микола Володимирович, к. ю. н., доцент, доктор права Українського вільного університету, завідувач кафедри теорії та історії держави і права, Заслужений юрист України.

Список використаних джерел:

1. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала, Війни Росії проти України. XII–XXI ст., Вид. 2. 284 с.

2. Веретільник О. Як (не) допомагає Червоний Хрест українцям під час війни. *Українська правда життя*. 2022. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2022/08/25/250125/3> (дата звернення 1 листопада 2022 р.).

3. Гай-Нижник П. П. Росія проти України (1990–2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення. К.: «МП Леся», 2017. 332 с.

4. Кравчук М. В. Уроки російсько-українських війн на початку ХХ ст. (історико-правове дослідження). *Матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції «Російсько-українська війна: право, безпека, світ»*, (м. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет, 29–30 квітня 2022 р.). Тернопіль: Університетська думка, 2022. С. 72–79. URL: <http://confuf.wunu.edu.ua/index.php/confuf/article/view/890> (дата звернення 3 серпня 2022 р.).

5. Пашков М. Російсько-український конфлікт: фактор відчуження. 6 с. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/rosiiskoukrainskyi-konflikt-faktor-vidchuzhennia> (дата звернення 3 серпня 2022 р.).

6. Русифікація. Wikipedia. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Русифікація> (дата звернення 3 серпня 2022 р.).

7. Українську мову забороняли 134 рази. *Єдність*, 2020. URL: <https://www.ednist.info/news/96690> (дата звернення 3 серпня 2022 р.).

8. Youtube channel “STERNENKO”. URL: https://www.youtube.com/c/STERNENKO/channels?view=49&shelf_id=1 (дата звернення 1 листопада 2022 р.).

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДМЕТУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 201-2 КК УКРАЇНИ (НЕЗАКОННЕ ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ)

МЕТЕЛЬСЬКИЙ Ігор Дмитрович,
к.ю.н., старший викладач кафедри кримінального права та процесу Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль)

БУТРИН Святослав Михайлович,
студент ВСП «Фаховий коледж економіки, права та інформаційних технологій і права» Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль)

Уся специфіка благодійної діяльності полягає у виконанні таких дій, які можуть бути пов'язані із ризиками для життя. Особливістю конфліктів сучасності стало набуття особливого впливу психологічної складової, що є логічним результатом переходу людства від індустріального до інформаційного ладу. Відтак, благодійна роль на сьогодні надзвичайно зросла. Як один із факторів, вона може впливати на припинення війни. Обговорюючи певні особливості бойового конфлікту та окупаційної політики слід звернути увагу на окремі аспекти гуманітарної допомоги та проблем її реалізації населенню на окупованих територіях, чи таких, де ведуться бойові дії. При цьому, особливу важливість мають ті чи інші ознаки, які притаманні кримінальному правопорушенню у сфері пожертв та благодійної допомоги. Вищевказане привертає увагу як національної влади так і міжнародної спільноти та використовується для ідентифікації особливих ознак [1, с. 4].

Треба бути готовими до того, що у зоні військового протистояння не діятимуть звичні норми і правила. На безумовне дотримання норм національного законодавства та міжнародного права, теж не варто покладатися – хоча це не означає, що ці норми не потрібно знати. Рано чи пізно війни закінчуються і військові злочини розслідуються, винні притягаються до відповідальності. Військове керівництво теж далеко не завжди може убезпечити журналістів на важко контрольованих територіях. Держава не завжди може використати свій дипломатичний та інший потенціал для захисту свого громадянина в іншій країні, не кажучи вже про ситуацію, коли це вирішення за офіційними каналами неможливе або надзвичайно утруднене [2, с. 20].

У зв'язку із цим, а також подіями в Україні після 24 лютого 2022 року, коли російська федерація розгорнула повномасштабну війну проти України, Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 201-2 [8], якою передбачено відповідальність за продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги або укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном, з метою отримання прибутку, вчинені у значному розмірі. Обумовленість таких змін Кримінального кодексу України лежить в площині недобросовісності учасників благодійної діяльності та зловживання певними правами, які надаються їм у зв'язку із провадженням такої діяльності, що якраз набуло поширення під час воєнних дій в Україні.

Особливість складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 Кримінального кодексу України становить його предмет, адже його зміст лежить в площині норм інших нормативно-правових актів, відмінних від Кримінального кодексу України. Також предмет, як один із елементів складу кримінального правопорушення впливає на зміст складу в цілому. Тобто, визначаючи специфіку даного кримінального правопорушення слід виділити його предмет та розібратися із особливостями останнього.

Частина 1 даної статті Кримінального кодексу України передбачає відповідальність за «...продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги або укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном, з метою отримання прибутку, вчинені у значному розмірі...» [8]. При цьому примітка до цієї статті говорить, що «...під гуманітарною допомогою, благодійними жертвами та безоплатною допомогою слід розуміти поняття, визначені Законом України «Про гуманітарну допомогу» та Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації»...» [8]. Це означає, що для правильного розуміння особливостей предмета даного кримінального правопорушення варто звернутися до вказаних нормативно-правових актів.

Так, відповідно до ст. 1 закону України «Про гуманітарну допомогу» під безоплатною допомогою (пересилкою, виконанням робіт, наданням послуг) потрібно розуміти надання гуманітарної допомоги без будь-якої грошової, матеріальної або інших видів компенсацій донорам [9].

Під гуманітарною допомогою згаданий закон пропонує розуміти цільову адресну безоплатну допомогу в грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомогу у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами із гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують її у зв'язку з соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану, зокрема внаслідок стихійного лиха, аварій, епідемій і епізоотій, екологічних, техногенних та інших катастроф, які створюють загрозу для життя і здоров'я населення, або тяжкою хворобою конкретних фізичних осіб, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту [9].

Крім того, згідно із ст. 6 закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», благодійною пожертвою визнається безоплатна передача благодійником коштів, іншого майна, майнових прав у власність бенефіціарів для досягнення певних, наперед обумовлених цілей благодійної діяльності, відповідно до цього Закону [10].

Таким чином, предметом кримінального правопорушення «незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» може бути лише гуманітарна допомога, благодійні пожертви та безоплатна допомога. При цьому особливості різновидів предмету даного кримінального правопорушення необхідно розуміти та аналізувати комплексно, в першу чергу із врахуванням положень, передбачених законом України «Про гуманітарну допомогу» та законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації».

Список використаних джерел:

1. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика України: автореф. дис. д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право». Київ, 2015. С. 6–7.
2. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник. Харків: Право, 2016. 356 с.
3. Плужник О. І. Кримінальне право України. Особлива частина. Конспект лекцій: навчальний посібник. Одеса: ОДУВС, 2013. 33.
4. Кримінальне право України. Особлива частина. Київ-Харків: Юрінком Інтер, Право, 2012. 494 с.
5. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник 4 вид., перероб. і доповн. Харків: Право, 2012. 608 с.
6. Красницький І. В., Горпинюк О. П. Запровадження кримінальних проступків: аналіз змін до законодавства. *Кримінальне та кримінальне процесуальне законодавство у контексті реформи кримінальної юстиції*: матеріали наук.-практ. семінару (31.05.2019 р., м. Львів). Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ. 2019. С. 17–21.
7. Рябчинська О. П. Поняття системи покарань: методологічний вимір. *Держава та регіони*. Серія : Право. 2014. № 2 (44). С. 93–98.
8. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
9. Про гуманітарну допомогу: Закон України від 22.10.1999 № 1192-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 51. ст. 451.
10. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 25. ст. 252.

НЕВДАЛА ДИПЛОМАТІЯ ГЕТЬМАНА ПЕТРА ДОРОШЕНКА НАВКОЛО ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ В ХОДІ МОСКОВСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (1674–1676)

ОЛІЙНИК Юрій Вадимович,
*доктор філософії, асистент кафедри
історії держави, права та політико-
правових учень Львівського
університету імені Івана Франка
(м. Львів)*

В сьогоденний період фатальних подій, коли жахливі епізоди минулого знову стають реальністю, а саме розгортання Російською Федерацією неспровокованої жорстокої війни проти України, українці та їхні союзники зобов'язані обговорювати проблеми історичного характеру, враховувати історичний досвід та аналізувати помилки здійснені на шляху до збереження ідей суверенітету та неподільності вільних розумом та духом держав еталоном яких є Україна. Без сумніву, сьогодні світ потребує більше знань про історію українсько-російських (московських) війн, які беруть свій початок з часів Київської-Русі. Така інформація здатна змінювати світ та налаштовувати людей на критичне осмислення щодо воєн розпочатих відповідним режимом кривавої машини вбивства, яка називає себе державою «Росія». Серед іншого важливим є врахування історичного досвіду та поглядів на державу і право українців, які прагнули змінити хід історії та дати відсіч споконвічному агресору.

Важливим та відверто дискусійним є події, які розгорталися на українських землях в період з 1674 по 1676 років, а саме московсько-українська війна або московсько-козацька війна. Цей конфлікт, як було наведено вище, тривав у 1674–1676 роках між Україною на чолі з гетьманом Петром Дорошенком (із союзниками Османської імперії та Кримського ханства) та Московською державою за підтримки місцевих сепаратистів.

Відомо, що в 1663 році козацька держава розпадається на два окремі гетьманати, розділені Дніпром. Так, після сумнозвісної Чорної ради, на Лівобережжі гетьманом було обрано Івана Брюховецького, а на Правобережжі – Петра Дорошенка.

Серед українських гетьманських родів Дорошенки займають одне з перших місць. Вони дали Україні двох видатних гетьманів. Чимало членів роду посідали генеральні уряди в адміністрації Гетьманщини. В пізніші часи кілька відомих інтелектуалів з роду Дорошенків зробили вагомий внесок у розвиток української нації [1].

Петро Дорошенко був обраний гетьманом України 18 (28) серпня 1665 року за підтримки кримських мурз. Перед тим гетьман Павло Тетеря втік до Польщі, а ще один володар булави – Степан Опара був заарештований за зраду та відправлений новообраним гетьманом Дорошенком польському королю «на знак вірності» [2].

На початку лютого 1667 року гетьман П. Дорошенко дізнався про умови Андрусівського перемир'я між Москвою та Варшавою. Його положення розділяли Україну на сфери впливу царя і короля. Гетьман відразу ж відсилає своїх послів до Бахчисараю для укладення угоди з кримським ханом для надання йому військової допомоги, адже Москва з Варшавою збиралися спільно ввести свої армії до Правобережної України. Зважаючи на те, що кримський хан без свого сюзерена, султана Мегмеда IV, не міг вирішити питань, поставлених перед ним українськими послами, Дорошенко відіслав своїх дипломатів до Туреччини. 6 і 9 липня 1667 року посольство Війська Запорозького на чолі з М. Раткевичем-Портянкою були прийняті султаном в Адріанополі. Вони хотіли домовитися про військову допомогу султана та добитися від нього наказу залежному кримському хану виступити разом із Військом Запорозьким проти Польщі. Проте, 28 жовтня 1667 року Андрусівське перемир'я було ратифіковано царем Олексієм Михайловичем у Москві. Переговорний процес між польським королем і російським царем продовжувався у напрямі остаточного оформлення попередніх домовленостей у вигляді «вічного миру» [3].

У жовтні 1667 року гетьман П. Дорошенко під тиском і за посередництвом кримського хана визнав зверхність польського короля та склав йому присягу під Підгайцями, але вже в січні 1668 року на старшинській раді в Чигирині було ухвалено рішення: «З обох сторін Дніпра жителям бути в з'єднанні й жити би осібно і давати дань Турецькому Царю і Кримському Хану, так само як і Волозький Князь платить, а щоб під рукою Великого Государя (московського царя. – Т.Ч.) і Королівської Величності з цього часу не бувати». Крім того, уряд П. Дорошенка висунув такі умови підданства османському володарю та залежному від нього кримському хану: по-перше, Україна не повинна сплачувати данину; по-друге, султан не має права усувати гетьмана, який обирався на Генеральній раді; по-третє, прислані в Україну турецькі й татарські війська повинні перебувати під командуванням гетьмана; по-четверте, зайняті українсько-турецькими підрозділами землі відходять до Гетьманату, й султан не повинен будувати там фортець та утримувати війська; по-п'яте, кордони Українського гетьманату в результаті спільних дій мають досягати Перемишля, Мінська й Путивля; по-шосте, султан і хан не мають права укладати без згоди гетьмана союзи з Річчю Посполитою та Московською державою; по-сьоме, Константинопольський патріарх повинен вільно обиратися на архієрейському соборі й перебувати на престолі до своєї смерті [3].

Розпочавши за умовами союзу з П. Дорошенком боротьбу проти Речі Посполитої, Османська імперія поступово відвойовувала територію Правобережжя в польського короля. Поразка в цій війні змусила Польщу схилитися до укладення 16 жовтня 1672 р. «капітуляційного» мирного договору з турками. Під час переговорів, які відбувалися у західноукраїнському містечку Бучач, султанські дипломати заявили, що «наш Цезар (султан – Т.Ч.) якщо щось колись взяв, ніколи не віддасть, і то є *pro lege apud Otthomanos*. Шкода тоді і згадувати (полякам. – Т.Ч.) Поділля і Україну, бо то Цезарське, не ваше; але і так ваше не було від незгоди і воєн уставничих з Козаками, і для чого те втратили, чого не мали». Крім того, представники султана під час розмов з поляками висловлю-

валися й щодо права свого монарха на володіння не лише правобережною, але й лівобережною частиною Українського гетьманату [4, с. 225].

Разом з тим відмова польського уряду від більшої частини Правобережної України, відкривала перед лівобережною частиною Гетьманату й Московською державою можливість повернення її під свою владу. Москва, яка, «склавши руки», дивилась на розгром Польщі турками (хоча, на основі Андрусівського і Московського договорів, мала допомогти їй військами), вирішила, що за Бучацьким договором Польща зреклася своїх прав на Правобережну Україну, і тепер намагання російських військ оволодіти даною територією не будуть порушувати Андрусівського перемир'я. Таким чином, Україна вже була розподілена між трьома монархічними державами [4, с. 226].

Петро Дорошенко в січні 1676 року під стінами Чигирини змушений був скласти гетьманські клейноди перед ставлеником-прислужником Москви Іваном Самойловичем. Від цього часу на Москві правили-орудували де-факто бояри від імені недолугого царя Федора Олексієвича Романова. Серед тих бояр виділялася родина Горчакових, нащадків колишніх князів Перемишльських, які мали з Дорошенком віддавна якісь «загадкові» приязні стосунки, як казали, нібито щось родинне [5].

Петро Дорошенко був доволі свідомим борцем за ідеали самостійної, суверенної та незалежної України, однак часто спирався не на свій народ, а на так званих «стратегічних» союзників, які переслідували лише свою вигоду і не переймалися ідеями історичної справедливості. В цьому й була основна хиба дипломатії Петра Дорошенка навколо об'єднання українських земель та причина трагедії, а саме зміцнення Московської держави та тривале перебування українських земель під окупаційною владою.

Відверто сумний історичний досвід вказує на те, що дипломатія не завжди є виходом у розв'язанні війни, тим паче коли сьогодні агресор задається метою знищити українську державу, культуру, самобутність та українське життя. Також потрібно пам'ятати, що сьогодні не друга половина XVII століття, а XXI століття, в якому усі вільні духом народи усвідомлюють небезпеку, яку становить РФ для усього цивілізованого та знають про усі жахливі злочини, які її недовійсько вчиняє в Україні.

Історія в свою чергу показує, що інші способи аніж демонстрація та застосування грубої сили не зупиняють намірів агресора, тому критично необхідним сьогодні є об'єднання цивілізованих держав задля придушення та подальшого знищення військового потенціалу РФ, як носія небезпеки не лише для України, а земної кулі загалом.

Список використаних джерел:

1. Чернецький Є. Дорошенки. *День*. 2012. 26 жовт. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/media/doroshenki> (дата звернення: 17.07.2022).
2. Букет Є. Османська Україна Петра Дорошенка. *АрміяInform* – Інформаційне агентство *АрміяInform*. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/11/09/osmanska-ukrayina-petra-doroshenka/> (дата звернення: 17.07.2022).

3. Чухліб Т. Проти Москви разом із Туреччиною. До 345-річчя укладення українсько-османського союзу гетьманом П. Дорошенком. *День*. 2015. 4 черв. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ukrayina-incognita/proty-moskvy-razom-iz-turechchynoyu> (дата звернення: 17.07.2022).

4. Смолій В., Степанков В., Горобець В., Чухліб Т. Дипломатія на «межі світу»: міжнародні відносини та зовнішня політика Української держави (XVII ст. – 1750-ті рр.). Посібник для університетів. Київ: Вид-во «АМЕННОТЕР» 2016. 320 с.

5. Тріпполя О. Гідність України – найвищий закон! *День*. 2015. 6 жовт. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ukrayina-incognita/gidnist-ukrayini-nayvishchiy-zakon> (дата звернення: 17.07.2022).

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ НАЙМУ ЖИТЛА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ

ПАРАЩУК Лілія Георгіївна,
*к.ю.н., викладач кафедри цивільного
права і процесу юридичного
факультету Західноукраїнського
національного університету
(м. Тернопіль)*

Однією із фундаментальних людських цінностей, поряд із життям та свободою, є приватна власність, забезпечення правової охорони та захисту якої належить до найістотніших світових здобутків. Водночас, як ми спостерігаємо сьогодні, перед обличчям війни може бути знівельована будь-яка людська цінність. Це час, коли право, здається, мовчить, або безсиле захистити тих, для кого воно існує.

З початком повномасштабного російського вторгнення в Україну виникла ситуація, яка викликала необхідність швидкої адаптації приватних власників до нових реалій. Масштабне переселення мешканців областей, в тому числі, Херсонської, Запорізької, які опинились під окупацією, Харківської, Донецької, Миколаївської тощо, що зазнали значного бомбардування, у відносно «спокійні» області спричинило ряд проблем, пов'язаних із здійсненням права власності. Масовий пошук житла для тимчасового проживання, брак пропозицій на ринку оренди житла, стислі строки для його пошуку, завищені ціни на житло, – чинники, що призводять до нерівного становища внутрішньо переміщених осіб та наймодавців. Спостерігається не лише збільшення правопорушень з боку наймодавців, в тому числі пов'язаних із здачею в найм житла неналежної якості, укладенням договору у неналежній формі, отриманням компенсації витрат,

що пов'язані з безоплатним тимчасовим розміщенням внутрішньо переміщених осіб одночасно з отриманням плати від них, а й зловживання належним власником правом шляхом безпідставного завищення цін за найм житла.

У разі укладення договору найму житла внутрішньо переміщеною особою, суттєво завищена плата за найм може становити умову, яка, в розумінні частини 1 статті 233 Цивільного кодексу України, є вкрай невігідною для неї, а сам правочин, враховуючи обставини, які викликали необхідність найму житла, таким, який вчинено особою під впливом тяжкої для неї обставини [1]. У випадку визнання даного правочину недійсним застосовується двостороння реституція. Оскільки одержане за договором найму житла полягає у користуванні ним, наймач зобов'язаний відшкодувати вартість користування за цінами, які існують на момент відшкодування. На наймодавця покладається обов'язок повернення коштів, отриманих за цим правочином. Крім того, якщо у зв'язку із укладенням договору наймачеві завдано збитків та моральної шкоди, вони також підлягають відшкодуванню з боку наймодавця.

Зазначений оспорюваний правочин визнається недійсним за рішенням суду. Тому саме на суд покладається обов'язок прийняти рішення, яке ґрунтуватиметься на принципі верховенства права. Враховуючи рішення Другого сенату Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Публічного акціонерного товариства акціонерний комерційний банк «ІНДУСТРІАЛБАНК» щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 13, частини третьої статті 16 Цивільного кодексу України, в якому Суд наголошує на необхідності тлумачення та застосування словосполучки «а також зловживання правом в інших формах» не відокремлено від інших приписів права, а в їх посутньому взаємозв'язку з нормами Цивільного кодексу України [2], доходимо логічного висновку, що наймодавець з метою уникнення негативних для нього наслідків, може, в тому числі у разі необхідності й за допомогою юридичної консультації фахівця, розумно передбачити, яка ціна плати за найм може в подальшому бути кваліфікована як дія, що порушує межі здійснення його права як наймодавця, в тому числі у формі зловживання правом, та якими можуть бути правові наслідки такої дії.

Статтею 41 Основного Закону України передбачено право кожної особи володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Водночас, у процесі реалізації права власності заборонено використання власності на шкоду правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства [3]. Галузевим законом, яким врегульовано відносини найму (оренди) житла, є Цивільний кодекс України. Крім Глави 59 Кодексу, зазначені відносини регулюються основними засадами цивільного законодавства (стаття 3), які лежать в основі правових норм, спрямованих на забезпечення права приватної власності із врахуванням прав та інтересів інших осіб [1]. Справедливість, добросовісність та розумність, свобода договору – принципи, що передбачають повагу до прав інших осіб, обов'язок співставлення їх інтересів з власними. Крім того, принцип свободи договору сприяє приватним власникам у можливості через договірні конструкції реалізовувати права щодо належної їм власності. Однак, як показала практика, повноцінно можуть зреалізувати зазначений принцип лише

суб'єкти з високим рівнем зрілості правосвідомості, здатні до самообмеження, рівноправної взаємодії із контрагентами.

Б. Карнаух, порівнюючи ще один приватноправовий принцип «дозволено все, що не заборонено законом» з концепцією зловживання правом визнає, що зазначена концепція становить виняток із принципу «дозволено все, що не заборонено законом», оскільки вона фактично припускає, що можуть існувати заборони, які прямо не позначені в законі, однак їх теж слід додержувати. Ці заборони зазвичай виникають «на перетині» двох суб'єктивних цивільних прав, що належать різним особам, тобто в ситуації, коли реалізація свого права однією особою унеможливить або створить перешкоди іншій особі в реалізації належного суб'єктивного права [4, с. 33].

Зловживання правом наймачем може слугувати, згідно частини 3 статті 16 Цивільного кодексу України [1], підставою для відмови судом у захисті його цивільного права та інтересу.

Україна – демократична держава, в якій сформовано потужний клас ефективних приватних власників. Відсутність державного регулювання цін на оренду житла дозволяє їм на власний розсуд з урахуванням основних засад цивільного права реалізовувати належні їм права. Сьогодні від здатності приватних власників до взаємодії, їх, можливо, жертвовності, залежить великою мірою подальша доля українського народу. Оскільки, як показала історія, багатьох внутрішньодержавних, і, навіть міждержавних конфліктів українцям можливо було б уникнути, якби ми мали таку фундаментальну європейську рису, як солідарність.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 453-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 10.08.2022).
2. Рішення Другого сенату Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Публічного акціонерного товариства акціонерний комерційний банк «ІНДУСТРІАЛБАНК» щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 13, частини третьої статті 16 Цивільного кодексу України № 3-95/2020(193/20) від 28 квітня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va02p710-21#Text> (дата звернення: 12.08.2022).
3. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.08.2022).
4. Карнаух Б. Зловживання правом та його правові наслідки. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 31–36 (дата звернення: 10.08.2022).

МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ПОЛЬЩІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

ПОДКОВЕНКО Тетяна Олександрівна,
*к.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії
та історії держави і права
Західноукраїнського національного
університету (м. Тернопіль)*

Справжнім викликом для України і всього цивілізованого світу стала загарбницька війна росії, розв'язана у XXI столітті. Війна, яка демонструє особливу жорстокість, нелюдську поведінку, прагнення знищити український народ, війна, яка нехтує усіма правилами та принципами міжнародного права. Російське вторгнення стало реальністю, і 24 лютого російські війська атакували Україну з трьох напрямків, викликавши масштабну хвилю міграції в масштабах, небачених з часів Другої світової війни. У результаті значні частини території України зараз є зоною збройного конфлікту, звідки тисячі людей виїхали та продовжують виїжджати.

Війна змушує багатьох людей покидати свої домівки та шукати безпечне місце поза межами України. За такий короткий час багатьом країнам довелося мати справу з великою кількістю біженців. У цей нелегкий для нашого суспільства час, особливу підтримку, допомогу наша держава отримує від Польщі, яка першою з європейських держав, продемонструвала свою солідарність з українським народом у боротьбі за свою незалежність.

У перші дні війни Польща зіткнулася з величезною кількістю українців, які, перетнувши кордон, потребували допомоги – гуманітарної, соціальної, медичної та юридичної. За декілька місяців до Польщі прибуло понад 2 мільйони людей, що актуалізувало нагальну потребу формування нової міграційної політики держави.

Одним з таких кроків стало підписання президентом Республіки Польща Анжеєм Дудою 12 березня 2022 року «Закону про допомогу громадянам України у зв'язку зі збройним конфліктом на території цієї держави». Цей Закон спрямований на юридичний захист українців і дає відповіді на життєво необхідні питання їхнього перебування на території країни, зокрема, таких як: термін перебування на території Польщі, отримання ідентифікаційного номера, медичне обслуговування, освіта учнів у школах і студентів у ВНЗ, підтримка материнства тощо [1, с. 42]. Цей закон, безумовно, є особливим актом, метою якого є легалізація перебування громадян України, які прибули на територію Республіки Польща безпосередньо з території України у зв'язку з бойовими діями, що ведуться на території цієї держави, та громадян України, які мають Карту поляка і приїхали з найближчими родичами у зв'язку з цими бойовими діями [2]. Важливим аспектом є узаконення перебування українських громадян у Польщі протягом 18 місяців. Це положення стосується також дітей, народжених у Польщі українками, які втекли від війни. Відповідно до закону, через

9 місяців громадяни України, перебування яких на території Польщі визнано законним, можуть подати заяву на отримання дозволу на тимчасове проживання терміном на 3 роки.

23 березня, 8 та 27 квітня, 12 травня та 8 червня 2022 р. Президентом Польщі було підписано декілька поправок до Закону, які визначають спрощені процедури щодо отримання українцями соціальної, матеріальної та нематеріальної допомоги.

Відповідно до положень Закону, першочерговою вимогою для українців, з метою легалізації їх перебування на території Польщі, є отримання ідентифікаційного коду, тобто номер PESEL. Для цього українцям потрібно подати відповідні заяви з зазначенням персональних даних, дати приїзду, відбитків пальців до уряду міста чи гміни.

Крім ідентифікаційного коду, одночасно громадянину України реєструється і довірений профіль (Profil Zaufany) – безкоштовний метод підтвердження особи в системах електронного адміністрування, завдяки якому можна в режимі онлайн вирішувати різноманітні офіційні справи з державними установами, автоматично обмінюватися даними тощо [1, с. 44].

Правове становище українців можна порівняти з положенням іноземця, який отримує легалізацію перебування шляхом адміністративного рішення і на цій підставі йому видається карта перебування згідно із Законом від 12 грудня 2013 року про іноземців. Стосовно громадян України ця легалізація має колективний характер, припускаючи, що кожен із прибулих був під загрозою втрати життя чи здоров'я, і ця легалізація відбувається не індивідуальним адміністративним актом, а нормативним актом.

На час перебування українців у Польщі передбачено різні види допомог: від певних соціальних виплат та забезпечення тимчасовим житлом до можливості працювати та навчатися. Зокрема, зареєстровані українці мають право на допомогу у вигляді одноразової грошової допомоги у розмірі 300 злотих на одну особу, призначену на утримання, зокрема на покриття витрат на харчування, одяг, взуття, засоби особистої гігієни та оплату житла. Українці можуть розраховувати на безоплатну психологічну допомогу. В рамках Європейського фонду допомоги найбільш знедоленим передбачена продуктова допомога. Важливим аспектом підтримки українців є право на медичне обслуговування, яке надається на території Республіки Польща. Передбачена можливість подальшого навчання учнів та студентів.

Окрім того, Радою ЄС 4 березня 2022 року було активовано Директиву про тимчасовий захист 2001/55/ЄС. Відповідно до положень виконавчого рішення Ради «Про наявність масового припливу переміщених осіб з України у розумінні ст. 5 Директиви 2001/55/ЄС і в результаті введення тимчасового захисту», особам, які виїхали з України 24 лютого 2022 року або пізніше, дозволено перебувати в країнах ЄС, окрім Данії, протягом одного року з можливістю продовження до трьох років [3]. Особи з таким статусом отримують право на працю, повноцінний доступ до системи охорони здоров'я, освіти та соціальної допомоги.

Підсумовуючи, варто зазначити, що у юридичному розумінні громадяни України, які проживають на території Республіки Польща з 24 лютого 2022 року, не є ні біженцями, ні переселенцями, ні навіть переміщеними особами, а є іноземцями, які мають право на легальне перебування в Польщі на особливих умовах у зв'язку зі збройним конфліктом. Польща надає мільйонам українців, які тікають від війни, доступ до ринку праці та медичних і соціальних виплат. Перед польською адміністрацією сьогодні стоять величезні виклики щодо тимчасової адаптації українців до життя у Польщі та створення нормальних умов для їхнього перебування.

Список використаних джерел:

1. Василик І. Особливості міграційної політики Польщі: спецзакон про підтримку громадян з України. *Російсько-українська війна: право, безпека, світ* [Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет, 29-30 квітня 2022 р.]. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. С. 42–45.
2. Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220000583>.
3. Decyzja Wykonawcza Rady (UE) 2022/382 z dnia 4 marca 2022 r. stwierdzająca istnienie masowego napływu wysiedleńców z Ukrainy w rozumieniu art. 5 dyrektywy 2001/55/WE i skutkująca wprowadzeniem tymczasowej ochrony URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32022D0382&from=en>.

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА БОРОТЬБА ЗА КРИМ: ВІЙСЬКОВІ ТА ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ВИКЛИКИ

РОМАНІВ Арсен Ростиславович,
*студент юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету та історичного
факультету Тернопільського
національного педагогічного універ-
ситету ім. В. Гнатюка
(м. Тернопіль)*

Актуальність теми дослідження. Крим є стратегічно важливим для контролю над усім Чорноморським регіоном, саме тому за панування над цією територією боротьба велась ще з античності. З 2014 р. внаслідок анексії Російська

Федерація контролює півострів, який має «сакральне значення» в концепції Володимира Путіна як «місце зосередження духовних витоків» держави. Входування Криму до складу РФ відбулось незаконно, із порушенням норм українського та міжнародного права, водночас доволі швидко, враховуючи нерішучість тодішньої центральної влади України та нестабільну ситуацію в країні. Впродовж восьми років Україна сподівалась на повернення півострову дипломатичним шляхом, зокрема, завдяки формату «Кримської платформи». З початком повномасштабного вторгнення РФ питання деокупації Криму силовим методом актуалізувалось. На даному етапі бойових дій ще зарано говорити про початок наступальної операції ЗСУ з метою відновлення контролю над півостровом, але початок стратегічного планування у майбутньому допоможе у якнайскорішому відновленні суверенітету над всією територією України.

Метою дослідження є вивчення та прогнозування перспектив відновлення Україною контролю над Кримом.

Виклад основного матеріалу. Крим з географічної точки зору є півостровом, що глибоко врізається в морські простори Чорного моря і з'єднується з материком вузьким перешийком. Унікальність розташування півострова в центрі Азово-Чорноморського регіону дозволяє контролювати весь цей район [3, с. 65]. Крим доволі легко обороняти: сухоходом до нього можливо дібратись лише Перекопським перешийком, який у найвужчому місці сягає в ширину 7 км. Як варіант – форсування з боку Чонгару чи в районі Арабатської стрілки зі сторони міста Генічеськ. Водночас така особливість ускладнює логістику оборонців – шляхи постачання є уразливими, а у випадку перерізання сухопутних поставок і відсутності постачання морем або повітрям півострів опиняється у блокаді. Крим нерозривно пов'язаний із материковою частиною Причорномор'я – територія між річками Дніпром і Бердою була невід'ємною частиною Кримського ханства. Такий зв'язок простежується і в формуванні Таврійської губернії у складі Російської імперії – окрім Криму, туди входили простори від Кінбурнської коси на заході до міста Оріхів на півночі та річки Берди на сході. Офіційною причиною передачі Кримської області УРСР у 1954 р. указом Президії Верховної Ради СРСР також вказується «спільність економіки, територіальна близькість і тісні господарські та культурні зв'язки між Кримською областю й Українською РСР». Існування півострову як незалежної держави без зав'язків із континентом неможливе. Приклад протистояння Української Держави і Кримського крайового уряду доводить, що митна блокада Криму, відрізання транспортного та залізничного сполучення, поштово-телеграфних комунікацій стали вирішальними у примушенні Криму до перемовин із гетьманським урядом щодо влиття у склад Української Держави.

Військові операції в Кримі, за результатами яких півострів опинявся під контролем певних сил, можна поділити на два типи. До першого відноситься штурм з боку Перекопського перешийка та Чонгару, що було застосовано під час російсько-турецької війни 1735–1739 рр., походу полковника Болбочана у 1918 р., операцій Червоної армії у 1919 і 1920 рр. проти «білих» в Кримі, наступу німецько-румунських військ у 1941–1942 рр., Кримської стратегічної наступальної операції Червоної армії впродовж квітня-травня 1944 р. До друго-

го – десантна операція, як це було під час Кримської війни 1853–1856 рр., інтервенції Антанти у 1919 р. чи Керченсько-Ельтигенської десантної операції радянських військ впродовж жовтня-грудня 1943 рр. (мала частковий успіх – не вдалося визволити Крим, проте було створено плацдарм, який згодом допоміг при подальшому наступу в Криму). Морські походи запорізьких козаків на прибережні міста півострова варто розглядати не як операції, що мали на меті встановлення контролю над територією, а як диверсії та відволікаючі маневри.

Серед усіх вищезгаданих операцій варто детальніше розглянути Кримську операцію 1918 р. під проводом полковника Болбочана як приклад успішних наступальних дій українських збройних сил на Крим. Кістяк Кримської групи складала бійці 2-ого Запорізького пішого полку, що спершу прикривали відступ уряду УНР з Києва до Житомира через Бердичів, а згодом звільняли Україну від більшовиків впродовж лютого-квітня 1918 р. [1, с. 427-431]. Після визволення Харкова полковник отримує наказ від військового міністра УНР О. Жуковського зайняти Крим швидше німецьких військ, які рухались на півострів. Звідси Кримська група впродовж 12–16 квітня 1918 р. прямувала в напрямку Харків-Павлоград-Синельникове-Олександрівка (Запоріжжя). Перед командуванням постало питання подальшого шляху: Болбочан планував спуститись по Дніпру до Берислава і на Перекоп, проте очікування на транспортні судна спровокувало б небажану оперативну паузу на 3–4 дні, тому було вирішено прокласти маршрут через важливий вузол континентальної частини Таврії – місто Мелітополь. Тим часом німецька група, підсилена важкою артилерією та авіацією, рухалась не тільки разом з українськими військами, але й безпосередньо у напрямку Перекопу через Олешки. Якщо Петро Болбочан добрався до півострова Чонгар 20 квітня, то німці вже 18 числа змогли штурмувати Перекопський перешийок, зайнявши впродовж кількох днів Армянськ і Джанкой. 20 квітня почались артилерійські дуелі з двох сторін Чонгарської протоки і Сивашу між українськими військами і «червоними», планувалось форсування Сивашу на човнах, що зайняло б багато часу. Допомогла лиш спецоперація – в ніч з 21 на 22 квітня українські бійці на мотодрезині під видом радянської проїхали замінований Чонгарський міст і відкрили вогонь по позиціях. «Червоні» поспішно втекли, не встигнувши підірвати міст, тому Кримська група ввечері дібралась Джанкоюю. Надалі більшовики хаотично відступали в напрямках Сімферополь-Севастополь і Феодосія-Керч, проте 24 квітня було зайнято Сімферополь, а 25 – Бахчисарай. Вагому роль у наступі військ зіграли групи кримськотатарських партизан, які, починаючи із 18 квітня, вели бойові дії на півдні Криму. У сутичках до 22 квітня повстанці мали успіх, та впродовж 23–24 квітня «червоні» розгорнули контрнаступ в напрямку Масандри-Алушти. Ці бойові дії характеризувались масовими вбивствами татарського і російського населення. Військовий успіх операції Болбочана не зміг конвертуватись в дипломатичну перемогу. Німецьке командування вимагало від українських сил відійти з Криму, адже згідно з Брестським мирним договором півострів не входив до складу УНР. Центральна Рада, будучи повністю залежна від Німеччини, підтвердила цю вказівку, наголосивши на тому, що вона не давала наказу на проведення операції, тому підрозділи УНР покинули місця дислокації і повернулись до Ме-

літополя [2, с. 90-111]. На відміну від слабкої УЦР, Гетьман Скоропадський усвідомлював стратегічне значення Криму [4, с. 220-221]. «Україна не може існувати, не володіючи Кримом, це буде якийсь тулуб без ніг», – наголошував Гетьман [4, с. 252]. Гетьманський уряд зумів дипломатичними та економічними методами дотиснути уряд Сулькевича приєднати півострів на засадах автономії, але на це не вистачило часу – на реалізацію плану вплинув антигетьманський виступ Директорії.

Аналіз ходу наступу групи полковника Болбочана демонструє ключові точки Криму в разі операції ЗСУ: Перекопський перешийок і форсування Сивашу з боку Чонгару з подальшим закріпленням в Джанкої, і звідти головні шляхи руху в напрямках Сімферополя і Феодосії, а згодом Севастополя і Керчі, проте це лише можливий варіант ходу подій. Враховуючи, що наразі велику частину Херсонської та Запорізької областей контролюють ЗС РФ, подальше звільнення півострова неможливе без звільнення цих територій і, зокрема, «сталевих воріт до Криму» – міста Мелітополь. У разі успіху ЗСУ в напрямку Херсона та визволення правобережжя Херсонщини, багато сил для перекинуть на інші напрямки (зокрема, на лінію Оріхів-Гуляйполе), решта частин зупиняться на правому березі Дніпра і облаштовуватимуть там лінію оборони. Аналогічні кроки робитимуть російські частини на лівобережжі з метою недопущення форсування Дніпра ЗСУ. Отже, до КПП «Каланчак», «Чаплинка» і «Чонгар» на адміністративній межі Херсонщини та анексованої АРК реально дібратись тільки з боку Запоріжжя. Вже на цьому етапі операція видається складною для реалізації, адже щоб дібратись до меж з Кримом, треба відвоювати площу приблизно 32 тис. км². Також важливим є недопущення оточення українських сил в цьому регіоні, тому для цього необхідно обороняти лінію, яка приблизно проходить через Пологи та Бердянськ. Операцію по звільненню цих теренів варто провести якнайшвидше, до проведення псевдореферендумів щодо їхнього приєднання до складу РФ. Результати «волевиявлення» не будуть законними, проте створюють для Росії видимість захисту власних суб'єктів і легалізації окупації Херсонської і Запорізької областей [5, с. 253].

У випадку успіху ЗСУ на цій ділянці фронту і просуванні до Чонгару і Перекопського перешийка, перед вищим військово-політичним керівництвом України постає дві проблеми. Перша – військова, бо РФ наростила досить значне угруповання в Кримі, тому штурм півострова, можливо, стане найкривавішою битвою у ході російського вторгнення в Україну [3, с. 66-71]. Хоч російські сили в Кримі є уразливими з точки зору логістики (підживлюють їх лише через Кримський міст), без повного контролю над повітрям і морем (фактично, блокади), відвоювати півострів доволі складно [3, с. 416-419]. Друга проблема – політично-правова, адже РФ вважає «Республіку Крим» та «місто федерального значення Севастополь» своїми суб'єктами, а отже, на них поширюється її державний суверенітет. Відповідно до ядерної доктрини Росії, у випадку загрози існуванню державі, вона може застосувати цей тип зброї. Формулювання «загроза існуванню державі» доволі розмите, тому перетинання ЗСУ адмінмежі з Кримом може бути приводом до переростання конфлікту у ядерний. На такий крок мали б зреагувати США та Велика Британія як країни-

підписанти Будапештського меморандуму, а це означає початок світової війни. Надавши Україні гарантії безпеки («security assurances»), вищезгадані країни згідно з меморандумом повинні зараз домагатися негайних дій з боку Ради Безпеки ООН з метою надання допомоги Україні, яка є жертвою акту агресії або об'єктом погрози агресією з використанням ядерної зброї. Якби підписанти здійснили десантну операцію за аналогією до Кримської війни і встановили контроль над повітряним та морським простором навколо півострова, це значно полегшило б місію, проте це залежить від бажання гарантів. Тут важлива і позиція Туреччини та її рішення щодо проходу кораблів цих держав у Чорне море згідно з положеннями Конвенції Монтре.

Висновки. Встановлення Україною контролю над Кримом є надскладним завданням, яке на цей період часу виконати неможливо. Попри це, історія знає приклади успішних наступальних операцій на півострів, зокрема, українськими силами під командуванням Болбочана. Для отримання перспектив повернення півострова, необхідно відновити контроль над окупованими частинами Херсонщини та Запоріжчини, що само по собі зараз важко реалізувати. Реальну допомогу у відвоюванні Криму могли б надати США та Велика Британія, але це може призвести до небажаних наслідків для світу – глобальної атомної війни.

Список використаних джерел:

1. АВЕ. До 100-ліття Гетьманату Павла Скоропадського / за заг. ред. Л. Івшиної. Вид. перше. Київ: ТОВ «Українська прес-група», 2018. 680 с.
2. Громенко С. В. Скоропадський і Крим: від протистояння до приєднання. Київ : Наш Формат, 2021. 375 с. : іл.
3. Донбас і Крим: ціна повернення: монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна, О. С. Власюка, Е. М. Лібанової, О. М. Ляшенко. Київ: НІСД, 2015. 474 с.
4. Скоропадський П. П. Спогади: кінець 1917 – грудень 1918 / пер. з рос. Е. Соловей ; упоряд. І. Гирич. Київ: Наш формат, 2017. 456 с.
5. Romaniv A. The changes in the Ukraine's Territorial Organization under the State of Martial Law. *Сучасна парадигма іншомовної бізнес-комунікації: передові міжнародні практики та міжкультурна інтеграція*: матеріали Міжнар. студ. наук.-практ. конф., м. Тернопіль, 15 квіт. 2022 р., ЗУНУ. С. 252–254.

РОСІЯ ЯК ПЕРМАНЕНТНА ЗАГРОЗА УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВНОСТІ

РОМАНЮК Дмитро Олександрович,
*студент юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету (м. Тернопіль)*

Багаторічне протистояння Росії та України нарешті перейшло у стан кульмінації в 2022 році і тепер дрейфує до логічної розв'язки. Ніхто не знає, яким чином завершиться повномасштабна війна цих держав, проте можна з впевненістю сказати, що відносини та долі цих двох народів назавжди змінилися.

Теоретичну основу дослідження становлять праці Т. Кузьо, Р. Луцького, О. Пуш, А. Гольцова, А. Гречило, О. Музичко та інші.

Мета наукової розвідки полягає в тому, щоб остаточно позбутися русофільських міфів, які демонстрували (демонструють – Авт.) «живучість» й досі перебувають в нашому публічному просторі.

Виклад основного матеріалу. Було би великою помилкою демонізувати керманів Росії, їхню державу чи народ. Практично завжди люди вчиняють жахливі речі, виправдовуючи себе певними догмами та ідеологемами. Навіть націонал-соціалістичний режим в Німеччині вірив, що звільняє Європу від юдеїв, капіталізму та більшовизму. Завоювання східних територій з метою їх подальшої колонізації сприймалося як щось правильне, адже через призму псевдонаукових теорій керівництво Німеччини могло обґрунтувати, що німецька нація має більше прав на ці землі, ніж будь-хто інший. Новітня російсько-Українська війна змогла показати, як українофобські упередження стали причиною незліченних військових злочинів, терору та геноциду.

Для початку варто розглянути їх через історичний контекст. Важко встановити рік, коли б російська державність взяла би на озброєння українофобські тези. Тетяна Таїрова, дослідниця України XVI–XVIII ст., вважає, що розквіт українофобії розпочинається з другої половини XVIII ст. [5]. Саме у цей період пробуджується націоналізм та починає впливати на європейську політику. Імперії Європи мали дати відповідь, чому поневолення бездержавних народів є справедливим або хоча б вигідним. У нашому випадку росія просто відмовляла українцям в праві на самовизначення й державність, заперечуючи сам факт існування українців. Далі слідувало розгортання репресій проти національно-визвольного українського руху, обмеження літератури, мови та інших проявів національно-культурної автономності. Втім, держави розвиваються, і росія, як, наприклад, Німеччина, могла би позбутися імперіалізму та перейти до розбудови своєї власної держави в своїх етнографічних кордонах. На жаль, саме тут і виникає основна проблема російської державності.

Якщо ми спробуємо поглянути на Європу, то побачимо, що на цій території знаходяться держави, що збудовані навколо принципу: одна мова, одна нація (етнос), одна релігія, одна держава. Звичайно, є винятки у вигляді Швейцарії,

Бельгії, Великої Британії, та вони все ж є малочисельними. Росія змогла зберегти значну територію після розпаду СРСР, попри те, що на деяких територіях цього державного утворення мешкають зовсім інші народи. Для цього в новітній росії був зроблений крок в сторону побудови політичної російської нації. Для цього активно починає вживатися політично-громадянський термін «россіяне» на противагу суто етнічному «руський». Ця лінгвістична трансформація припала на початок Першої чеченської війни 1994–1996 рр., тож можна припустити, що така зміна самоідентифікації росіян стала спробою зупинити процес національної боротьби не-російських народів всередині РФ за свою державність [1, с. 130].

З приходом до влади Володимира Путіна російська влада бере на озброєння вже політичний російський націоналізм, який може передбачати інкорпорацію інших народів та приєднання їх до так званого «російського світу» [3, с. 76]. На жаль, цю концепцію важко науково дослідити і класифікувати, адже вона не знаходила чіткого юридичного визнання на рівні Російської держави. Проте, з української перспективи, можна стверджувати, що це людиноненависька антиукраїнська імперіалістична ідеологія XXI століття, яка полягає у бажанні підкорити країни пострадянського простору (насамперед Україну) і об'єднати їх навколо російської мови, культури та православ'я.

Таким чином, ми можемо сказати, що російський імперіалізм, який загрожував українській державності в минулому досі існує, і в 2022 році є екзистенційною загрозою номер один для всіх українців.

Сміємо також припускати, що ми не можемо сподіватися на те, що повонна росія, навіть за умови нашої цілковитої перемоги над нею, буде дружньою для України державою, адже будь-яка російська держава є по своїй суті ворожою для кожного національно-орієнтованого українця. Російський імперіалізм та російська державність є невід'ємними, – це найважливіший урок, який ми маємо засвоїти.

Українофобія, таким чином, є основою не тільки новітнього російського імперіалізму, але і сучасної державності. Необхідність в такій ненависті до українців пропонуємо розділи на два фактори: раціонально-прагматичний та ідеологічно-релігійний.

Перший зумовлює необхідність українофобії в тому, що незалежність України та її міжнародна суб'єктність є фактором нестабільності на півдні РФ, адже обмежує вихід росії до Чорного моря, що значно зменшує її світовий вплив, а також у разі приєднання України до ЄС та НАТО ліквідує будь-які спроби росії втручатися у політику держав Близького сходу [2, с. 199]. Росія, яка досі має імперські мрії, ніколи не відмовиться від скорочення свого міжнародного впливу. У парадигмі імперії будь-які проукраїнські дії чи заяви російських політиків будуть сприйматися як зрада державних інтересів. Саме тому протягом усієї історії наших кривавих відносин ми майже не бачимо політиків, громадських діячів, науковців, представників літератури, які б хоча би нейтрально ставилися до української державності. Таким чином, для росіянина підтримка чи прийняття української незалежності є контрпродуктивним.

Отже, розраховувати на раціоналізм майбутніх повоєнних російських еліт ми не можемо. Ніхто не стане йти проти укоріненого в саму державність російського імперіалізму і тих цінностей, які сформувалися за останні століття.

Проаналізуємо ідеологічно-релігійний фактор. Українофобія часто має квазірелігійний характер. Українські націоналісти сприймаються не як звичайні бунтівники і сепаратисти, а як такі, що посягають на саму державність, саму суть росії. Російський історичний міф сприймає Україну як невід'ємну частину своєї ідентичності, свою колискову, без якої неможливо уявити появу самої росії [4, с. 109].

Навіть завдяки своїй назві, росія може без будь-яких виправдань претендувати на територію України, адже в самій назві це державне утворення пов'язує себе із давньою Руссю, виступаючи її ідеологічним правонаступником. Саме існування держави з назвою росія є перманентним «casus belli» проти України і можна провести аналогію зі Сполученим Королівством Великої Британії, щоб розкрити та пояснити цю проблему. Велика Британія є багатонаціональною імперією зі сталими демократичними та ринковими інститутами. Англійський етнос є в політичній британській нації основним ядром. Сама британська нація є синтезом англійців, шотландців та валлійців. Якщо уявити, що Шотландія здобуде незалежність, то сам факт існування британців як нації стане загрозливим і ці події обов'язково призведуть до збройного протистояння, адже Велика Британія – це не етнічна держава англійського етносу, а імперія, яка за фактом своєї назви, самого свого існування буде завжди претендувати на території Уельсу та Шотландії. Отже, як для шотландських націоналістів важливим є розпад Британської імперії і появи етнічної Англії, яка не претендує на Единбург (Столицю Шотландії), адже межі такої Англії закінчуються на півночі Нортумбрії, на кордоні із незалежною Шотландією, так само і для нас, українців, необхідною умовою успішності нашої країни є розпад росії і ліквідація росіян як політичної та імперської нації.

Висновки. Таким чином, найголовнішим фактором виживання української державності є лише безкомпромісний, безжальний та стовідсотковий антиімперіалізм. Росія має зникнути, давши життя новим регіональним утворенням, які будуть позбавлені імперських амбіцій та зможуть повноцінно реалізовувати право націй на самовизначення. У такій пост-росії Україна вітатиме нові слов'янські республіки на територіях колишнього Новгороду, Московії, Псковщини тощо, адже тільки з такими державами можливі рівноправні й мирні відносини.

Список використаних джерел:

1. Грищенко А. И. Русский язык в научном освящении. *Истина*. 2012. № 1. С. 119–139.
2. Дугин О. Г. Основы геополитики: Геополитическое будущее России. Арктогея, 1997. 451 с.
3. Кузьо Т. Війна Путіна проти України. Революція, націоналізм і криміналітет. Київ: Дух і літера. 2018. 561 с.

4. Луцький Р. П., Пуш О. М. Теоретичні основи російського імперіалізму як небезпеки конституційному ладу України та світовому правопорядку. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. № 13. 2022. С. 106–115.

5. Українофобія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%BE%D1%84%D0%BE%D0%B1%D1%96%D1%8F#cite_ref-138 (дата звернення 30.07.2022).

БОРОТЬБА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІ ПРОТИ РОСІЙСЬКИХ ЗАГАРБНИКІВ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

САВОЩАК Христина Миколаївна,
*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету (м. Тернопіль)*

Постановка проблеми. Історія України є героїчною та славною для всіх її громадян. Однак чи не вся вона пов'язана з однією проблемою – проблемою виборювання української незалежності та суверенітету держави в російсько-українських війнах. На жаль, в даний час це питання повстало повторно, адже наш народ знову змушений доводити право на своє існування, право на самовизначення. Тому, саме у сьогоднішній ця проблема є актуальною як ніколи. Оскільки лише зрозумівши уроки всіх російсько-українських війн, кожен зможе усвідомити наскільки є важливим визволити нашу Україну від країни-агресора, мотивуючи продовження боротьби за свою націю. З цього приводу М. Кравчук зазначив: «Сьогодні, у період ведення жорстокої війни росією проти України, історичний досвід особливо важливий. Адже ігнорування історичного досвіду у воєнний час призводить до масових людських втрат. Такі реалії вказують на беззаперечну актуальність цієї тематики» [3, с. 72].

Стан дослідження. Цю проблематику досліджували: В. Агеєва, В. Брехуненко, Я. Грицак, В. Ковальчук, М. Ковальчук, В. Корнієнко, М. Кравчук, В. Савченко.

Мета дослідження. Зрозуміти наслідки усіх російсько-українських війн для нашої держави та її історії і з'ясувати їх особливості.

Завдання дослідження: висвітлити основні риси російсько-українських війн та окреслити основні уроки їх ведення з метою врахування їх у сучасній агресивній, загарбницькій війні росії проти України.

Виклад матеріалу. Війна – це бойові дії поміж державами, з метою захоплення чужих територій, ресурсів або по-іншому – проведення політики військовим способом. Як правило, цьому процесу характерні агресія та значні людські

втрата. Зрозуміло, що основні функції у війні відіграє саме армія. Вона є гарантом суверенітету.

Визначальною причиною будь-яких війн є бажання впливових сил застосувати військовий чинник аби досягти бажаних цілей як у зовнішній, так і у внутрішній сфері.

Чи пов'язана історія нашої держави з війною? Безперечно. Протягом усього свого існування українці виборювали свою Батьківщину. Наша історія це – історія війн і військового мистецтва. В. Винниченко стверджував, що історію України читати без брому неможливо. Більше того, практично більшість конфліктів України відбувалися лише з однією країною – росією.

Проте слід приділити особливу увагу для визначення хронологічних меж боротьби української нації з її ворогом. Адже безліч людей вважає, що наша війна з російським народом розпочалася у лютому-березні 2014 року, коли вказана країна-агресор почала захоплення своїми військами території Донецької та Луганської областей, а також півострова Крим. Але вважати так – це глобальна помилка та показник незнання історії своєї держави. Кожен свідомий громадянин України повинен знати, що ця війна не триває 8 років, як запевняють інші. Те, що наша боротьба продовжується вже протягом декількох десятиліть, а то й століть – це беззаперечний факт, який не можливо спростувати.

Ознайомившись з історією українського народу, можна зрозуміти, що перший найбільш глобальний наш конфлікт з російськими загарбниками відбувся ще в 1487 році, коли Московське князівство в союзі з Кримським ханством розпочало активний наступ на українські землі. Саме тоді відбулася перша війна між ВКЛР та Великим князівством Московським, ціль якої було – загарбання Київського спадку. Проте на цьому ворог не зупинився, адже у 1512 році відбувся повторний наступ.

Не можна забути і про славетну битву під Оршею, яка відбулася 8 вересня 1514 року. Тоді наш хоробрий князь Костянтин Острозький зумів вщент розгромити армію московії, що керувалася воєводою Іваном Челядніним.

На жаль, війни на цьому етапі не завершилися, а лише активізувалися. Так в XVII столітті відбулося безліч протистоянь, а саме:

- українсько-московська війна (1658–1659 рр.), що відбувалася між Козацькою державою та московським царством;
- українсько-московська війна (1660–1663 рр.) між Ю. Хмельницьким та московським царством;
- українсько-московська війна (1674–1676 рр.), яка тривала між П. Дорошенком та московським царством.

Також відбулося безліч протистоянь за часів, коли Україна була в складі російської імперії, в період існування УНР і, як не виняток, за часів перебування України у складі СРСР – голодомори.

І, як бачимо зараз, дана проблема не вичерпала свої можливості, адже країна, яка з самого початку свого існування «запрограмована» на тотальне і нищівне загарбання чужого, не може бути здатна до самоаналізу та змін своєї політики.

Внаслідок цього, вже за часів незалежності України, в лютому-березні 2014 року розпочалося захоплення країною-терористом наших територій. Ос-

новною передумовою такого конфлікту стала все більш неприязна політика російської федерації щодо України.

Ситуація загострилася 24 лютого 2022 року. Саме тоді рф приступила до повномасштабного вторгнення на території України. Армія країни-агресора здійснила масові обстріли наших міст та сіл. Але найганебніший факт – це те, що російський президент не в змозі назвати це справжнім вторгнення у суверенну, незалежну державу, а називає це «спеціальна операція», що вкотре доводить брехливу, нечесну політику рашистів.

З 24 лютого 2022 року і дотепер тривають безперевні обстріли житлових будинків, геноцид українського народу та знищення наших міст. Так, армія країни-терориста вважається значно сильнішою за наших військових. Але єдине, що нас відрізняє і, власне, надає нам прерогативи, військової переваги – це те, що військо ворога достеменно не знає з якою метою воно сюди прийшло, відсутня мотивація, а наша ціль чітко визначена вже століттями: незалежність, суверенітет і самостійність нашої держави.

Слід зазначити також те, що невинуватена агресія, яку розпочала рф, кардинально змінила стан світової політики, а в цілому хід як європейської, так і світової історії, дієвість безпекових структур.

Ця війна лише зміцнила наш народ, який в один день, 24 лютого, став цілою родиною, монолітним організмом, нас об'єднала одна мета, що зміцнює і гартує нас – перемога.

Висновки. Отже, підсумовуючи все вищесказане, можна зробити висновок, що наша боротьба з державою-агресором триває вже декілька століть, тому український народ повинен зрозуміти і закарбувати: по-перше, Армія України є основний гарант суверенітету і незалежності власної держави і по-друге, буде свобода і незалежність на нашій землі тоді, коли тут зникне все російське.

Науковий керівник: Кравчук Микола Володимирович, к. ю. н., доцент, доктор права Українського вільного університету, завідувач кафедри теорії та історії держави і права, Заслужений юрист України.

Список використаних джерел:

1. Війна Росії проти України змінила хід історії та матиме наслідки на десятиліття. *Укрінформ*: веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubricato/3424618-vijna-rosii-proti-ukraini-zminila-hid-istorii-ta-matime-naslidki-na-desatilitta-borrel.html> (дата звернення: 24.07.2022).

2. Війни модерної доби та російсько-українська війна. *Збруч*: веб-сайт. URL: <https://zbruc.eu/node/111693> (дата звернення 24.07.2022).

3. Кравчук М. В. Уроки російсько-українських війн на початку ХХ ст. (історико-правове дослідження), Російсько-українська війна: право, безпека, світ: Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, (м. Тернопіль, Західноукраїнський національний університет, 29–30 квітня 2022 р.). Тернопіль: ЗУНУ, 2022. С. 72–79.

4. Словник української мови. *УКРЛІТ.ORG*: веб-сайт. URL: <http://ukrlit.org/slovnyk> (дата звернення: 24.07.2022).

УРОКИ ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ УПА, НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО ПІДПІЛЛЯ З КОМУНІСТИЧНИМ ТОТАЛІТАРНИМ РЕЖИМОМ І ЙОГО КАРАЛЬНО- РЕПРЕСИВНИМИ СТРУКТУРАМИ У 40 – сер. 50-х рр. ХХ ст.: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ЗРІЗ

УХАЧ Василь Зіновійович,
*к. і. н., доцент, доцент кафедри теорії
та історії держави і права
Західноукраїнського національного
університету (м. Тернопіль)*

Черговий етап боротьби українства за власну незалежну державу з агресивною країною Моксель (Московією / Російською Федерацією), став черговим у тривалому переліку російсько-українських війн, в якому «ворог номер один» (як цілком вірно визначали очільники Організації українських націоналістів (далі – ОУН) та Української повстанської армії (далі – УПА)), попри різні комбінації та наповнення власних стратегій війн, залишав незмінною свою людиноненавистницьку, загарбницьку мету – не тільки анексувати українські землі, а й повністю асимілювати українців, щоб і духу українського не залишилося на земній кулі. Тому і сьогоднішні елементи війни розв'язаної путінською росією проти України, мають своїх генетичних попередників і різняться від них лише суспільними реаліями сьогодення.

Тривалий бездержавний статус України залишив по собі потужні регіональні ідентичності спричинені імперськими культурними впливами. За цих обставин концептуалізація історії боротьби ОУН і УПА в сучасній загальноєвропейській дискурсі вимагає розуміння наявних там тенденцій, що в свою чергу, дозволить напрацювати конструктивну стратегію щодо подолання в сучасній вітчизняній історіографії «традиційного висвітлення подій історії українського визвольного руху в формі бінарної опозиції «звинувачення – виправдання» [1]. Протягом десятиліть відомі ідеологічні кліше комуністичної пропаганди цілеспрямовано нівелювали визвольну та антиколоніальну складову боротьби, зокрема, УПА. Звідси, за твердженням київської дослідниці Я. Примаченко, репресований за радянських часів дискурс ОУН, УПА так і не був реабілітований, залишаючись заручником стійких ідеологем [2, с. 329].

Ми ж поставимо собі за мету проаналізувати лише окремі сегменти боротьби Армії Нескореної України з військовими, карально-репресивними структурами радянського комуністичного тоталітарного режиму (зокрема на зламі подій 1943–1944 р., переходу фронтів), і з врахуванням прогностичної функції, проектування окремих уроків визвольної боротьби для їх можливого врахування очільниками держави, збройними силами, правоохоронними структурами України.

І. Науковці обґрунтовують антагоністичність цілей протиборствующих сил, що апріорі виключало будь-які можливі спільні, скажімо антинацистські дії (за

винятком нетривалих домовленостей про нейтралітет). Більше того значно активніше обидві ворогуючі сили залучали до взаємного поборювання своїх політичних опонентів. Діяльність радянських партизан в Україні однією із магістральних цілей мала виявлення та знищення повстанських відділів та боротьбу з українським визвольним рухом. Провід українського визвольного руху надзвичайно вороже сприймав появу та розгортання дій червоних партизанів, оскільки останні не тільки відновлювали поширення комуністичної пропаганди та шкодили функціонуванню структур українського самостійницького руху, але й займалися грабежами, вбивствами свідомої української інтелігенції в регіонах, очільників нацистських структур, провокуючи їх на розгортання каральних акцій проти мирного населення. Окрім того, радянські партизанські структури стали базою для створення та імплементації в структури УПА радянської агентури (боротьба Тернопільського партизанського з'єднання ім. М. Хрушова із ВО УПА «Заграва», що привело до створення партизанами легендарного району УПА «Пекло»), що мали своїм завданням зсередини нищити структури націоналістичного підпілля та повстанського заплілля.

II. Взаємне поборювання сил українського визвольного руху з червоними партизанами тривало зі змінним успіхом. Повстанським відділам вдалося частково обмежити доступ радянських партизанів на базові повстанські терени (насамперед Волинської і Рівненської областей) та не допустити активної підривної діяльності партизанських з'єднань у стратегічній для сил українського визвольного руху Галичині.

III. В умовах переходу фронтів суб'єктам українського визвольного руху вдалося серйозно зашкодити швидкому розгортанню системи органів радянської влади, однак, ситуація кардинально змінилася із звільненням усіх українських земель від нацистської окупації. Нові обставини, з одного боку, висунули на порядок денний перед керівництвом визвольного руху, питання обміркування, а то і доцільності подальшої боротьби з потужною радянською системою, з іншого боку, комуністичний режим взяв під прискіпливий моніторинг як процеси другої радянизації краю, так і розробку системи заходів боротьби з повстанською армією та націоналістичним підпіллям. Комуністичні очільники усвідомлювали вагу швидкої перемоги на внутрішньому фронті, але прагнули якнайшвидше закрити «тему» ОУН і УПА і в контексті привабливої картини у власних міжнародних геополітичних цілях.

IV. З-поміж переліку пріоритетних напрямів боротьби радянських правоохоронних органів та спецвійськ з ОУН та УПА науковці виокремлюють: створення агентури в структурах підпілля та соціальної бази його підтримки; легендарних агентурно-бойових груп; проведення чекістсько-військових операцій; перехоплення каналів зв'язку керівництва підпілля із закордонними структурами та розвідками інших країн; розклад нелегального середовища й схилення його учасників до виходу з повинною; використання у збройній протидії з ОУН, УПА спецгруп НКВС, оперативників Народного комісаріату державної безпеки, агентів «Смершу»; використання спецзасобів, компрометації, публічних форм покарання, репресивно-депортаційних заходів, насамперед, проти родин учасників національно-визвольної боротьби. Важко не погодитися

з думкою Ю. Киричука, який зазначав, що усі ланки радянської карально-репресивної системи спрямовувалися на боротьбу проти українського визвольного руху [3, с. 252].

V. Масовий характер непримиренного збройного протиборства карально-силових структур радянської влади з суб'єктами українського визвольного руху з використанням практично необмеженого арсеналу форм і методів взаємопоборювання був спричинений складним переплетінням глибинних причин: небажанням політичного істеблїшменту СРСР розглянути питання про надання реального суверенітету суб'єктам федерації; форсованими методами проведення системи заходів «другої» радянїзації, що протирічило впродовж століть сформованим духовно-культурним, політичним, соціально-економічним особливостям життєвого укладу населення регіону; прагненням сталінського керівництва якнайшвидше зарепрезентувати в очах світової громадськості, формування військово-політичного біполярного післявоєнного світу, привабливу картинку масової підтримки населенням західноукраїнських земель модернізаційних змін, а отже і переваг соціалістичного укладу життя.

VI. Використаний радянським режимом комплекс «витончених» засобів боротьби з структурами самостійницького руху цинічно порушував права людини, чинне законодавство, здетоновуючи чергові хвилі невинуватих репресій, актів терору з обох сторін, в лещата яких попадало безневинне цивільне населення. Використання як потужного засобу боротьби пропаганди і контрпропаганди, що вишукано застосовувалося особливо комуністичним режимом на десятиліття породило у суспільній пам'яті ідеологічні стереотипи, які й досі є «живильними» в арсеналі ворогів української держави і надалі продовжують розколювати українське суспільство.

VII. У цілому сучасні українські науковці підкреслюють унікальність та значимість, як в національному так і в європейському масштабі, боротьби «армії без держави», її всенародну підтримку, без чого був би неможливим майже десятилітній післявоєнний збройний антикомуністичний опір. Національна свідомість, ідейна загартованість, опертя на вишколену організаційну структуру націоналістичного підпілля, що водночас виступало осердям повстанського запілля – складало опору Української повстанської армії.

VIII. В умовах сьогодення вкрай важливим є проведення продуманої державної політики комеморації, вістря якої має фокусуватися на формування спільної історичної пам'яті, сприяти примиренню, консолідації українського суспільства. У цьому процесі є колосально важливою просвітницька роль сучасних як цивільних, так і істориків держави і права у висвітленні у тому числі героїчної боротьби УПА.

Список використаних джерел:

1. Киричук Ю. *Український національний рух 40–50-х років ХХ століття: ідеологія і практика*. Львів: Добра справа, 2003. С. 252.
2. Примаченко Я. ОУН і УПА в сучасному європейському дискурсі пам'яті про другу світову війну: політико-правовий аспект. URL: <http://www.vox-populi.com.ua/rubriki/politika/ounipravsucasnomuevropeskomudiskursipamatiavtorprimacenkoana> (дата звернення 12.10.2022 р.).

3. Примаченко Я. Антиколоніальний дискурс ОУН/УПА в сучасному українському контексті боротьби за європейську ідентичність. *Український історичний збірник*. 2014. Вип. 17. С. 329.

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ЗУНР ТА ЇХ ЗНАЧИМІСТЬ В РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОСТІ

ХУДИЙ Дмитро Володимирович,
*студент юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету (м. Тернопіль)*

Постановка проблеми. Державне будівництво та міжнародна політика Західноукраїнської Народної Республіки відіграли надзвичайно велику роль у формуванні державотворчих ідей і традицій України у ХХ столітті. Саме законодавча діяльність та рішуча політика державного апарату Західноукраїнської Народної Республіки стали основою для майбутніх нормативно-правових актів, в тому числі й в часи сучасної незалежної України.

Серед досягнень державотворців ЗУНР можна відзначити міжнародний напрямок. Саме міжнародні відносини з країнами тогочасної Європи дозволили ЗУНР закріпитися в міжнародному співтоваристві, як незалежній державі зі своїми геополітичними інтересами.

Стан розробки теми: Ця тема знайшла висвітлення у наукових розробках таких вчених: Ю. Бисага, І. Бойко, О. Вівчаренко, М. Кравчук, В. Кульчицький, М. Литвин, О. Мироненко, В. Пилипів, Б. Тищик та ін.

Мета дослідження. Проаналізувати і висвітлити основні особливості міжнародної політики Західноукраїнської Народної Республіки та окреслити її значимість для сучасного державотворення.

Для досягнення мети ми ставимо **наступні завдання:** визначити суть, основні напрямки міжнародних відносин ЗУНР; оцінити ефективність діяльності органів, закордонних представництв та делегацій ЗУНР для її державотворення; з'ясувати законодавче закріплення діяльності державного апарату закордонних справ.

Виклад матеріалу. Ще до офіційного проголошення ЗУНР, Українська Національна Рада видала Прокламацію від 19 жовтня 1918 року, у якій чітко зазначено в п'ятому артикулі (пункті): «Українська Національна Рада жадає, щоби зорганізована оцим в державу українська територія мала безумовно своїх заступників на мировій конференції». Тобто цим документом було визначено, що Українська Держава (з 13 листопада 1918 року – ЗУНР) має намір предста-

вити свою дипломатичну місію на Версальську мирну конференцію для захисту її національних інтересів.

Все ж основним завданням міжнародної політики ЗУНР було возз'єднання з Українською Державою у єдину державу, а не тільки з міркувань соборності українського народу для розбудови власної країни, але й через загрозу польської окупації і потреби військової підтримки «Великої України». Результатом співпраці з Українською Державою стала підтримка ЗУНР надважливими речами: боєприпасами, провіантом, медичними засобами. Планувалося також залучення полку Українських Січових Стрільців для боротьби з поляками та попри виступ Директорії і перехід січовиків на сторону В. Винниченка і С. Петлюри, ці плани не вдалося втілити в життя.

ЗУНР надавала першочергове значення власній зовнішньополітичній діяльності, яка включала такі базові напрямки:

- 1) відносини з Наддніпрянською УНР (Директорією);
- 2) взаємозв'язки ЗУНР з іншими впливовими суб'єктами міжнародних відносин, зокрема, країнами Антанти.

Квінтесенцією міжнародних відносин ЗУНР та УНР став «Передвступний договір, заключений дня 1 грудня 1918 року в м. Фастові між Українською Народною Республікою та Західно-Українською Народною Республікою про намір вступити у злуку обох українських держав в одну державну одиницю». Він показав, попри розбіжності у поглядах на майбутнє української держави між керівництвами наддніпрянської та галицької еліт, що українці можуть об'єднуватися перед смертельною загрозою у вигляді Польщі із заходу та більшовицької росії зі сходу.

Одним з головних наслідків активної зовнішньополітичної діяльності ЗУНР стало відкриття посольств в Австрійській республіці, Угорщині і Німеччині й дипломатичних представництв у Чехословацькій республіці, Канаді, США, Бразильській республіці, Королівстві Італія та інших державах Європи. Але це досягнення не вплинуло на загальний вердикт Антанти на Версальській мирній конференції: передати території ЗУНР Польській республіці.

Після остаточної втрати земель ЗУНР, уряд С. Голубовича й надалі пов'язував сподівання на справедливе вирішення конфлікту з Польщею та Антантою, спираючись на «14 пунктів» В. Вільсона та систематично надсилаючи керівництву Франції та США численні ноти протесту, спрямовуючи делегації на вирішення даної проблеми. Проте все це не увінчалось успіхом через однозначну позицію Франції, яка стояла на стороні концепції «Сильна Польща – щит проти більшовицької загрози».

Висновки. Отже, найвище державне керівництво у вигляді уряду С. Голубовича та Української національної ради зробили величезний вклад у розвиток і набуття цінного досвіду України в сфері міжнародних відносин. Попри неодноразові спроби відвоювання національної свободи, відновлення державності з допомогою дипломатії для молоді ЗУНР не увінчався успіхом. Тогочасні реалії у вигляді майже повної підтримки світової спільноти Польщі у питанні належності земель заходу України, не давали шансів вітчизняним дип-

ломатам створити умови хоча б для української автономії, попри їхню високу кваліфікацію і навички переговорів.

Науковий керівник: Кравчук М. В., к. ю. н., доц., доктор права Українського вільного університету, завідувач кафедри теорії та історії держави і права ЗУНУ, Заслужений юрист України.

Список використаних джерел:

1. Решетник Б. А. Західноукраїнська Народна Республіка в системі міжнародних відносин: матеріали наук.-практ. конф., присв. 95-річчя ЗУНР, (м. Тернопіль, 11 грудня 2013 р.). Тернопіль: Право, 2013. С. 1–6.

2. Пиріг Р. Я. Взаємовідносини ЗУНР і Гетьманату Павла Скоропадського: на різновекторних напрямках: матеріали наук.-практ. конф., присв. До 100-річчя утворення Західноукраїнської Народної Республіки, (Київ, 2018 р.). К.: Краєзнавство, 2018. С. 90–97.

3. Кучер А. М. Міжнародно-правовий статус ЗУНР: матеріали наук.-практ. конф. Західноукраїнська Народна Республіка – П'ємонт українського державотворення. Тернопіль: Право, 2018. С. 231–236.

4. Кравчук М. В. Організаційно-правові засади державного будівництва в період ЗУНР *Актуальні питання права та правової держави: наукова дискусія: Збірник матеріалів юридичної науково-практичної Інтернет-конференції «Актуальна юриспруденція»*, (м. Київ, 11 грудня 2013 року). Тези наукових доповідей. К., 2013. С. 301–318.

5. Кравчук М. В. Армії в державотворенні Західноукраїнської Республіки: організаційно-правові основи. *Актуальні проблеми правознавства*. Збірник наукових праць ЮФ ТНЕУ/ Редкол. та ін. Випуск 3. Тернопіль. 2017. С. 25–30.

6. Кравчук М. В. Військова політика в державотворенні Західноукраїнської Народної Республіки. *І Всеукраїнські наукові читання, присвячені пам'яті академіка С. Дністрянського «Західноукраїнська Народна Республіка - П'ємонт українського державотворення» (до 100-річчя Західноукраїнської Народної Республіки)*. Матеріали Всеукраїнського круглого столу (м. Тернопіль, кафедра теорії та історії держави і права Тернопільського національного економічного університету 13 квітня 2018 р.). Тенденції і перспективи розвитку інститутів права та держави: збірник матеріалів юридичної науково-практичної Інтернет-конференції «Актуальна юриспруденція», (м. Київ, 19 квітня 2018 року). Тези наукових доповідей. К., 2018. С. 216–222.

ІНВЕСТИЦІЙНА ПІДТРИМКА ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ШЕВЧУК Оксана Романівна,
*к. ю. н., доцент, доцент кафедри
конституційного, адміністративного
та фінансового права юридичного
факультету Західноукраїнського
національного університету
(м. Тернопіль)*

МЕНГУХ Наталія Фелікссівна,
*к. ю. н., доцент, доцент кафедри
конституційного, адміністративного
та фінансового права юридичного
факультету Західноукраїнського
національного університету
(м. Тернопіль)*

Теоретичний та практичний інтерес до дослідження проблем правового забезпечення військової безпеки насамперед пов'язаний із соціальними, економічними та геополітичними метаморфозами, що відбуваються у світі останніми роками. У сучасних реаліях України стикається з низкою питань, вирішення яких безпосередньо пов'язане з виявленням та аналізом джерел реальних та потенційних загроз національним інтересам. Значна кількість глобальних загроз, з позиції І. Ізитової (*Izhutova, I. (2019)*) вимагає створення спеціальних адміністративно-правових механізмів регулювання суспільних відносин, що виникають за надзвичайних ситуацій військового, соціального, техногенного та природного характеру [1, с. 127].

Один із них, на думку Дж. Роберт (*Bagby, John W. and Aalberts, Robert J. (2020)*) – інститут правового режиму воєнного стану – невід'ємний елемент забезпечення національної безпеки держави [2].

Незважаючи на загальну соціальну напруженість поки що масштабного відтоку вкладів не відбувається і банківська фінансова система продовжує працювати у звичайному режимі, оскільки Нацбанк, Мінекономрозвитку та Кабмін поспішили запевнити, що ситуація контрольована і не така критична, як її описували спочатку.

У зв'язку з цим експерти не знаходять передумов для повторення ситуації із обвальним впливом коштів із банківської системи, яка мала місце на тлі драматичних подій 2014 року. Фінансовим установам поки не варто побоюватися несподіванки і з боку корпоративних клієнтів. З точки зору інвестиційних аналітиків Forbes, бізнес не бачить необхідності змінювати затверджені стратегії у зв'язку із запровадженням короткочасного воєнного стану в країні [3].

У сучасному економічному світі безпека розглядається як певна система властивостей, яка відображається в усіх сферах суспільного життя, а також має значний вплив на розвиток людини, суспільства, держави.

Варто зауважити, що державне регулювання інвестиційної складової економічної безпеки являється поєднанням форм та методів, що забезпечують: формування в економіці раціональних пропорцій між споживанням, нагромадженням та інвестиціями; уніфікацію державних і приватних інтересів; інформаційне прогнозування, індикативне регулювання та заходи державного впливу на інвестиційний ринок

Важливою складовою державної інформаційної безпеки є інвестиційна безпека, яка забезпечується за умови дотримання певного інвестиційного стандарту, що дозволяє: створювати стратегічні резерви; відтворювати інтелектуальний потенціал та науково-технічний прогрес нації; здійснювати розширене відтворення основного капіталу; зберігати та відновлювати природні ресурси; підтримувати конкурентоспроможність економіки; підтримувати параметри навколишнього середовища на безпечному рівні; подолати депресивні явища в регіонах країни; гарантувати стабільне зростання ВВП на рівні завдань соціально-економічного розвитку та міжнародного співробітництва.

Варто відзначити, що інвестиційна підтримка, інвестиційна безпека має кількісні та якісні критерії. Кількість показників (критеріїв) безпечного стану економіки не повинна перевищувати (бути меншою) за порогові значення показників інвестиційної сфери. Тобто обсяг інвестицій має бути достатнім для забезпечення економічного зростання держави, а не лише для самовідтворення економіки.

Президент України Володимир Зеленський підписав Указ № 64/2022 «Про запровадження воєнного стану в Україні». Згідно з Указом, військовий стан запроваджується з 5:30, 24 лютого 2022 року терміном на тридцять діб. Таке рішення прийнято у зв'язку з військовою агресією росії проти України та на підставі пропозиції РНБО та відповідно до положень українського законодавства [4].

Першими на допомогу Збройним силам України прийшли громадяни України. Українці ще 23 лютого зібрали 20,5 млн. гривень на допомогу українській армії через благодійний фонд «Повернись живим». За один день зібрали більше коштів, ніж за весь останній рік. Відповідну постанову № 158 Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2021 р. № 1272 (Деякі питання надання допомоги у рамках Програми «є Підтримка») Кабмін ухвалив 25.02. 2022 р. [5].

Варто відзначити те, що Урядом було сформовано пакет рішень, на виконання доручення Президента Володимира Зеленського, які мають підтримати український бізнес під час війни. Дану інформацію у своєму відеозверненні повідомив Прем'єр-міністр Денис Шмигаль, при цьому зазначивши, що «від сплати ЄСВ звільнять фізичних осіб-підприємців I та II групи на час воєнного стану та протягом року після його завершення. Також звільнять підприємства та фізичних осіб-підприємців III групи від сплати ЄСВ за найманих працівників, які

були призвані до лав ЗСУ, інших збройних формувань (в тому числі територіальної оборони). Збір буде сплачено за рахунок держави» [6].

У звичайних обставинах, як зазначають окремі зарубіжні науковці, діяльність уряду регулюється законом. Зазвичай Уряд робить все для того, щоб захистити людей від свавільного здійснення державних повноважень, перед якими вони вразливі, наполягаючи на тому, що управління має здійснюватися за допомогою правил, а не просто через погрози чи застосування сили [7].

Для потреб Збройних Сил України Кабінет Міністрів вирішив передати певні види майна і для цього 26 лютого 2022 року ухвалив розпорядження № 186-р «Про передачу майна для потреб Збройних Сил» [8].

Також постановою Кабінету Міністрів України від 25.02.2022 № 159 було внесено зміни до додатку 15 до постанови Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2017 р. № 704 («Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового та начальницького складу та деяких інших осіб») [9].

На підставі вищевикладеного можна зробити такі основні висновки, що протекціоністські нормативно-правові заходи стимулювання економіки сприяють позитивним змінам в економіці.

Загалом можна відзначити, що українська інвестиційна система гідно витримала перший шок від початку військової агресії російської федерації і поки що є досить стабільною.

Що стосується питання забезпечення державної інформаційної безпеки, то можна запропонувати такі основні напрями вдосконалення правового забезпечення державної інформаційної безпеки з врахуванням міжнародного досвіду: 1) удосконалення чинного митного законодавства України з метою чіткої регламентації ключових категорій забезпечення інформаційної безпеки у зазначеній сфері; 2) законодавче визначення спеціалізованого суб'єкта, на якого буде покладено завдання забезпечення державної інформаційної безпеки; 3) забезпечення участі громадськості, недержавних суб'єктів у підтримці інформаційної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Izhutova I. (2019). Ukrainian Strategic Communications and martial law. *Journal of Scientific Papers «Social Development and Security»*, 9 (5), 127. <https://doi.org/10.33445/sds.2019.9.5.8>.

2. Bagby John W. and Aalberts, Robert J.(2020) Medical Martial Law: Towards a More Effective Pandemic Policy (July 9, 2020). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3647275> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3647275>.

3. Війна. Все, що відбувається з економікою, бізнесом в Україні та світі Available at SSRN: <https://forbes.ua/news/viyna-vse-shcho-vidbuvaetsya-z-ekonomkoju-biznesom-v-ukraini-ta-sviti-03032022-4086>.

4. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (Дата звернення 12.03.2022).

5. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2021 р. № 1272: постанова Кабінету Міністрів України від 25 лютого

2022 р. № 158 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (Дата звернення 12.07.2022).

6. Уряд сформував пакет рішень, які мають підтримати український бізнес під час війни. URL: <https://auc.org.ua/novyna/uryad-sformuvav-paket-rishen-yaki-mayut-pidtrymaty-ukrayinskyu-biznes-pid-chas-viyny>.

7. Janet McLean, Arie Rosen, Nicole Roughan & Jesse Wall (2021) Legality in times of emergency: assessing NZ's response to Covid-19, *Journal of the Royal Society of New Zealand*, 51: sup1, S. 197–213, DOI: 10.1080/03036758.2021.1900295.

8. Про передачу майна для потреб Збройних Сил: розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 лютого 2022 р. № 186-р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/Kr220186?utm_source=jurliga.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=j103&_ga=2.10221301.1377554279.1647274675-1607622.1645513991 (Дата звернення 13.07.2022).

9. Про внесення зміни в додаток 15 до постанови Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2017 р. N 704: постанова Кабінету Міністрів України від 25 лютого 2022 р. № 159. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/KP220159?_ga=2.208384338.1377554279.1647274675-1607622.1645513991 (Дата звернення 13.07.2022).

«АКТУАЛЬНА ЮРИСПРУДЕНЦІЯ»
LegalActivity

Міжнародні юридичні науково-практичні конференції
за різними юридичними напрямками

Шановні юристи, науковці, колеги!

Запрошуємо Вас до співпраці на Інтернет-сторінках нашої конференції.

Участь у конференції дозволить Вам оприлюднити результати Ваших наукових досліджень і одержати на них відгуки, обмінятися думками з фахівцями різних юридичних спеціальностей.

Надіслані Вами тези доповідей розміщуються на сайті – www.LegalActivity.com.ua у відповідних тематичних секціях конференції та є доступними для ознайомлення і обговорення кожному користувачеві світової мережі ІНТЕРНЕТ у будь-якій країні світу.

Архівація та збереження матеріалів конференції як Інтернет-ресурсу забезпечать подальшу індексацію результатів Ваших наукових досягнень у пошукових системах, а активне анонсування Інтернет-конференції сприятиме формуванню необхідного для Вас іміджу.

За результатами кожної конференції виходить друком збірник матеріалів, у якому знаходять своє відображення тези наукових доповідей усіх її учасників.

Усі опубліковані матеріали конференції вносяться до наукометричної бази Science Index.

Детальну інформацію Ви можете знайти на сайті –
www.LegalActivity.com.ua

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

«АКТУАЛЬНА ЮРИСПРУДЕНЦІЯ»

(м. Київ, 14 жовтня 2022 року)

«ПРАВОВІ ТА БЕЗПЕКОВІ АСПЕКТИ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ»

Матеріали круглого столу «Уроки російсько-українських війн» (3 серпня 2022 року)

Адреса для кореспонденції:

поштовий індекс 04084,
м. Київ, вул. Сергія Данченка, 32-Б,
поштове відділення зв'язку № 84.

(відповідальна за випуск Кравчук О. М.)

Контактний телефон: +38 098 03 89998

Е-пошта: LegalActivity@ukr.net

Сайт: <http://www.LegalActivity.com.ua>

Підписано до друку 06.11.2022 р.
Формат 60x84 ¹/₁₆. Гарнітура Times.
Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов. друк. арк. 8.4. Облік.-вид. арк. 9.2.
Тираж 100 прим.

Видавець та виготовлювач
Західноукраїнський національний університет
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль 46004

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців ДК № 7284 від 18.03.2021 р.*